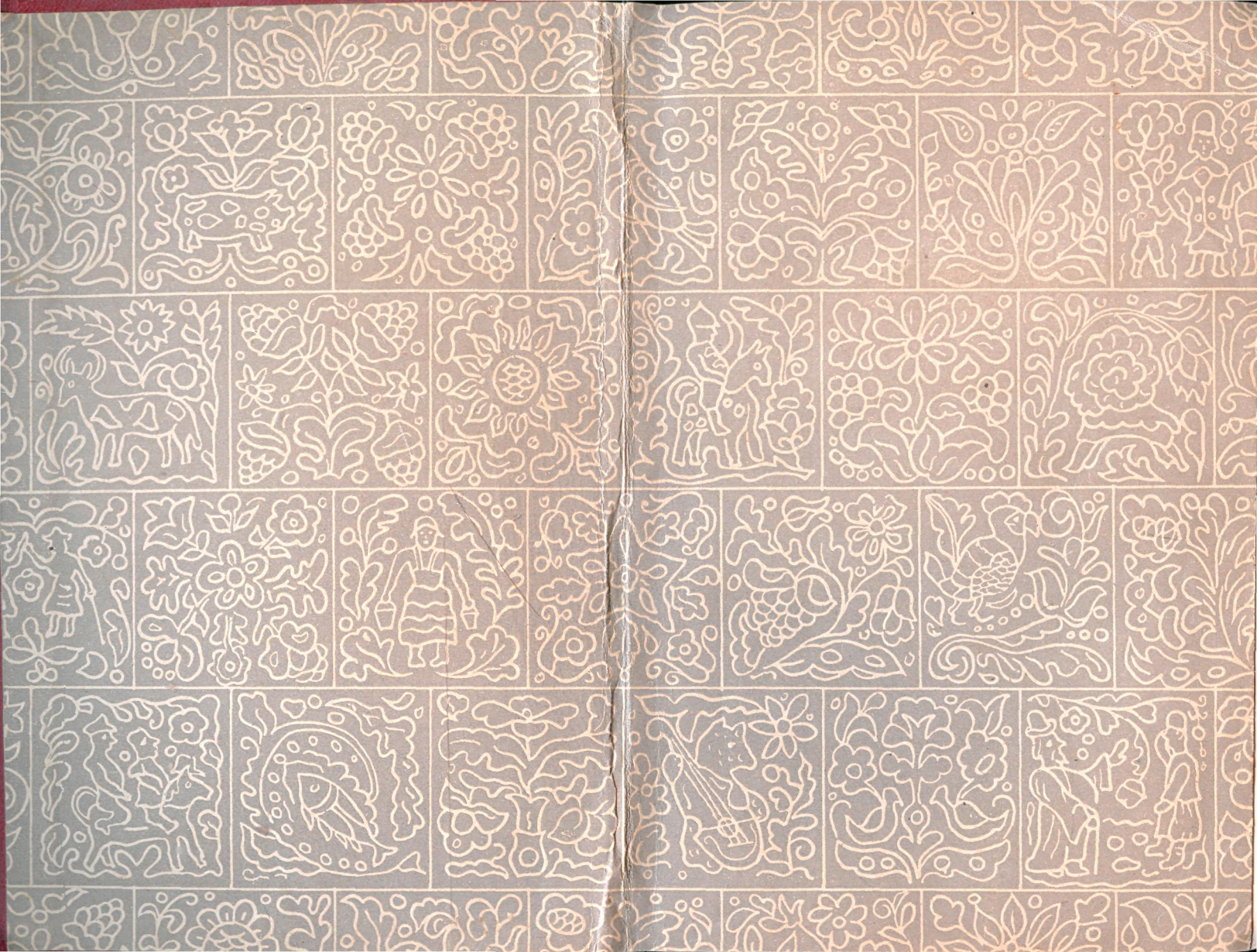

УКРАЇНСЬКІ
НАРОДНІ
ПРИСЛІВ'Я
ТА
ПРИКАЗКИ

УКРАЇНСЬКІ
НАРОДНІ
ПРИСЛІВ'Я
ТА
ПРИКАЗКИ

АКАДЕМІЯ НАУК УКРАЇНСЬКОЇ РСР
ІНСТИТУТ МИСТЕЦТВОЗНАВСТВА,
ФОЛЬКЛОРУ ТА ЕТНОГРАФІЇ

УКРАЇНСЬКІ
НАРОДНІ
ПРИСЛІВ'Я
ТА
ПРИКАЗКИ

ВИДАВНИЦТВО АКАДЕМІЇ НАУК
УКРАЇНСЬКОЇ РСР
КИЇВ ~ 1955

Упорядники:

В. БОБКОВА, Ф. ЛАВРОВ, М. ЛІЖДВОЙ,
Г. СУХОБРУС, Ф. ТКАЧЕНКО.

Відповідальний редактор
дійсний член АН УРСР
М. Т. РИЛЬСЬКИЙ.

ВСТУП

На всіх етапах історичного розвитку трудящі маси складали численні поетичні твори, в яких яскраво й правдиво відображали свої надії і сподівання на краще, вільне й щасливе життя.

Серед величезного багатства української народної творчості — дум, пісень, казок, легенд, частушок і коломийок — народні прислів'я і приказки займають важливе місце.

Прислів'я і приказки становлять, по суті, один вид поетичної творчості. Це стислі, переважно афористичні, художні вислови народу про різні життєві явища. Вони є одним з найпоширеніших видів народної поетичної творчості, який побутував ще в сиву давнину і дійшов аж до нашого часу.

* * *

Комуністична партія, її вождь В. І. Ленін і продовжувач його справи Й. В. Сталін приділяли велику увагу поетичній творчості трудового народу, зокрема прислів'ям і приказкам, високо оцінювали їх історико-пізнавальне, виховне й художнє значення.

Говорячи про характерні риси мудрих народних висловів, В. І. Ленін відзначав: «Бувають такі крилаті

слова, які з дивною влучністю виражають суть досить складних явищ»¹.

Вивчаючи словник Даля, В. І. Ленін дуже цікавився прислів'ями і приказками, опублікованими в ньому.

Ознайомившись в часи сибірського заслання з кількома яскравими місцевими народними прислів'ями та приказками, В. І. Ленін сказав: «...Ось де треба вчитися нашим письменникам, однією фразою наповал б'є... Потрібно укласти великий збірник. От буде скарб для белетристів, ораторів»².

В. І. Ленін і Й. В. Сталін в своїх працях та промовах використовували викривальну силу народних прислів'їв і приказок, особливо сатиричного та пумористичного характеру. Роль народних афоризмів у їх творах завжди активна, вони спрямовані на загострення соціального і політичного змісту статті, доповіді або виступу, на підсилення емоційного впливу на маси.

Загальновідомі прислів'я і приказки у висловлюваннях В. І. Леніна і Й. В. Сталіна набували нового звучання і смислу та великої політичної гостроти. В. І. Ленін досить часто дає їм влучні оцінки та характеристики, вказує на своє ставлення до них, підкреслюючи зацікавленість цим видом народної творчості.

В своїх працях, доповідях і промовах В. І. Ленін часто живив народні прислів'я і приказки («На городі бузина, а в Києві дядько», «Поспішили — людеи насмішили», «Всі за одного і один за всіх» та ін.), використовував народні афоризми для назви окремих

своїх статей. Так, викриваючи політично шкідливу балаканину кадетів під час аграрних дебатів у Державній думі, В. І. Ленін пише статтю, для заголовку якої бере народне прислів'я «М'яко стелють, та твердо спати». Статтю, спрямовану проти демагогії новоіскрівців, він назвав народним прислів'ям «Солов'я байками не годують».

У творі «Матеріалізм і емпіріокритицизм» В. І. Ленін, говорячи про безвихідність філософії махістів, вживає відоме народне прислів'я: «Зав'яз па-зурець — і пташці кінець». В окремих випадках В. І. Ленін використовує прислів'я і приказки в дещо зміненій редакції; часто одне і те ж прислів'я чи приказка зустрічається в різних працях В. І. Леніна по кілька разів.

В свою чергу, чимало його найяскравіших висловлювань стали крилатими, як, наприклад: «Великий Ленін вчить: хто не працює, той не їсть», «Ленін заповів: вчитись, вчитись і ще раз вчитись».

Й. В. Сталін також часто використовував у своїх працях і промовах народні прислів'я та приказки, особливо сатиричного спрямування.

В 1926 р., коли авантюрист і пройдисвіт Троцький, борючись проти В. І. Леніна, нахабно заявив, що він «передхопив» політику Леніна», Й. В. Сталін в заключному слові на VII розширеному пленумі Виконавчого Комітету Комуністичного Інтернаціоналу навів таке гостре й дотепне порівняння: «Троцький, «передхоплюючий» Леніна, — це така картина, над якою варто посміятися. Селяни мають цілковиту рацію, коли в таких випадках кажуть звичайно: «Приривняв муху до каланчі»¹.

¹ В. І. Ленін, Твори, т. 20, стор. 257.

² Див. «Русское народное поэтическое творчество», М., 1954, стор. 191.

¹ Й. В. Сталін, Твори, т. 9, стор. 68.

В статті «Робітники Кавказу, пора помститися!» Й. В. Сталін вживає відоме прислів'я в такому контексті: «...Обурені народні маси готуються до революції, а не до примирення з царем. Вони уперто тримаються прислів'я: «горбатого сама тільки могила виправить»¹.

В промові на передвиборних зборах виборців Сталінського виборчого округу м. Москви 11 грудня 1937 р. Й. В. Сталін підкреслює, що депутати Верховної Ради повинні бути державними діячами ленінського типу, а не політичними обивателями. «Про таких невіразних людей і діячів,— говорив Й. В. Сталін,— також досить влучно кажуть у нас в народі: «так собі людина — ні риба, ні м'ясо», «ні богу свічка, ні чорту кочерга»².

З особливою викривальною силою прозвучали народні прислів'я і приказки, вжиті Й. В. Сталіним у доповідях, зверненнях до радянського народу та наказах військам Радянської Армії в дні Великої Вітчизняної війни. Висміюючи панікерів і боягузів, що переоцінювали військову силу німецько-фашистської армії, Й. В. Сталін у своїй промові на параді Червоної Армії 7 листопада 1941 р. в Москві говорив: «Ворог не такий сильний, як зображують його деякі перелякані інтелігентки. Не такий страшний чорт, як його малюють»³.

У наказі від 1 травня 1942 р. Й. В. Сталін, викриваючи удавану «хоробрість» фашистських військ, на-

¹ Й. В. Сталін, Твори, т. 1, стор. 76.

² Й. В. Сталін, Промови на передвиборних зборах виборців Сталінського виборчого округу м. Москви, Держполітвидав УРСР, К., 1950, стор. 9.

³ Й. В. Сталін, Про Велику Вітчизняну війну Радянського Союзу, Держполітвидав УРСР, К., 1952, стор. 34.

водить таке прислів'я: «Молодець проти овець, а проти молодця — сам вівця».

Відоме прислів'я «Буде й на нашій вулиці свято!», вжите Й. В. Сталіним у наказі військам 7 листопада 1942 р., набуло для народу значення заклику, зміцнювало його віру в остаточну перемогу Радянської Армії над німецько-фашистськими загарбниками.

Видатні діячі Комуністичної партії і Радянської держави часто вживають у своїх доповідях і виступах дотепні народні прислів'я та приказки.

Найкращими зразками цього жанру народної творчості користуються і наші радянські дипломати, зокрема, викриваючи американо-англійських агресорів і паліїв нової війни, а також журналісти, пропагандисти і агітатори.

Під час Великої Вітчизняної війни Радянського Союзу проти німецько-фашистських загарбників народні прислів'я і приказки широко вживались в пропагандистській та агітаційній роботі. На допомогу пропагандистам і агітаторам партійні журнали часто друкували спеціальні добірки прислів'їв і приказок антифашистського спрямування.

* *

*

Народна поетична творчість є багатющим джерелом і для творчості письменників. Художники слова з давніх часів творчо використовували прислів'я і приказки як для збагачення авторської мови, так і для індивідуалізації мови персонажів.

Великого значення надавав прислів'ям і приказкам основоположник радянської науки про народну творчість О. М. Горький. «Прислів'я і пісні завжди короткі, а розуму і почуття вкрито в них на цілі книги»,—

говорив він, оцінюючи їх як вид творчості, що відбиває народну мудрість, і підкреслюючи їх велику історико-пізнавальну та художню цінність. У відомій статті «Про те, як я вчився писати» О. М. Горький вказує: «Обов'язково, необхідно знати історію народу і також необхідно знати його соціально-політичне мислення. Вчені,— історики культури, етнографи,— зазначають, що це мислення виявляється в казках, легендах, прислів'ях і приказках... Взагалі прислів'я та приказки зразково формують увесь життєвий, соціально-історичний досвід трудового народу, і письменнику конче потрібно знайомитися з матеріалом, який навчить його стискувати слова, як пальці в кулак, і розгортати слова, міцно стиснуті іншими, розгортати їх так, щоб оголнити заховане в них, вороже завданням епохи, мертве.

Я дуже багато вчився на прислів'ях,— інакше: на мисленні афоризмами»¹.

О. М. Горький говорив, що він добре знає «душу народну» і що з нею треба знайомитися за народними творами — піснями, казками, прислів'ями, легендами тощо. Ставлячи свої вимоги до мови художньої літератури, він звертав увагу на те, що краса мови створюється точністю, виразністю та звучністю слів. Все це, безперечно, знаходимо в численних народних прислів'ях і приказках.

Великий письменник умів лаконічно і яскраво висловлювати свої думки. Окремі його вирази стали прислів'ями та приказками, дуже популярними в нашій країні, наприклад: «Людина — це звучить гордо», «Якщо ворог не здається,— його знищують».

О. С. Пушкін, який в своїх художніх творах широ-

¹ М. Горький, Літературно-критичні статті, Державне видавництво художньої літератури, К., 1951, стор. 330, 331.

ко використовував народну творчість, дав дуже схвальну характеристику прислів'ям і приказкам: «Що за розкіш, що за смисл, який толк у кожній приказці нашої! Що за золото!»¹.

«У прислів'ях наших... видно незвичайну повноту народного розуму», — писав М. В. Гоголь, який теж використовував цю мудрість народну в своїх художніх творах².

Видатні російські письменники та критики — революційні демократи — надавали великого значення народній поетичній творчості, зокрема прислів'ям і приказкам.

М. О. Добролюбов підкреслював, що народні прислів'я — це вираз народного розуму, народного життя, народного характеру, а М. Є. Салтиков-Шедрін говорив про них як про вислів філософії і моралі трудового народу, підкреслюючи думку про те, що прислів'я — це національне багатство, мудрість нації, мудрість віків.

Найвидатніші українські письменники — Тарас Шевченко, Марко Вовчок, Павло Грабовський, Іван Франко, Михайло Коцюбинський, Леся Українка та ін. також високо цінували мудрість народу, висловлену ним у його численних прислів'ях і приказках. Вони відзначали їх високі ідейні та художньо-поетичні якості, часто використовували в своїх творах, дбали про збирання та записування цих перлин народної творчості.

Про великий інтерес Т. Г. Шевченка до збирання і записування прислів'їв і приказок довідуємося з його повісті «Музикант». Великий поет пропонує «для пользы науки записувать все, что касается археологии и

¹ Зб. «А. С. Пушкін», Учпедгиз, М., 1937, стор. 174.

² Див. Н. В. Гоголь, Соч., т. VI, 1937, стор. 417.

вообще народного характера, как-то: пословицы, при- сказки, песни, предания и тому подобное»¹.

У передмові до першого тома збірника «Галицько- руські народні приповідки» Франко розповідає про свою велику роботу в галузі збирання і записування цього жанру народнопоетичної творчості. «Десятиліт- ня участь моя в радикальній агітації, причім мені до- водилося відвідати та об'їхати майже всю східну Га- личину від Перемишля до Дидьови над Сяном аж до Підволочиск, Борщева та Снятина, дала мені крім усього іншого також показну збірку нових приповідок. На вічах і зборах виступали деякі бесідники — селя- ни, що так і сипали приповідками, мов добрим на- мистом, і я іноді не встигав записувати всього, що обивалося о мої вуха»².

«Коштовними перлинами», «скарбом нашої мови і народного досвіду» називав І. Франко прислів'я і приказки.

До народної творчості часто звертаються і радян- ські письменники України — Павло Тичина, Олександр Корнійчук, Максим Рильський, Микола Бажан, Андрій Малишко, Володимир Сосюра, Олесь Гончар, Платон Воронько, Михайло Стельмах та ін.

* * *

О. М. Горький говорив, що народна поезія постій- но і своєрідно супроводить історію. З давніх часів до наших днів творяться прислів'я і приказки, в яких відбиті найтипівіші явища життя суспільства і люди- ни, явища природи тощо. Багато народних прислів'їв і

¹ Тарас Шевченко, Повне зібрання творів т. III, Вид-во АН УРСР, 1949, стор. 221.

² Етнографічний збірник «Галицько-руські народні приповідки», т. XVI, Львів, 1905, стор. VI.

приказок дожовтневого періоду відображають визволь- ні традиції волелюбного трудового народу, його бо- ротьбу проти внутрішніх і зовнішніх ворогів, проти жорстокої феодално-кріпосницької та капіталістичної експлуатації.

Про класові суперечності між багатими і бідними народ в своїх прислів'ях і приказках говорить, на- приклад, так: «Бідний піт лє, а багатий його кров п'є», «Бідняки потіють, а пани з того жиріють».

Гострими й дотепними словами висловлювали тру- дящі маси свій рішучий протест проти соціального та національного гніту. Вони вірили в торжество правди й справедливості. Гноблений народ знав, що лише в єднанні всіх трудящих і жорстокої боротьбі з експлуа- таторами він здобуде собі волю і щастя: «Єдність і братерство — велика сила», «Що громада забажає, того й пан не ламає», «За праве діло стій сміло».

Велика Жовтнева соціалістична революція визво- лила трудящих з-під тяжкого політичного, економіч- ного і національного гніту, поклала край пануванню експлуататорів, вказала шляхи до світлого майбутнього.

Лише за умов Радянської влади трудящі нашої країни дістали можливість повністю виявити свої твор- чі сили і таланти, «яких в народі — непочате джерело і які капіталізм м'яв, давив, душив тисячами і мільйо- нами»¹.

Щасливий народ Радянської України в численних прислів'ях і приказках відобразив героїчну боротьбу трудящих за перемогу Великого Жовтня, нищівний розгром ворога в період іноземної воєнної інтервенції та громадянської війни. Багато своїх творів цього жан- ру присвятив український народ соціалістичному будів- ництву в нашій країні. Збройна боротьба трудящих Ра-

¹ В. І. Ленін, Твори, т. 26, стор. 363.

дянського Союзу проти німецько-фашистських загарбників, післявоєнний період мирного будівництва, період поступового переходу від соціалізму до комунізму, боротьба за мир в усьому світі — знайшли широкі і всебічне відображення в народних прислів'ях і приказках.

Ідеї животворного радянського патріотизму, ленінсько-сталінської дружби й братерства народів та пролетарського інтернаціоналізму проймають всю неосяжну, багатогранну поетичну творчість трудящих. В прислів'ях і приказках яскраво показана єдність двох великих братніх слов'янських народів — російського і українського, спільність їх культур, благодійний вплив російської культури на культуру українського народу.

Багато зразків цього жанру народної творчості присвячено славі Комуністичній партії — натхненнику і організатору великих перемог радянського народу в побудові комунізму в нашій країні.

Немає в Радянському Союзі жодної важливої суспільно-політичної події, на яку б не відгукнувся народ своєю поетичною творчістю. Виняткова злободенність і актуальність та оперативність — найхарактерніші ознаки прислів'їв і приказок, в основі яких завжди лежать типові факти нашої дійсності.

Говорячи про ідейний зміст прислів'їв і приказок, потрібно сказати й про їх високу художню якість. Стилість вислову, образність, метафоричність та віршова будова більшості приказок і прислів'їв є характерними поетичними ознаками цього виду народної творчості.

Прислів'я і приказки багаті на метафори («Горять зорі комунізму»), гіперболи («Де ударники робили, там хліба, як гай, вродили»), протиставлення («Бідний піт лє, а багатий його кров п'є»), порівняння

(«Цвітуть наші діти, як пишні квіти»), епітети («Де керівник гарний, там робітник справний»), форми діалогу («Тату, тату! Чорта несе в хату! — Дурниця, аби не фашиста!») та інші засоби образного вислову.

Крім народних прислів'їв і приказок, до збірника увійшли окремі висловлювання В. І. Леніна і Й. В. Сталіна та видатних діячів Комуністичної партії і Радянської держави, а також висловлювання Горького та інших відомих письменників і діячів радянської культури, що стали «крилатими словами», поширеними серед народу, набувши ознак народних прислів'їв і приказок.

Враховуючи досвід попередніх видань збірників прислів'їв і приказок, упорядники включили в цей збірник також народні афоризми, сентенції, влучні порівняння і образні характеристики та каламбури.

Зважаючи на велике значення сатиричних та гумористичних творів, в яких український радянський народ своїм гострим, різким художнім словом бореться проти всього негативного, прогнилого, змертвілого, проти того, що гальмує рух вперед, до комунізму, упорядники звернули особливу увагу на добір до збірника прислів'їв і приказок сатиричного та гумористичного характеру.

У збірнику окремо виділено розділ «Проти реакційної експлуаторської ролі релігії, церкви, духовенства».

Як в дожовтневій, так і в радянській творчості, зокрема в прислів'ях і приказках, український народ виявляв і виявляє свої атеїстичні погляди, викривав і викриває реакційну експлуаторську суть релігії та духовенства.

Недаремно в 1853 р. Російська Академія наук відмовилась публікувати збірник прислів'їв і приказок, упорядкованих російським письменником В. І. Далем.

Причиною цього послужила рецензія протоієрея І. С. Кочетова, який обурювався антикріпосницьким та антиклерикальним спрямуванням великої кількості прислів'їв і приказок, вміщених у цьому збірнику¹.

В постанові ЦК КПРС «Про помилки в проведенні науково-атеїстичної пропаганди серед населення», прийнятій 10 листопада 1954 р., говориться:

«У царській Росії церква вірно служила самодержавству, поміщикам і капіталістам, виправдувала жорстоку експлуатацію народних мас, підтримувала експлуататорів у боротьбі проти трудящих. Відомо також, що зразу ж після перемоги Жовтневої соціалістичної революції, в роки громадянської війни і пізніше багато релігійних організацій, груп духовенства тримали себе вороже у відношенні до Радянської влади... Тому природно, що боротьба радянського народу проти ворогів соціалістичної держави включала в себе і боротьбу проти тих реакційних представників церкви, які займалися ворожою радянському народові діяльністю»².

Тільки внаслідок перемоги соціалізму та ліквідації експлуатарських класів в Радянському Союзі, — вказується в цій постанові — підірвані соціальні корені релігії, знищена база, на яку спиралась церква, і служителі церкви у своїй більшості займають тепер лояльні позиції у відношенні до Радянської влади.

Отже, боротьба проти релігійних передсудів повинна розглядатись в наш час як ідеологічна боротьба наукового матеріалістичного світогляду проти антинаукового релігійного світогляду.

¹ Див. «Русское народное поэтическое творчество», стор. 193—194.

² Газ. «Радянська Україна» від 12 листопада 1954 р.

* *
*

В збірнику «Українські народні прислів'я та приказки» подано лише незначну кількість — понад 5000 прислів'їв і приказок, вибраних з багатьох друкованих та рукописних джерел.

Відомо, яка велика кількість самих лише дожовтневих українських народних прислів'їв і приказок опублікована в різних друкованих фольклорних збірниках. Збірник «Галицько-руські народні приповідки», упорядкований Іваном Франком, має понад тридцять тисяч прислів'їв і приказок, вміщених у трьох томах, в шести випусках. Великі за розміром також збірники М. Номіса «Українські приказки, прислів'я і таке інше», І. Манжури «Сказки, пословицы и т. п., записанные в Екатеринославской и Харьковской губерниях», В. Шухевича «Гуцульщина», П. Чубинського «Труды этнографическо-статистической экспедиции в Западно-Русский край» та багато інших. Велику кількість зразків фольклорного жанру маємо також у різних рукописних збірниках та фондах.

При доборі матеріалу до цього збірника упорядники виходили з настанов О. М. Горького, який неодноразово вимагав при виданні народної творчості найсуворіше добирати фольклорні зразки, причому особливо великого значення надавав він загостреному соціально-політичному спрямуванню народної поетичної творчості. Горький рішуче заперечував всякі спроби друкувати ідейно порочні і художньо недосконалі матеріали.

Збірник «Українські народні прислів'я та приказки» упорядкований не за алфавітом, як більшість опублікованих подібних збірників, а за тематичним принципом з додержанням історичної послідов-

ності розвитку суспільних явищ в межах кожної тематичної групи, хоч, звичайно, цей принцип не в усіх розділах збірника однаковою мірою дотримано. Це викликано тими труднощами, з якими зустрілися упорядники при віднесенні окремих прислів'їв і приказок до певного періоду розвитку суспільства, наприклад: «На битім шляху трава не росте», «Зимою сонце світить, та не гріє» та ін. Ця трудність особливо була відчутна при упорядкуванні матеріалу дожовтневого періоду.

Коли в дожовтневих збірниках прислів'їв і приказок побутова тематика часто з цензурних та інших міркувань здебільшого висувалася на перше місце, то упорядники даного збірника, навпаки, головну увагу приділили прислів'ям і приказкам з соціально загостреним змістом, які відбивали боротьбу трудящих з внутрішніми і зовнішніми ворогами за своє соціальне і національне визволення. «Класові суперечності між багатими і бідними», «Тяжке соціальне становище трудящих», «Боротьба трудящих проти соціального гніту і несправедливості, за торжество правди, волі і щастя» — такі перші розділи цього збірника.

В зв'язку з тим, що даний збірник розрахований на найширші кола читачів і має популярний характер, упорядники не ставили перед собою завдання подавати в ньому примітки та коментарі.

Подані у збірнику численні зразки прислів'їв і приказок відіграють значну роль у масовій виховній роботі, спрямованій на боротьбу з пережитками капіталізму в свідомості людей, послужать великій справі ідейно-політичного виховання радянського народу,ерованого Комуністичною партією Радянського Союзу.

Ф. І. Лавров

ДОЖОВТНЕВІ ПРИСЛІВ'Я ТА ПРИКАЗКИ

**КЛАСОВІ СУПЕРЕЧНОСТІ
МІЖ БАГАТИМИ І БІДНИМИ**

**ПРОТИ ЦАРІВ, ПАНІВ, БАГАТІЙВ, КУПЦІВ
І УРЯДОВЦІВ**

Бідний піт лє, а багатий його кров п'є.

*

Бідняки потіють, а пани з того жиріють.

*

Царі — псарі: жалю не знають, людей за псів вважають.

*

Цар і трут на дурняк живуть: інші працюють, а вони мед їдять.

*

Цар — як кабан, а цариця — як печериця.

*

За царя нема й сухаря.

Цар у державі, як кіт у коморі: кого піймав,
того і з'їв.

*

Якби той грайцар¹ потиснув, то з нього
кров потекла б.

*

Всяк знає, як багач дбає: не своїм горбом,
а чужим трудом.

*

Багач — як собака: на своєму лежить, а хвіст
перекинув на чуже.

*

Багач чуже загібає, бо своєму ліку не
знає.

*

Багач норовить, як би бідного з ніг збить.

*

Бідний до бідних рідний, а багатий нікому
не радий.

*

Багатого й серп голить, а убогого й бритва
не хоче.

*

Панщина — як гадюка: життя наше отруїла.

*

Іде мужик на панщину — сонечко не схо-
дить, повертається додому, як місяць заходить.

*

На панщині конопельки тіпаєм, а прийдем
додому — голі плечі латаєм.

¹ Дрібна австрійська монета.

Хустки поперем, як три дні панщини від-
будем.

*

От тобі, бабо, й Юр'їв день¹.

*

Білі ручки чужу роботу люблять.

*

Сама земля панові не родить — мужик ро-
бить.

*

Бідняк робить, а багачеві родить.

*

Селянськими мозолями пани живуть.

*

Ото налігають та й робити мужика застав-
ляють.

*

Якби не хлоп та не віл, то би пан не жив.

*

Мужик землю засіває, а пан хліб поїдає.

*

Пан не жне, не косить, а жупан носить.

*

Пану і в будень свято, а в мужика і будень
однято.

¹ Прислів'я виникло в зв'язку з скасуванням в XVI ст. права кріпаків переходити раз на рік в день Юрія (26 листопада за ст. ст.) від одного пана до іншого.

У багатого живіт росте, а у бідного — горб
від роботи.

*

Бідний з праці рветься — багатому черево
дметься.

*

Щоб панам так легко вмирати, як мужикові
орати!

*

Багатство дме, а бідність удвоє гне.

*

При панській власті нема чого у рот по-
класти.

*

Панам косять, а собі хліба просять.

*

Гарно було бути панським: ходячи їсти,
сидячи спати, — бодай не казати!

*

Хліб у пана мужик косить, жінка його снопи
носить, а прийдуть вони додому — дітки їсти
просять.

*

Багач їсть калач, а бідний і хліба не має.

*

Бідний мужик і хліба не їсть, а багатий і
мужика з'їсть.

*

Багач би око вийняв за кавалок хліба.

*

Багач так має, аж йому горлом пхає, а бід-
няк лиш слинку ковтає.

6

Одному аж горлом вертає, а другий з го-
лodu здихає.

*

Поки багатий стужне, то убогий опухне.

*

Ситий голодному не товариш.

*

Ситий голодного не розуміє.

*

Багатий бідного ніколи не розуміє.

*

Пшениця — то хлопська м'юка, мельницька
біда, а панська їда.

*

Багатому пшениця, а вбогому полова.

*

Багатому дбає, а в себе й сорочки не має.

*

Багачеві прибиць, а біднякові загибель.

*

Гроші йдуть до багатого, а злидні до бід-
ного.

*

Качиноного зоба не накормиш, а панської ки-
шені не наповниш.

*

Багатому й під гору вода тече, а бідному
і в долині треба криницю копати.

7

Багачеві вітер гроші несе, а бідному поло-
вою очі засипає.

*

У багатого й теля з телям, а в убогого одна
корова, та й та ялівка.

*

Багатому чорт діти колише, а вбогий і нянь-
ки не найде.

*

Пан скаче, а хлоп плаче.

*

Пан все баче, — не баче, як бідняк плаче.

*

Як бідний плаче, то ніхто не бачить, а як
багатий скривиться, то всяк дивиться.

*

Панські шати — наші лати.

*

Через золоту сльози ллються.

*

А з чого збив маетки, як не з чужої кривди?

*

Де один панує, там сотня бідує.

*

Велика риба маленьку цілою ковтає.

*

З насилу пани розживаються.

8

Багатому щастя, а вбогому тряся.

*

Хіба ревуть воли, як ясла повні?

*

Нема добра в нашім селі, бо панів багато.

*

Про вовка помовка, а чорт пана несе.

*

Панська свора — вовча потвора.

*

Не нашого поля ягода.

*

Панського роду, а псячого ходу.

*

Хто багатий, той не любить дати.

*

Пан би землею удавився, аби лише хлоп її
не мав.

*

Панський маніфест спиною читали.

*

Тоді пани добрі, як сплять.

*

Добра пані за рабами.

*

Добрий пан: взяв у дітей хліб та й кинув
псам.

9

Пан добрий, як отець: взяв корову і овець,
а пані — як мати: наказала теля взяти.

*

З хлопами мирно живемо — лани хлопами
оремо.

*

До вбогого йди сорочки позичати, а до ба-
гатого ніко́бли!

*

Панам лихо розкидати — не плугом орати.

*

Легше з ведмедем борюкатися, ніж з паном
рахуватися.

*

Якби не був свинуватий, то не був би і ба-
гатий.

*

Як багатий, так і клятий.

*

Тіло в злоті, а душа в мерзоті.

*

Де є такий багач, щоб не хотів більше, як
має?

*

Пани — мужикові чужі люди.

*

Не вір багатому ніколи, бо за його порадою
лишишся голий.

*

Панська рука далеко сягає, навіть там, де
її не видно.

10

Лиха зазнали від панів та й від підпанків.

*

Бодай ніхто не діждав з багатими знаться!

*

Круки на стерво летять, а пани на людську
біду.

*

Панська ласка — що вовча дружба.

*

У пана ласка до порога.

*

Панська ласка на бистрім коні їздить.

*

Багатому й гріхи прощають, а вбогого і так
карають.

*

У сильного завжди безсильний винен.

*

Не порівняєш горі з долиною, а багатого
з убогим.

*

Широкі панські степи, а людям на них
тісно.

*

В панські ворота широко увійти, а вузько
вийти.

*

На чиєму току молотять, тому й хліб возять.

*

Чий берег, того й риба.

11

Пан добрий, як отець: взяв корову і овець,
а пані — як мати: наказала теля взяти.

*

З хлопами мирно живемо — лани хлопами
оремо.

*

До вбогого йди сорочки позичати, а до ба-
гатого ніко́бли!

*

Панам лихо розкидати — не плугом орати.

*

Легше з ведмедем борюкатися, ніж з паном
рахуватися.

*

Якби не був свинуватий, то не був би і ба-
гатий.

*

Як багатий, так і клятий.

*

Тіло в злоті, а душа в мерзоті.

*

Де є такий багач, щоб не хотів більше, як
має?

*

Пани — мужикові чужі люди.

*

Не вір багатому ніколи, бо за його порадою
лишишся голий.

*

Панська рука далеко сягає, навіть там, де
її не видно.

Лиха зазнали від панів та й від підпанків.

*

Бодай ніхто не дїждав з багатими знаться!

*

Круки на стерво летять, а пани на людську
бїду.

*

Панська ласка — що вовча дружба.

*

У пана ласка до порога.

*

Панська ласка на бистрім коні їздить.

*

Багатому й гріхи прощають, а вбогого і так
карають.

*

У сильного завжди безсильний винен.

*

Не порівняєш горі з долиною, а багатого
з убогим.

*

Широкі панські степи, а людям на них
тісно.

*

В панській ворота широко увійти, а вузько
вийти.

*

На чиему току молотять, тому й хліб возять.

*

Чий берег, того й риба.

Чия гребля, того й став.

*

Чий кінь, того й віз.

*

Багатому життя, а бідному виття.

*

Тільки й ходу, що з мосту та в воду.

*

Годи панові рік, а день не вгодиш — про-
пав навік.

*

Що вільно панові, то не вільно Іванові.

*

Дались мені у знакі оті панські кулаки.

*

Піди до Кракова — всюди біда однакова,
піди й за Карпати — то треба бідувати.

*

Пани однакові, що в нас, що в Кракові.

*

Від Львова до Кракова — скрізь біда од-
накова.

*

Ворон ворона не клює, пан у пана шкуру не
здерє.

*

Пани б'ються, а в мужиків чуби тріщать.

*

Пан з паном погодиться, а Іван в спину ді-
стане.

За наше жито та ще нас і бито.

*

Чують, як пісні співаємо, а не чують, як
вовками виємо.

*

Коли б пан за плуга взявся, то й світу б
відцурався.

*

У селі пан — як у городі бур'ян.

*

Зарився в добрі, як свиня в багні.

*

За руб свічку бере, а з бідного останню
шкуру дере.

*

Багач гроші збирає, а чорт калитку шиє.

*

Від багача не жди калача.

*

Дай панові покуштувати, то він і гамкне.

*

Скільки панові не годи — рябу корову не
подарує.

*

Казав пан: «Кожух дам», — та слово його
тепле.

*

Дав пан Омелькові пояс, як той без штанів
оставсь.

Панських груш не руш: як погниють — самі віддадуть.

*

Чого пан гладок? Поїв та й набок.

*

Хвали сіно в стогу, а пана в гробу.

*

Раз питався пан Івана, чи він любить свого пана. А Іван відповідає: «Люблю, пане, навіть дуже; щоб вас усі так любили, то ви б давно в землі гнили».

*

«Тату, лізе чорт у хату!» — «Дарма, аби не пан».

*

Рад бідняк пану, як сирота трящі.

*

Що малий пан вліпить, то й великий не відійме.

*

І малі камінці роблять синці.

*

Один дідько, що осадник, що наш вйтко.

*

Панська собака по-панськи гавкає.

*

Аж гарчить — так на меншого кричить.

*

Казенна палата від селян багата.

Три пани, два отамани, а один підданий.

*

Крамар — як комар: де сяде, там і п'є.

*

Без бариша — голодна душа.

*

Заправив, як за рідного батька.

*

Що ступить, то лупить.

*

Купля руки пече, а продаж гріє.

*

Крамареві не божиться, то ніколи не розжиться.

*

Не похвалиш — не продаси, не погудиш — не купиш.

*

Купець бере торгом, піп — горлом, а мужик — горбом.

*

Сякий-такий торгаш, та все їсть калач, а хлібороб хліб робить — і хліба вволю не їсть.

*

Мужик багатий — як віл рогатий.

*

Забагатів Кіндрат — забув, де його і брат.

Заліз в багатство — забув і братство.

*

Пан собакою був — собака йому і смерть.

**ПРОТИ ПАНСЬКОГО СУДУ, СУТЯЖНИЦТВА І
ХАБАРНИЦТВА**

Закон у пана, як дишло, — куди направить,
туди й вийшло.

*

У панів багато куплених брехунів.

*

Де суд, там і неправда.

*

В суді правди не шукають.

*

В суд підеш — правди не знайдеш.

*

Попадеш в суд — і будеш худ.

*

Не ходи до суду, бо хліба не буде.

*

Як ідеш у суд, гроші не забудь.

*

В суд ногою — в кишеню рукою.

*

Не йди в суд з одним носом, а йди з під-
носом.

Як в кишені сухо, то і в суді глухо.

*

Коли карман пустий, то й суддя глухий.

*

До права треба мати два мішки грошей.

*

Де не мажуть, там рипить.

*

Сухий шматок горло дере.

*

Суха ложка рот дере.

*

Хто мастить, тому віз не скрипить.

*

Хто маже, той і їде.

*

Були б гроші, а порада буде.

*

Пише, дере і гроші бере.

*

Золота швайка мур пробиває.

*

Золотий обушок скрізь двері відчиняє.

*

Золотий ключик до всіх замків придається.

*

Золото, срібло губу затикає.

Де гроші говорять, там правда мовчить.

*

Де гроші судять, там право в кут.

*

Гроші — сила: одних підкуплять, других на-
поять, а третім лиха накоять.

*

У кого карман повніший, для того й суд
правіший.

*

Не судись, бо постіл дорожче обійдеться за
чобіт.

*

Коли в кишені вітер віє, то не лізь у суд,
Мусіє.

*

Набий віз людей та дай суду віз грошей —
невинен будеш.

*

Не все так робиться, як у параграфі на-
писано.

*

Суддя в суді — що риба в воді.

*

Був колись чолов'яга, а тепер сутяга.

*

Посадили суддею, а він — свиня свинею.

*

Суддя — що брюхо: і мовчить, а все просить.

18

Хапун такий, що й з рідного батька злупить.

*

Здеруть, як з Сидорової кози!

*

Ласий хапунець на чужий гаманець.

*

Дери з багатів, бо бідний і так обдертий,
як липка.

*

Своя рука владика.

*

Рука руку мне, щоб білі були.

*

Писар пише, писар маже, так запише, як
хто каже.

*

Голий голого не позива.

*

Бідному з багатим судиться, то краще в
морі втопиться.

*

Трудно позиватись латаній свитині з добрим
кожухом.

*

Сильні та багаті рідко винуваті.

*

Багатому йти в суд — трин-трава, а бід-
ному — з пліч голова.

19

Пан нашкодив, а старця повісили.

*

Писар провинився, а шевця повісили.

*

Іноді б'ють Хому за Яремину вину.

*

Хто зробив, а на йому окошилось.

*

Синиця шкоду робить, а журавель попадається.

*

«Дмитре, чому тебе в суд визивають?» —
«Бо пан об мене руку побив».

*

Як почалася тяганина — не раз упріла в мене чуприна.

*

Коза з вовком тягалася — тільки шкура зосталася.

*

Коза з вовком судилася та й ратичок лишилася.

*

Велика муха прорветься з павутиння, а маленька ніколи.

*

Хто має викрути, не піде в некрути.

*

В землі черви, в воді чорти, в лісі сучки, в суді крючки, — куди втекти?

20

Що пан затягне пером, то хлоп не витягне воллом.

*

Як не здохнеш в війта в ямі, так загинеш в криміналі.

ПРОТИ РЕАКЦІЙНОЇ
ЕКСПЛУАТАТОРСЬКОЇ РОЛІ РЕЛІГІЇ,
ЦЕРКВИ, ДУХОВЕНСТВА

Піп і пан — то одно.

*

Коли б не піп та не пан, то не був би й мужик голоштан.

*

Попівські очі, а панська кишенья.

*

Де піп церкву ставить, там пан корчму.

*

У бога повір, то пан сам знайдеться.

*

Один чорт піп, що стрижений, що кудлатий, — усі люблять брати.

*

Всі попи одним миром мазані.

*

Віри різні, та попи однакові.

*

Чи піп, чи ксьондз, чи яка нечиста сила, — та все з хлопа тягне.

21

Піп людей картає, а сам казна-що виробляє.

*

Попи м'яко стелють, та твердо спать.

*

У церкві піп прикидається людям братом,
а поза церквою — стає людям катом.

*

Читає: «Да буде воля твоя», а дума: «Коли
б моя».

*

Піп з богом говорить, а на чорта дивиться.

*

Святий та божий, на чорта похожий.

*

Убрався піп у ризи, а чорт у рядно та й гяг-
нуть в одно.

*

«Святий кріпкий, святий боже!» — як за-
платиш, то поможе.

*

Піп у дзвін, а чорт у калатало.

*

Нехай дзвонить — його ніхто на панщину
не гонить.

*

Богові поклони, а попам мільйони.

Піп — дерун: дере і з живого, і з мертвого.

*

Копа переможе й попа.

Піп дзвонить задля своєї користі: чує, де
хватури поїсти.

*

Невдивовижу, що попи багаті, — вони го-
тові й кожух з людей зідрати.

*

Піп чекає, аби хто вмер, — то б і шкуру
здер.

*

Родись, хрестись, женись, помирай, — і за
все попові гроші дай.

*

Попа за серце брало, як мало людей вми-
рало.

*

Благослови, владико, дерти з бідного лико!

*

У попа очі завидюші, а руки загребуші.

*

Вовче горло, а попівське око.

*

Піп з дяком — обидва вовчі горла.

*

У попа завжди долоня свербить.

*

Попівське око, ксьондзівське горло, — що
бачило, то б і жерло.

*

Попу оддай діжу з тістом, то він тісто ви-
бере і очі тобі видере.

Богу ся молить та й хлопа неволить.

*

Якби лиш два попи на всім світі були—і
то б їм тісно було.

*

Піп — як дірявий міх.

*

У попа здачі, як у кравця остачі.

*

У церкві обновилося хрест, а на попові ряса.

*

За чужу кривавіцю купив у церкву пла-
щаницю.

*

Піп та дяк звикли на дурняк.

*

Дурневі чудо, а попові хліб.

*

Чудо попові — як злодієві крадений кінь.

*

Така правда, як попівське чудо.

*

Безмін — не попова душа: не одурить.

*

Не вір попові, як псові.

*

Бреше, як піп у церкві.

Язык попівський — як день петрівський.

*

Поможе, як попова молитва.

*

Дурень іде молитися, а піп із нього жи-
виться.

*

Дурний піп — дурна його й молитва.

*

Втулив бог душу в попа, та й кається.

*

У владики два язики: одним бога хвалить,
а другим людей дурить.

*

Борода велика, а дурний владика.

*

Шкода невелика, що помер владика.

*

Сюди хрестом, а туди хвостом.

*

Доти попадя княгиня, поки піп не загине.

*

Програм піп парафію.

*

Коли б нашій попаді та попова борода —
давно б благочинним була.

*

Попу усе панахиди та панахиди сняться.

Нема нікому так добре на світ, як попові та котові: обидва лежать та хліб дурно їдять.

*

Піп ніколи не тратиться — все йому дурниця.

*

У владики брюхо велике.

*

Попа одним обідом не нагодуеш.

*

Голодного нагодуеш, а попа — ні.

*

Казав піп, що гусей не їсть, а повна стеля кісточок.

*

У попа піст, а в зубах курячий хвіст.

*

Тікайте, кури, піп іде!

*

Бійся попа, як дідько ладану!

*

Двома кінцями божий піст: попові — сало, мирянам — риб'ячий хвіст.

*

Попові та котові нема й лучче.

*

Піп живе з вітваря, а писар з каламаря.

*

Чого за гроші не можна зробити! — І бога за гроші можна купити.

Дяк — що будяк: хоч трошки, а вколе.

*

Перо страшне не в гусака, а вже тоді, як у дяка.

*

Ченці і бога в монастирях продають.

*

Чорний клубук святості не придає.

*

Чернецька злоба до гроба.

*

Чернець святці розгортає, а на молодичь поглядає.

*

Коли ігумен за чарку, то братія за ковці.

*

У святих отців не знайдеш кінців.

*

Остання в попа жінка, та й то неправда.

*

Плюнь, небоже, на «святий боже!»

*

Святі хлібом не нагодують.

*

Піп не допоможе, як життя негоже.

*

Богу не молись, а до берега гребись, бо втонеш.

Не годиться богу молитися — будем горшки
накривать.

*

Не йде дівка до церкви богу молитися, а
йде на хлопців дивиться.

*

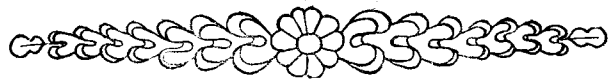
Куди ходім, то ходім, — аби не до церкви.

*

Не думав бути в церкві, так собаки загнали.

*

Коли не прийду до церкви, то все паски
святять.

ТЯЖКЕ СОЦІАЛЬНЕ СТАНОВИЩЕ ТРУДЯЩИХ

БІДНІСТЬ, ГОРЕ, ЗЛИДНІ, ГОЛОД, ЖЕБРАЦТВО

Все робиться трудовими пучками та руч-
ками.

*

Не кожен, хто дбає, той і має.

*

Частіш: хто робить — голий ходить.

*

Від трудів праведних не наживеш палат
каменних.

*

Шилом моря не нагрієш — від тяжкої робо-
ти не розбагатієш.

*

Бідному в житті тільки робота та скорбота.

*

Як на ноги сп'явся, то й за працю взявся.

Робота мене згорбила, не розкіш.

*

Багатому свято, а вбогому діла багато.

*

Бідність — не порок, а гірше нещастя.

*

Тільки й рідні, що лапті одні!

*

Не ходить біда по лісу, тільки по бідних людях.

*

Гроші-то й роблять біду на світі.

*

Нема слободи без біди.

*

Як село, то й голе: в одній хаті мак, а в другій так.

*

А у нашій школі дітки й стіни голі.

*

Біда бідака знайде, хоч і сонце зайде.

*

Козак з бідою, як риба з водою.

*

Коли біда діє, голова біліє.

*

Біда красить, як кип'яток рака.

30

Біда як іде до кого в гості, то з собою і злидні бере.

*

Просились злидні на три дні, та чорт їх довіку викишкає.

*

Уклюнулись злидні на час, а не виженеш і за рік.

*

За злиднями добра не доробишся.

*

Як одна біда йде, то й другу за собою веде.

*

Біда бідою їде й бідою поганяє.

*

Біда ще й за горе зачепилася.

*

Біда біду бачить по сліду.

*

Той біди не бачив, хто сльозами не вмивався.

*

Біда — не дуда: стань в неї дуть, то сльози йдуть.

*

Хоч плач і не втирайся, а в тугу не вдавайся.

*

Не йде на ум ні їда, ні вода, коли перед очима біда.

31

Не біда, що зайшла в двір, а біда, що не виженеш.

*

Біда здібає легко, а трудно її збутися.

*

Біда вимучить — біда й виучить.

*

Не за нами одними біда прийшла, та тільки нам від того не легше.

*

Впився бідою, похмелився сльозою.

*

Біда біду перебуде — одна згине, друга буде.

*

Од біди тікав, та на другу натрапив.

*

Кого біда учепиться, то на спину стеребиться.

*

Трудно вийти з біди, як каменю з води.

*

Всюди біда, лише там добре, де нас нема.

*

На віку горя — море, а радощів — і в ложку не збереш.

*

Горе — що море: ні перепливти, ні випливти.

*

Горе — море: всього не вип'єш.

32

Бреду горем, мов тим морем.

*

Мало слів, а горя річка.

*

Води — хоч топитись, та нема де напитись.

*

Не шукай горя — воно само знайде.

*

І на горах родить горе.

*

І за морем люди б'ються з горем.

*

І в Відні люди бідні.

*

Що таке Америка, спитай у Каленика: їздив по гроші, а привіз гниди й воші.

*

По горе не треба йти за море, — його й дома хватає.

*

Лихо нікого не красить.

*

Горе тільки рака красить.

*

Горе не задавить, а з ніг звалить.

*

Іржа їсть залізо, а горе — серце.

*

Лихо не по дереву ходить, а по людях.

33

Гірке його життя, як полин.

*

Крутиться, як білка в колесі.

*

Змарнів, як полова.

*

Живе, лиха прикупивши.

*

Живе, як сорока на тину.

*

Примостивсь, як сорока на колу.

*

Живемо добре, гора в людей не позичаєм.

*

Живемо без змін: багатіти немає змоги, а голіть даліше нікуди.

*

Наберуся три копи лиха, ще й зверху.

*

Де лихо пристане, там і трава в'яне.

*

Лихо приходиться тихо.

*

Лихо до нас біжить бігом, а від нас навкачкы лізе.

*

Відходить лихо пішки, а приїздить верхи.

34

Не так скоро лихо вилізе, як влізе.

*

Лихо як наскочить, то й почне торочить.

*

Ти хочеш на гору, а лихо за ногу.

*

Лихо приходиться пудами, а сходить золотниками.

*

Добро пушить, а лихо сушить.

*

Радість красить, а печаль палить.

*

Журба — не сонце, а сушить добре.

*

В добрім житті кучері в'ються, а в поганім — січуться.

*

Доки сонце зійде — роса очі виїсть.

*

Доки сонце зійде — довго намерзнешся.

*

Рада б зірка зійти — чорна хмара заступає.

*

Нудьгу годую, журбу сповиваю, а сум колишу.

*

Журба плугом по серцю оре.

35

Журба гірша, як хвороба.

*

Як черв'як у дереві, так біда в серці.

*

Від горя хворість, — від хворості смерть.

*

Нужда та праця в могилу кладе.

*

Інший молодий годами, та старий бідами.

*

У бідного біда скаче, а дитина їсти плаче.

*

Бідному все вітер у очі віє.

*

На убогого всюди капає.

*

Хто везе, того ще й підганяють.

*

На бідного Макара всі шишки летять.

*

Бідному Савці нема спокою ні на печі, ні на лавці: на печі печуть, на лавці січуть.

*

Без волі плачу доволі.

*

Гадка гадку прошибає: журиться, що нічого не має.

*

Звання козаче, а життя собаче!

*

Скалком світлим, лойняк палим та й так своє життя в'ялим.

*

Світу багато, а поночі жить.

*

Не все то маємо, про що гадаємо.

*

Степ без кінця, а коня попасти ніде.

*

Тільки й землі маю, що поза нігтями.

*

Тяжко сіяти, як нічого орати.

*

Поля — що й курці лапою нема де ступити.

*

І курці носом ніде клонуть.

*

Там того поля на заячий скік!

*

Дожились до того, що хоч серед хати орати.

*

Хто б його рад чуже орати, та от горе — свого плуг не оре!

*

На нашій ниві колосся, як у шолудивого волосся.

*

Проханим конем не наробишся ні вночі, ні вдень.

На чужому коні не наїздишся, а чужим добром не нахвастаєшся.

*

Побила лиха година — ота чужа нива та позичений серп!

*

На чужій землі не доробиш хліба.

*

На чужому полі не матимеш волі.

*

У чужій пасіці бджіл не розведеш.

*

В чужій кошарі овець не розведеш.

*

Бідаку не первина, що ні з чим до млина.

*

У голоти нема що молоти.

*

Мое не молочене, а твоє і на тік не волочене.

*

Багато я маю, — аж три клуні хліба: в одній — вітер, в другій — мак, а третя — стоїть так.

*

Привикай, коровко, до житньої соломки!

*

Нема у мене ні кола, ні двора, — увесь тут.

38

Такий бідний, як мак начетверо!

*

Маюся, як голій у терну!

*

Нізавіщо і рук зачепити, щоб було як жити.

*

Дожились до того, що нема нічого.

*

Не живе, тільки дні одживає.

*

Б'ється, як риба об лід.

*

У голоти безліч турботи.

*

Як засинаю, тоді тільки й лихо забуваю.

*

Ані печі, ані лави, і на столі нема страви.

*

Ні кола, ні двора, ні рогатого вола.

*

Ні сідла, ні вузди, ні того, що на нього вузду надівать.

*

До дуги й вудила недостає тільки **воза** та кобили.

*

Куди не кинь, то все клин!

39

Рогатої скотини: вила та граблі. Хорошої
одежі: мішок та рядно.

*

Розживемось, як сорока на лозі, а тінь на
воді!

*

Думала, чого корова не реве, а її дома нема.

*

Вони такі убогі, що землю держалном мі-
ряють, а худобу — ложкою.

*

Дожився до самого краю!

*

Хоч вовком вий!

*

Як не вертись, дітись нікуди: на небо ви-
соко, а в воду глибоко.

*

Хоч сядь та плач, хоч стоячи кричи!

*

Хоч з мосту та в воду!

*

Хоч живий у яму лізь!

*

Дожились, що ні свитки, ні чобіт.

*

Аж скриня тріщить з нагоди.

40

В убогого тоді неділя, коли сорочка біла.

*

Одна на мені, а друга в пранні.

*

Держись, Хома, — іде зима!

*

Лиха тому зима, в кого кожуха нема, чобо-
ти ледащо і їсти нема що!

*

Вербові дрова, а козиний кожух, то випре
й дух.

*

Іде зима, а кожуха нема.

*

Як настане лютий, то спитається, чи вдяг-
нені, узуті.

*

Ні шорстинки у дворі: голий, як бубон!

*

Голого легко голити.

*

Голий, як турецький святий.

*

Голе, аж ребра світяться.

*

Голий, як мати народила.

*

Голому й на сніні мультко.

41

Голий, як палець.
*
Голий, як пень.
*
З голого, як з святого, не візьмеш нічого.
*
Голий підперезався, і все на ньому — хоч в дорогу!
*
От розбагатіла: поли деру та спину латаю!
*
Поли крає, а плечі латає.
*
Багатий! Куди не кинь, то все латкою на-
верх.
*
Бідному куди не кинь, то все догори діркою.
*
Куди не оберни, то все дірки зверху.
*
Вітром підбито, а морозом підшито.
*
Тягни рядно на двох одно.
*
Хоч грошей нема, та в одежу вбився: роз-
крий поли, то й ноги голі.

Родився без сорочки. так і вмру без штанів.
*
Прожив, як у ступі стовк: ні смаку, ні
знаку.
*
Дожився: штани одні, а сорочок ще менш!
*
Штани—як решето, а чоботи роти пороззяв-
ляли.
*
Бідному сапоги усе добрі до ноги.
*
Одна нога взута, другая роззута, а якби
третя була — не знаю, як би й пішла!
*
На світі стільки лат, як на селі хат.
*
Багатий на лати та на дрібні сльози.
*
Тільки й має, що на собі.
*
У чоботях іде, а сліди босі.
*
Була в мене шапка пояркова: сім год по
яру валялась — вона мені на мою голову ді-
сталась.
*
Наїлась біди, напилась води.
*
Хліб та вода — бідного їда.

Хліб та каша — то їда наша.

*

Борщ, каша та ще кваша — вся їжа наша.

*

Борщ та капуста — хата не пуста.

*

Хліб — батько, вода — мати.

*

Без хліба — не до обіда.

*

Аби хліб, а зуби будуть.

*

Лісу — хоч бийся, води — хоч мийся, а хліба — хоч плач.

*

Без солі, без хліба — худая бесіда.

*

Живемо, хліб жуємо, а іноді ще й присолюємо.

*

Багач не відає, що бідний обідає.

*

Не замісиш густо, як у коморі пусто.

*

У вбогого щодня піст.

*

Від дешевої рибки не побіжиш стрибки.

*

Риба — не хліб: ситий не будеш.

Риба — вода, ягода — трава, а хліб — всьому
голова.

*

Коли є хліба край, то й під вербою рай.

*

Як хліба ні куска, то і в хаті тоска.

*

Не красна хата углами, а красна пирогами.

*

Не до жиру — будь би живу!

*

Живемо, — часом з квасом, порою з водою.

*

Навчить лихо з маком коржі їсти!

*

Галушка, лемішка — хлібові перемішка.

*

Один з сошкою, а семеро з ложкою.

*

Ще то не біда, як у просі лобода, а тоді
біда, як і проса нема!

*

Ні хліба куска, ні солі дробка, ні страви
ложки, ні води корця!

*

Вари воду — вода й буде!

*

З попелу галушки не вдаються до юшки.

Стало на юшку, а не стало на петрушку.
*
Юшка кишки переїла.
*
Від кулешу і ніг не поколишу.
*
Поки жнемо — доти й їмо, а як скосили —
то все й поїли.
*
Молотив цілий день, а віяти нічого.
*
Ні в горшку, ні в мішку!
*
Нема й ока запорозить!
*
Прийшов нестаток — забрав остаток.
*
Казала кума — дам пшона, а у неї в самої
нема.
*
Борщ такий, що за туманом і дітей не видно.
*
Ніщо їсти, ніде сісти!
*
Попросили б і сісти, так нічого їсти.
*
Такий убогий, що й кошеняти з запічку ні-
чим виманити!
*
Стільки має, як голодний за зубами!

Їсти — хоч свої пальці гризти.
*
Голод — не тітка, а лютої мачухи лютіший.
*
І ріски в роті не було!
*
Так виголодався, що й не забалакає!
*
Голодне око не засне глибоко.
*
Не спиться — хліб сниться.
*
Голодній кумі хліб на умі.
*
Голодному й вівсяник добрий.
*
Голодний з'їсть і холодне.
*
Голодній курці все просо на думці.
*
Голодному й опеньки м'ясо.
*
Голод києм не відженеш.
*
Вижене голод на холод.
*
Прийшов гість, та на голу кість.

Спасибі за полудень, що наївся та й голо-
ден!

*

На порожній шлунок і душа смутиться.

*

Добре пісні співати пообідавши.

*

Прийшлась ложка до рота, та їсти чортма
чого!

*

Обмок — як вовк, обкис — як лис, голоден —
як собака!

*

Бідак живе обачно: раз на тиждень обідає,
та й то не смачно.

*

Лихо наше — ячна каша: з'їв би і такої, та
нема ніякої!

*

Що ж робить? Хіба круту варить, бо рідкої
ні з чого.

*

Добра каша! Крупина за крупиною ганяється
з дрючиною.

*

Густенька каша, та не наша, а наш несо-
лений куліш — як хочеш, так його і їж!

*

І дурень кашу зварить, як пшоно є!

*

Гречана каша — то матір наша, а хлібець
житній — батько наш рідний.

Вареники-хваленики, всі вас хвалять, та не
всі варять!

*

У піст їли хрін, а у м'ясиці — кислиці.

*

Був би горщик та було б в горщику, а по-
кришка найдеться!

*

Вони мотузком хліб ріжуть, бо ножа нема.

*

Сип, жінко, перцю, — нехай нам хоч раз на
віку гірко буде на серцю!

*

Коли ласувать, так ласувать: бий, жінко,
ціме яйце в борщ!

*

«Що ваші роблять?» — «Пообідали та хліб
їдять».

*

«Тату, їдять обідати!» — «А хліб є?» — «Не-
ма!» — «Ну, я не голодний».

*

Вже й дрова і вода, — коли б сир і мука,
то вареників би наварила.

*

Казав дід бабі: «Якби сир та масло, то ва-
реників наварили б, тільки що ж, — борошна
нема».

*

За одним присідом вечеря з обідом.

«Що вечеряв?» — «Скрутні: покрутився, покрутився та й спати ліг».

*

«Що варили на вечерю?» — «Шару юшку. Пошарите та й спать поляжете».

*

«Моя мати між двома хлібами вмерла» — «Чого ж так?» — «Одного не дочекала, а другий вже минувся».

*

Нема що їсти, нема пити, немає й роду, щоб поговорити.

*

«Є» — слово, як мед, солодке; «немає» — слово, як полин, гірке.

*

Гірка горілка, та й життя не солодке.

*

До неба високо, до царя далеко, а до шинку близько.

*

Бідна душа без гроша.

*

У кого грошей нема, тому й світ — як тюрма.

*

У його грошей, як у жаби пір'я.

*

У кишені вітер гуляє.

*

Пив би пиво, та в кишені диво.

Де тонко — там і рветься, де блага — там і дереться.

*

Загряз в борги по самі вуха.

*

Краще без вечері лягати, та без боргів вставати.

*

Як батька чужими пирогами поминать, то лучче без поминок.

*

Без позички жити — не тужити.

*

Станеш позичати — будеш бідувати.

*

Був голосок — та позички з'їли.

*

Голод мутить, а борг крутить.

*

Позичка на боржнику верхом їздить.

*

В борг береш — собі на шию ярмо кладеш.

*

Позика — не штука, та віддача — мука.

*

Мій батько нікому не винний: у одного позичає, а другому повертає.

*

Чужа хата — гірше ката.

В чужій хаті ї тріска б'ється.

*

Хата чужая, як свекруха лихая.

*

Бодай ніхто не діждав в чужім кутку сидіти.

*

«Кіндрате! Де твоя хата?» — «Літом на га-
лах¹, а зимою під скиртою».

*

Не в тім річ, що в хаті піч, а біда, як нема!

*

Така хата тепла, що спотієш дрижачи.

*

Так холодно, що якби не вмів дрижати, то
змерз би.

*

Холодно в хаті, що й собаку не вдержиш.

*

Живеш, як у решеті: відкіль вітер не дме,
то повна хата холоду.

*

Моя хата небом крита, землею підбита, віг-
ром загороджена.

*

І коماشки мають подушки, а бідняк — у
голови кулак.

¹ Г а л — галявина в лісі.

Хто нічого не має, того ніхто не знає.

*

У бідного і приятелі мруть.

*

Багатого за стіл саджають, а убогого і так
випроводжають.

*

Коли бідний, то забуде й брат рідний.

*

Кожні ворота для бідного заперті.

*

Бідному ніхто не подарує.

*

Маємось, як горох при дорозі: хто не хоче,
той не скубне.

*

Шерсть стрижуть і шкуру деруть.

*

З кого ремінь деруть, а з кого лій топлять!

*

Хоч латане, аби не в людей хватане.

*

Легше десятьом подарувати, чим в одного
попросити.

*

Гіркий світ: тато осліп, а діти помацки хо-
дять.

*

Цілий вік з торбою не лаявся.

Гірш всього при старості бідність.

*

Радий старець і тому, що пошив нову торбу.

*

Мое господарство — в міх та й на плечі!

*

А, здорові, діди! Чи не маєте біди? То в мене купіть або й так візьміть.

*

Батько був середній хазяїн: торби по боках, а сам посередині.

*

Так воно прилучилося, що щастя за біду зачепилося.

*

Де щастя упало, там і приятелів мало.

ПРО НАЙМИТІВ, РЕМІСНИКІВ, РОБІТНИКІВ

Недостатки гонять з хатки.

*

З розкбші не йдуть у міхоноші.

*

На свої руки найду всюди муки.

*

Аби шия, а ярмо найдеться.

*

Розживемся, в пастухи наймемся — все село нам буде винне.

Не вжалуеш батька в наймах!

*

Голод не тітка, найми не свій брат.

*

Як найнявся — так продався!

*

Найнявсь — як продавсь: скажуть дверима скрипати, то скрипай.

*

Наймит не по своїй волі ходить.

*

Слуга на відслужі, як пес на мотузі.

*

Життя вільне, як собаці на прив'язі!

*

Не думав, не гадав, як в біду попав.

*

Тікав від диму, та впав у вогонь.

*

Від вогню біжу, а в воду скачу!

*

Така честь, як собаці в ярмарок: або всюди ганяють, або хазяїн до воза прив'яже.

*

Наймають до телят, а роби, що велять!

*

Вали на сірого — сірий повезе!

Ганяють, як солоного зайця!
*
Вертиться, як в окропі муха!
*
За чужою роботою й світу не бачить.
*
Панської роботи не переробиш.
*
Роботи до самої суботи.
*
Працюєм до сьомого поту.
*
Працює, як чорний віл.
*
Не стільки набувся, скільки нагувся.
*
Хто в службі не бував, той і нужди не ви-
дав.
*
Гнись, не гнись, а в голоблі стаючись!
*
Не довернешся — б'ють, перевернешся —
б'ють.
*
За свій труд попав у хомут.
*
Од ціпа в спині сіпа.

Бідному у багатого жить — або плакати,
або тужить.
*
Б'ють і плакати не дають.
*
Як тут говорити, коли не дають і рота роз-
тулити!
*
З хазяйської правди наймитові очі лізуть.
*
Нема гірше, як бурлаці: куди не попхнуть,
туди й поточиться.
*
Не з одної печі хліб їв.
*
Ходячи наїється, а стоячи виспитьсь.
*
Що за сон, як у головах шапка!
*
Служив у дуки — натерпівся муки.
*
Моя зірко, служіть панам гірко!
*
Розірвись надвое, — скажуть: чому не на-
четверо?
*
Хто служить, той тужить.
*
І голодно, і холодно, і додому далеко.

Однією рукою воли поганяє, а другою
сльози утирає.

*

Хоч у воду подивлюся на свою вроду!

*

Не літа зсушили тіло, а від праці помарніло.

*

Чужа шия — не своя: зломиться — друга
буде.

*

Плата, як у ката!

*

Добрий давалець: роботи дає зверхом, а
харч — видавцем.

*

Як приймали, то й сала давали, а як при-
йняли, то й хліба не дали.

*

Бить та лаять є кому, а годувать — так ні-
кому!

*

Ні хліба, ні солі, і сам бурлак у неволі.

*

Працюй, як коняка, а їж, як Рябко!

*

Дали кісточку: хоч зараз гризи, хоч на зав-
тра положи!

*

З'їж півбіди та напийся води!

Хоч їж, хоч дивись, а щоб щіле було і не-
голодний був!

*

Добре нас годують: черпак юшки, дві га-
лушки та й ті розплилися!

*

За такої страви ляжеш вздовж лави!

*

На цій роботі не забагатієш, а згорбатієш.

*

Роби, роби, та й нічого не доробишся.

*

Обіцяв хазяїн дати, тільки велів заждати.

*

Рвали б вас ворони, як ви мою працю
рвете!

*

Отож доробився: ані чобіт, ні халяв!

*

Двом панам служить, а сорочки не має.

*

Робити то є що, а заробити — то ніде.

*

Ходили три дні та й виходили злидні.

*

Робиш, робиш — ні за тобою, ні перед то-
бою!

У дуки служила — болячку заробила.

*

Обмок — як вовк, обкис — як лис, а змерз—
як пес, та нічого не заробив!

*

Заробив на сіль до оселедця!

*

Заробив води до хліба!

*

Заробив три вирви в шию, а четверту —
навздогінці!

*

«За що найнявся?» — «Сорок грошей, справ-
ний харч і босий дохід, дають рано води, а
ввечері пити».

*

Забудь ласощі — паслін і цибулю, а за свою
гірку працю візьми під ніс дулю!

*

Та допіру робота: ціле життя роби, а на
старість милостиньку проси!

*

Заробітки — бодай не діждали наші дітки!

*

Доробився хліба, аж зійшов на діда.

*

Робила цілий вік панам, та, мабуть, ляжу,
як кістка, гола.

Заробив у пана плату: з чотирьох дощок
хату!

*

Наймитові з хазяїном не брататися.

* *

*

Ремесло на плечах не висить і хліба не про-
сить, а хліб дає.

*

Ремесло на плечах не носить, а трапиться,
що й пригодиться.

*

Ремесло не коромисло — плеч не відтягне,
саме прогодує.

*

Що б то був за швець, коли б усім на один
копил чоботи шив!

*

У ремісника золота рука.

*

Хороший плотник і до коліна кіл заструже.

*

На всі руки майстер!

*

Не буде з швачки багачки, а з ткача — ба-
гача!

*

Якби шевцеві не правіло, то б його скри-
вило.

*

Від сокири не збагатієш, а згорбатієш!

Колісник по шию в трісках, по коліна в боргах.

*

Не той пиво п'є, хто варить!

*

На те він і кравець, щоб подертий жупан носити!

*

Пани все бачать, — не бачать, як робітники горюють та плачуть.

*

Золото миєм, а самі голодні вием.

*

Робітники потіють, а пани з того жиріють.

*

В шахту спускаєшся — з світом прощаєшся.

*

Гіркий, як шахтарська доля!

**БОРОТЬБА ТРУДЯЩИХ ПРОТИ
СОЦІАЛЬНОГО ГНІТУ І
НЕСПРАВЕДЛИВОСТІ, ЗА ТОРЖЕСТВО
ПРАВДИ, ВОЛІ І ЩАСТЯ**

**ПРОТИ СОЦІАЛЬНОЇ КРИВДИ ВІРА В
ТОРЖЕСТВО ПРАВДИ**

Правда в постолах, а кривда в чоботях.

*

Пани правдою кепкують, тому в світі й панують.

*

Хто побреше, той на плечах понесе, а хто правду повість, той і не поповість.

*

Як будеш з правдою кохатися, то не будеш і паном зватися.

*

Пани в світі блукаються, та з правдою не знаються.

Там, де великі вікна,— багато світла, а мало правди.

*

Стільки правди, як у решеті води!

*

Панська правда всюди однакова: на мужицькому горбі.

*

Пани правди не скажуть, а розумному рот зав'яжуть.

*

Мужича правда колюча, а панська на всі боки гнуча.

*

Хто бреше, тому легше, а хто правдує, той бідує.

*

Багачева правда гірше брехні.

*

Пан не любить правди, як пес мила.

*

Правда очі коле!

*

Була колись правда, та іржава.

*

Всяк правду знає, та не всяк про неї дбає.

*

Правду поховаєш, та і сам з ями не вилізеши.

*

Не шукай правди в других, коли в тебе її нема.

Велике діло гроші, а ще більше — правда!

*

Правда ясніша від сонця, та й її з свічкою шукають!

*

Біда на світі, коли нема правди!

*

Правда — край порога, а неправда — біля стола.

*

Правда та кривда — як вогонь та вода.

*

Правда втопилась, а кривда наверх сплила.

*

Правда на дні моря спочиває.

*

Правда світліша сонця!

*

Правди не сховаєш!

*

Ніле правди діти.

*

Засип правду хоч золотом — вона впливе доверху.

*

Топчи правду в калюжу, а вона все чиста буде.

*

Правда і з дна моря виринає, а неправда потопає.

Правда і з дна морського виринає сухою.
*
Правда і в огні не горить і в воді не тоне!
*
Правда і в морі не втоне!
*
Правда, як олива,— наверх вийде.
*
Хоч чоловік убогий, та слово його чисте!
*
Хоч голий, та правий.
*
Хоч у кишені ні копійки, зате душа, як дзер-
кало!
*
Хто з правдою зрідниться, той і грому не
боїться.
*
Правда, як гостра коса.
*
Правда суду не боїться.
*
Що правда, то не гріх.
*
По правді живи, по правді й умреш!
*
По правді роби, по правді й буде!

По правді роби — доброго кінця сподівайся!
*
Хліб-сіль їж, а правду ріж!
*
Хто сумління не має, той правди не знає.
*
Хто чисте сумління має, той спокійно спать
лягає.
*
Правда кривду переважить!
*
Кривда людська боком вилізе!
*
Той дає раду, хто знає правду.
*
Добра та рада, де щирая правда.
*
Щирая правда всюди куток найде.

ЄДНАННЯ І БОРОТЬБА ТРУДЯЩИХ ЗА СОЦІАЛЬНЕ ВИЗВОЛЕННЯ

Єдність і братерство — велика сила.
*
Єднання — найкраща спілка.
*
Громада — великий чоловік.

Більший чоловік громада, ніж пан.

*

Що громада забажає, того й пан не поламає.

*

Громада як тільки плине — війта затопить.

*

Біда людей една.

*

Сніп без перевесла — солома.

*

Одна доля, одне лихо людей докупі зводити.

*

Одна бджола мало меду наносить.

*

Одним пальцем і голки не вдержиш.

*

Хто сам у злиднях плаче, той і других недолю бачить.

*

Один за всіх — всі за одного!

*

Гуртом і батька добре бити.

*

Гуртом можна й море загатити.

*

В гурті й каша їсться.

*

В гурті й смерть не страшна.

Дружній череді вовк не страшний.

*

Берись дружно — не буде сутужно.

*

Згода будує, а незгода руйнує.

*

Не буде добра, як між своїми вражда.

*

Не в багатстві сила, а в чорних руках.

*

Не той господар землі, що по ній бродить, а той, хто по ній за плутом ходить.

*

Горда душа в убогим тілі.

*

Життя не має ціни, а воля дорожча за життя.

*

Голота не боїться ні грому, ні тучі.

*

Не лякай щуки морем, а бідного горем.

*

Хто стає вівцею, того вовк з'їсть.

*

Дожидай долі, не матимеш і льолі.

Журбою поля не перейдеш.
*
Журбою горя не здолаєш.
*
Журба сорочки не дасть.
*
Як ти смутишся, вороги тішаться.
*
Сльозами горю не допоможеш.
*
Плачем лиха не виплачеш.
*
Нехай ті плачуть, що нам зле зичуть.
*
Козак з біди не заплаче.
*
Козак журби не знає.
*
На козаку і рогожа пригожа.
*
Плачеш, плачеш та й ухнеш.
*
Куди козака доля не кине — все буде
козак.
*
Не потурай журбі — вона тебе ножем під
серце, а ти їй під ніс перцю.

Лихо збудеш — всю журбу забудеш.
*
Нужда мовчати не вміє.
*
Нужда камінь довбе.
*
Нужда закон ломить.
*
Нужда законів не знає, а через них шагає.
*
Пан мучить — біда учить.
*
Горе гострить розум.
*
Біда ум родить.
*
Біда і помучить, і мудрості научить.
*
Кому біда докучить, той ся розуму научить.
*
Бодай ніхто не діждав, щоб пан нами ке-
рував.
*
Горбом, брате, лиха не вб'єш.
*
Не шукай долі, а шукай волі.

Чоловік без волі, що кінь на припоні.

*

У неволі ніщо не мило.

*

Аби на волю — знайдемо долю.

*

Ой вороги, щоб ви погибли до ноги!

*

Хто ся боре, тому не горе.

*

Нема меча гострішого над хлопа сильнішого.

*

Пана в ребро — людям добро.

*

На всяку гадину є своя рогатина.

*

Не бити гадуки — то не взяти її в руки.

*

Не все котові масляна — буде й великий піст.

*

Ніж у вовка милості просити, краще його відразу вбити.

*

Ловить вовк, ловить, а як вовка спіймають — шкуру здеруть.

*

Бере, бере вовк, та й вовка візьмуть.

На чужий труд ласий не будь.

*

Оділлються вовкові кобилячі слізки!

*

Щоб лиха не знати, треба своїм плугом та на своїй ниві орати.

*

Не так воно робиться, як панам хочеться.

*

Слухай, як пан каже, а роби, як сам знаєш.

*

Ось тобі хомут і дуга, бо я вже більш не слуга.

*

Нехай наше лихо скаче.

*

За праве діло стій сміло.

*

За добру справу варто добре постояти.

*

На те й лихо, щоб з ним битись.

*

Око за око, зуб за зуб.

*

Погане дерево не зрубуй, а викорчуй.

*

Собаці — собача й смерть.

Катюзі по заслuzі.

*

Наша пісня — панам горе.

*

Сам у неволі, а мрії на волі.

*

Хто надію стратить, той жити не вартий.

*

Щастя скоро покидає, а надія — ніколи!

*

Діждемо пори, що й панів скинемо згори!

*

Що буде, то буде, а козак панщини робить не буде!

*

Наші лати переходять панські шати.

*

Коли не вмер в пелюшках, то в ряднині не загину.

*

Аби живі, а що голі — то нічого: колись наша візьме!

*

Хоч на три дні перед смертю волі побачить — і то полегшає!

*

Не завше горе на плечах сидить — прийде час, що й звалиться!

Діждемо пори, що й ми вилізем з нори!

*

Колись і на моім подвір'ї буде худоба!

*

Колись і перед моім вікном сонечко зійде!

*

І в наше віконце загляне сонце!

*

Буде й на нашій вулиці свято!

СМІЛИВІСТЬ, ВІДВАГА, УМІННЯ

Чия відвага, того й перемога.

*

Сміливим відвага володіє.

*

Сміливість города бере!

*

Смілість бере города і кріпості!

*

Сміливий наскок — половина спасіння.

*

Сміливого і куля не бере.

*

Де відвага, там і шастя.

Чи пан, чи пропав — двічі не вмирати!
*
Або полковник, або покойник!
*
Хоч голова в кустах, хоч груди в хрестах!
*
То не солдат, що генералом не думає бути.
*
То не козак, що отаманом не думає бути.
*
Добрий козак баче, де отаман скаче.
*
Щирий козак ззаду не нападає.
*
Один солдат в полі не воїн.
*
Голими руками не битись з ворогами!
*
Без зброї слабі й герої.
*
Не лише силою треба боротись, а й умінням.
*
Без ради й військо гине.
*
Без доброго командира військо — отара.
*
До булави треба й голови.

ЗА РІДНИЙ КРАЙ. ПРОТИ ЗАГАРБНИКІВ

Кожному мила своя сторона.
*
Нема в світі, як своя країна!
*
За рідний край — хоч помирай!
*
Лучче на своїй стороні кістьми лягти, ніж на
чужині слави натягти.
*
Або будемо на Русі, або пропадемо усі!
*
Нуте, браття, або перемогу добути, або дома
не бути!
*
Славний Максим Залізник — славніше За-
порожжя!
*
Коли стелеться доріжка, козаків не до
ліжка.
*
Козак коли не п'є, то ворогів б'є, а все не
гуляє.

Висипався хміль із міха та наробив ляхам
лиха*.

*

Тікай, ляше, бо все, що на тобі, то наше! *

*

Не вийде, пане-ляше, на ваше! *

*

Посунься, ляше, хай Русин сяде! *

*

Знай, ляше, по Случ наше! *

*

Козача потилиця панам-ляхам не хилиться.

*

На один копил дідько всіх ляхів строїв! *

*

Війна людей їсть, а кров'ю запиває.

*

Мазепа в Полтаві подавивсь галушкою.

*

Пропав, як швед під Полтавою!

* Прислів'я виникли за часів визвольної війни українського народу 1648--1654 рр. і спрямовані проти польсько-шляхетських загарбників. Тут і далі слово «лях» — пан, польський шляхтич.

Голодний француз і вороні радий.

*

Дома лев, а на війні тхір.

*

Ставився, як лев, а згинув, як муха!

**ПРАЦЯ, ДОСВІД, РОЗУМ, НАУКА,
ЗНАННЯ**

Чесне діло роби сміло!

*

Без труда нема плода.

*

Щира праця мозолева.

*

Труд чоловіка кормить.

*

Будеш грудиться — будеш кормиться.

*

Зароблена копійка краща за крадений кар-
бованець.

*

Трудова копійка годує довіку.

*

Як дбаєш, так і маєш.

Хочеш їсти калачі — не сиди на печі.

*

Як ручки зароблять, так ніжки сходять.

*

Добре роби — добре й буде!

*

Хто робить крено, той ходить певно.

*

Без охоти нема роботи.

*

Коли є до чого жагота, то кипить в руках
робота.

*

Де руки й охота, там скоро робота.

*

Не дивись на чоловіка, а на його діло.

*

На дерево дивись, як родить, а на чоловіка,
як робить.

*

По роботі пізнати майстра.

*

Хто в роботі, той і в турботі.

*

Старається, як мурашка.

*

Заклопотався, як квочка коло курчат.

Бджола мала, а й та працює.

*

Кожна птичка своїм носиком живе.

*

Рання пташка росу оббиває.

*

Ранні пташки росу п'ють, а пізні — слізки ллють.

*

Хто рано підводиться, за тим і діло водиться.

*

Не кайся рано встати, а кайся довго спати.

*

Лежачого хліба ніде нема.

*

Що ранком не зробиш, то вечером не здогониш.

*

Добрий початок — половина діла.

*

Хто багато робив, той і багато знає.

*

Поки не упріти, поти не уміти.

*

Не взявшись за сокиру, хати не зробиш.

*

За один раз не зітнеш дерева враз.

Хто що вміє, то і діє.

*

Хто що знає, тим і хліб заробляє.

*

Без сокири не тесляр — без голки не кравець.

*

Добре тому ковалеві, що на обидві руки кує!

*

Того руки не болять, що уміють.

*

Недаром говориться, що діло майстра боїться.

*

Діло майстра величає!

*

Не святі горшки ліплять, а прості люди.

*

Не місце красить чоловіка, а чоловік місце.

*

Не одежа красить людину, а добрі діла.

*

На охочого робочого діло найдеться.

*

Не в тім хороша, що чорноброва, а в тім, що діло робить.

*

Для нашого Федота не страшна робота.

Маленька праця краща за велике безділля.

*

Роботі як не сядеш на шию, то вона тобі сяде.

*

Губами говори, а руками роби!

*

Добра пряжа на скіпку напряде.

*

Роби до поту, а їж в охоту!

*

Треба нахилиться, щоб з криниці води напиться.

*

Щоб рибу їсти, треба в воду лізти.

*

Печені голуби не летять до губи.

*

Праця чоловіка годує, а лінь марнує.

*

Без діла слабіє сила.

*

Без діла жить — тільки небо коптить.

*

Як без діла сидіти, то можна одубіти.

*

Без роботи день роком стає.

Добре діло утіха, коли ділові не поміха.

*

Коли почав орати, то у сопілку не грати!

*

Під лежачий камінь вода не тече.

*

Не сокира теше, а чоловік.

*

Що знаєш, що вмієш, те за плечима не носить.

*

Не питай старого, а бувалого.

*

Знає, на чім світ стоїть!

*

Дивиться рідко, та густо бачить.

*

Хороший рибак по кльову мусить знати, як рибку звати.

*

В умілого і долото рибу ловить!

*

Старого горобця на полові не обдуриш.

*

Де старий спотикнеться, там нехай молодий добре напнеться!

За битого двох небитих дають, та й то не беруть.

*

Як голова сивіє, то чоловік мудріє.

* *

*

Розум — скарб людини.

*

Не краса красить, а розум.

*

Сила та розум — краса людини.

*

Щастя без розуму — торбина дірява.

*

Без розуму ні сокирою рубати, ні личака в'язати.

*

Не перо пише, а розум.

*

Око бачить далеко, а розум ще даліше.

*

І сила перед розумом никне!

*

Сила без голови шаліє, а розум без сили мліє.

*

Треба розумом надточити, де сила не візьме.

*

Сила уму уступає!

На те й голова, щоб у ній розум був.

*

Голова не на те, щоб тільки кашкет носить!

*

Голова без розуму, як ліхтарня без свічки.

*

Кожна голова має свій розум.

*

Що голова, то й розум!

*

Скільки голів, стільки й умів!

*

Яка головонька, така й розмовонька!

*

У сусіда ума не позичиш.

*

Людей питай, а свій розум май!

*

Не бажай синові багатства, а бажай розуму!

*

Чоловік розуму вчиться цілий вік.

*

Які літа — такий розум!

*

Усякому на старість розуму прибавиться.

І з сивою бородою не все розум приходить!

*

Борода не робить мудрим чоловіка.

*

Розумний батько сина спитати не соромиться.

*

Дарма, що малий, а й старого навчить!

*

Молоде орля, та вище старого літає!

*

Щоб часом дарма не блудить, чужого розуму питайся.

*

Одна розумна голова добре, а дві ще краще!

*

Один розум добре, а два ще краще!

*

Хто людей питає, той і розум має.

*

Перемагай труднощі розумом, а небезпеку — досвідом!

*

Розумний всякому дає лад.

Догана мудрого більше стоїть, як похвала дурного.

*

Кожна пригода — до мудрості дорога.

*

Мудра голова не дбає на лихі слова.

*

Мудрий не все каже, що знає, а дурень не все знає, що каже.

*

Мудрій голові досить два слова!

*

Розумну річ приємно й слухать.

*

Не лінився рано вставати та змолоду більше знати!

*

Хто хоче багато знати, тому треба мало спати.

*

Хто вчиться змолоду, не зазнає на старість голоду.

*

Що в молодості навчишся, то на старість як знайдеш.

*

Учись змолоду — пригодиться на старість!

Вік живи — вік учись.

*

Учись — на старість буде як нахідка!

*

Грамоти вчиться — завжди пригодиться.

*

Навчай інших — і сам навчишся.

*

Книга вчить, як на світі жити.

*

Мудрим ніхто не вродився, а навчився.

*

Грамотний — видючий і на все тямущий.

*

Вчення в щасті украшає, а в нещасті утішає.

*

Пташка красна своїм пір'ям, а людина — своїм знанням.

*

Знання робить життя красним.

*

Хто добре учиться, той буде й добре робить.

Науки ні вода не затопить, ні огонь не спалить.

*

Наука в ліс не веде, а з лісу виводить.

*

Хто знання має, той мур зламає.

*

Хто грамоти вміє, той краще сіє.

*

Наука не пиво: в рот не віллеш!

*

Вченому світ, а невченому тьма.

*

Шануй учителя, як родителя!

*

За одного грамотного сім неграмотних дають.

*

За одного вченого дають десять невчених.

*

Учений іде, а неук слідом спотикається.

*

Незнайко на печі лежить, а знайко по до-
розі біжить.

*

Як одступиш од грамоти на аршин, то вона
од тебе на сажень.

*

Гарно того вчити, хто хоче все знати.

Чого Івась не навчиться, того й Іван не буде знати.

*

Наука не йде на бука!

*

Не на користь книжку читать, коли вершки лише хапать.

СПОСТЕРЕЖЕННЯ НАД ПРИРОДОЮ І ГОСПОДАРСЬКА ДІЯЛЬНІСТЬ

На новий рік прибавилось дня на заячий скік.

*

Як лютий не лютуй, а на весну бр'ів не хмурі

*

Мороз не велик, та стоять не велить.

*

Буває март за всіх варт.

*

Як прийде марець, то замерзне старець.

*

Вночі тріщить, а вдень плющить.

*

Як буде полоз вогкий, то буде й кінь мокрий.

Блискавка блисне — й камінь трісне.

*

До першого грому земля не розмірзається.

*

Грім гримить — хліб буде родить.

*

Хто в марті сіяти не починає, той про своє добро забуває.

*

Кинь ячмінь в болото — вбере тебе в золото.

*

Сухий березень, теплий квітень, мокрий май — буде хліба урожай.

*

Сухий марець, мокрий май — буде жито, як той гай.

*

Березень сухий, а мокрий май — буде каша й коровай.

*

Як у травні дощ надворі, то восени хліб у коморі.

*

Як прийшов май — у землю дбай, прийшов іюнь — хоч сій, хоч плюнь!

*

Майська роса коням краще вівса.

Що може вродить камінна гора, коли в їй води нема!

*

Ярь¹ — наш отець і мати, хто не посіє, не буде збирати.

*

Овес каже: сій мене в грязь — буду я князь, а ячмінь каже: сій мене в болото — буду золото, а гречка каже: сій мене хоч і в воду, аби впору.

*

Сій овес в кожусі, жито в брилі.

*

Тоді просо засівається, як сухий дуб розвивається.

*

Посій в пору, будеш мати зерна гору.

*

Хто рано посіє, рано й пожне.

*

Ранній пар родить пшеничку, а пізній — метличку.

*

Сій хліб у годину — будеш їсти кожну днину.

*

Посієш вчасно, то і вродить рясно.

*

Не вважай на урожай, а гречку сій.

¹ Весна.

Весна днем красна, а на хліб тісна.

*

Ластівка день починає, а соловей його кінчає.

*

Де багато пташок, там нема комашок.

*

Як багацько птиць — не буде гусениць.

*

Як сіно косять, то дощів не просять, — самі йдуть.

*

Як діждемо літа та нажнемо жита — поставимо в копки та вдаримо гопки.

*

Раді люди літу, а бджоли цвіту.

*

Раз літо родить.

*

Двічі літа не буває.

*

Влітку один тиждень рік годує.

*

Літо на зиму робить.

*

Літо збирає, а зима з'їдає.

*

Літом ногою копнеш, а зимою рукою візьмеш.

Коси, коса, поки роса, а як роса додолу, то ми додому.

*

Швидше жніть до обніжка, то буде пирогів діжка.

*

Як зелене жати, то нічого не мати.

*

Садок літом — як кожух зимою.

*

Буде той голодний, хто жнивами холодожку шукає.

*

Чекайте, ціпи, прийде на вас осінь!

*

Зима спита, де літом був.

*

Коли цвіте біб, тоді тяжко на хліб, а як мак, то не так.

*

Сім год мак не родив і голоду не було.

*

Як уродить метлиця, буде хліб снитися.

*

Коли ся риба ловить, тоді хліб не родить.

*

Улітку дощ іде не там, де ждуть, а там, де жнуть, не там, де просять, а там, де косять.

Трапляється і такий год, що на день по сім
погод.

*

І за доброї години очідай лихої днини.

*

У петрівку день — рік.

*

Восени ложка води, а цебер грязі.

*

Не вважай на врожай, а жито сій,— то хліб
буде.

*

Прийшов спас — держи рукавиці про запас.

*

Прийде врем'ячко — достигне яблучко й
само відпаде.

*

Восени і курчата курми будуть.

*

Восени і горобець багатий.

*

Осілля муха боляче кусає.

*

Пищить снігур — скоро зима буде.

*

Синиця пищить — зиму віщить.

*

Сніг, завірюха, бо вже зима коло вуха.

Сумний грудень і в свято, і в будень.

*

Зимою сонце світить, та не гріє.

*

Зимове сонце — як вдовине серце.

*

Зимне тепло — як мачушине добро.

*

Зимою сонце крізь плач сміється.

*

Як зазиміє, то й жаба оніміє.

*

Хоч мороз і припікає, зате комарів немає.

*

Зима біла, та не їсть снігу, а все сіно.

*

Зима літо з'їдає, хоч перед ним і тікає.

*

Зимою деньок, як комарів носок.

*

Зимова днина така: сюди тень, туди тень,
та й минув день.

*

Якби не зима, то б літо було довше.

*

Зимою бійся вовка, а літом мухи.

Зима без снігу — літо без хліба.

*

Багато снігу — багато хліба.

*

Сім погод на дворі: сіє, віє, мутить, крутить,
рве, зверху лле, знизу мете.

*

В осінній час сім погод у нас: сіє, віє, ту-
маніє, шумить, мете, гуде і зверху йде.

* *

*

Хату руки держать.

*

Нова хатка — нова гадка.

*

Без хазяїна й двір плаче.

*

Без хазяїна двір плаче, а без хазяйки —
хата.

*

Всякий двір хазяйським оком держиться.

*

Хазяйське око товар живить.

*

Свій глаз — алмаз, чужі руки — круки.

В доброго хазяїна й соломинка не пропаде.

*

У дурного хазяїна й колесо з воза украдуть.

*

Кепський господар десять робіт зачинає,
жодної не кінчає.

*

Привикай до господарства змолоду, то не
будеш знати на старість голоду.

*

Роби на дворі — буде й в коморі.

*

Чого не доглянеш очима, за те відповіси
плечима.

*

Де оком не доглянеш, там калиткою до-
платиш.

*

Земля-трудівниця аж парує, та людям хліб
готує.

*

На чорній землі білий хліб родить.

*

На добрій землі що не посієш, те й вродить.

Жита ростуть, як з води йдуть.

*

Ялоча земля не нагодує, а сама їсти просить.

Хліб на хліб сіяти — ні молотити, ні віяти.

*

Хто землю удобряє, тому й земля повертає.

*

Не земля родить, а руки.

*

Хто землі дає, тому й земля дає.

*

Дай землі, то й вона тобі дасть.

*

Давай нивці, то й нивка дасть.

*

Де господар добре робить, там і поле буйно
родить.

*

Де господар не ходить, там нивка не родить.

*

Не питає добрий жнець, чи широкий за-
гонець.

*

Коли зореш мілко, посієш рідко, то й уро-
дить дідько.

*

Як мілко орати, краще випрягати.

*

Де оре сошка, там хліба трошки.

*

Глибше орати — більше хліба жувати,

Там ся добре діє, де два оре, а третій сіє.

*

Сій не пусто, то збереш густо.

*

Чистим зерном сійте поле, то вродить хліб,
як море, а нечистим посієте — собі шкоди на-
дієте!

*

Хто хоче збирати — мусить добре засівати.

*

Що посіяв, те і вродить.

*

Яке посієш, таке і пожнеш.

*

Як посієш наволоком, то і вродить ненаро-
ком, а як посієш густо, то не буде пусто.

*

Ану вставай, чоловіче, третій півень ку-
куріче!

*

Хліб усьому голова.

*

Як хліб буде, то й все буде.

*

Як на току молотиться, то і в хаті не коло-
титься.

*

Хліб на ноги ставить, хліб з ніг валить.

На вітер надіявся — без мелива бутя.

*

Зерно до зерна — та й мірка повна.

*

Де борошно, там і порошно.

*

З гречки та проса — і каша й паша.

*

З поганої трави — погане й сіно.

*

Яка трава, таке й сіно.

*

Яка пшениця, така й паляниця.

*

Яка яблунька, такі й яблука.

*

Яка грушка, така й юшка.

*

Яка прядка, така й нитка.

*

Яка пряжа, таке й полотно ляже.

*

Кожному овочеві свій час.

*

Аби цвіт, а ягідки будуть.

Не з кожного цвіточка ягідочка!

*

Терен груш не родить.

*

Буряк — не дурак: на дорозі не росте, а все на городі.

*

Пусти осот в огород — огірків не буде.

*

Не вродив мак — пробудемо й так.

*

Сади дерево ззамолоду — на старість як нахідка.

*

Корова в дворі — харч на столі.

*

Не рахуй овець в череді, а рахуй в загороді.

*

Добра штука оті вівці: і кожух, і свита, і губа сита!

*

Сінним конем, а солом'яним волом не далеко заїдеш.

*

Любиш поганяти, люби й коня годувати.

*

Ідь, кобило, хоч три дні не їла!

*

Даси коневі полови — будеш робить поволі,

Гладь коня вівсом, а не батогом!

*

На батозі далеко не поїдеш.

*

Сип коневі мішком — не ходитимеш пішком!

*

Хто коня годує, той дома ночує.

*

В дорозі, у гостині пам'ятай о худобині.

*

Пошануй худобу раз, а вона тебе десять раз пошанує.

*

Добре тому в дорозі, хто сидить на возі.

*

На те коня кують, щоб не спотикався.

*

Люблю Сивка за звичай: хоч крекче, та везе.

*

У доброго коня верстви не довгі.

*

Немазаний віз окрипить, а мазаний сам біжить.

*

Пожалієш ухналя, то й підкову згубиш.

*

Пожалієш личка, не допоможе й віршовка!

Пропав батіг — пропадай і пужално!

*

Коли віл пропав, то пропадай і ярмо!

*

Як снасть ламається — то чоловік ума набирається, а як худоба пристає — то чоловікові ума не стає.

*

Як добрий став — риба буде, а стече став — болото буде.

*

Погана сітка — для риби не клітка.

*

Час не віл — його не налигаєш!

*

Згаяного часу і конем не доженеш.

*

На годину спізнився — за рік не доженеш.

*

Не доженеш і конем, що запізниш одним днем.

*

Згайнуєш на жнивах хвилину — втрапиш не одну зернину.

*

Літом хто гайнує, той зимою голодує.

*

Хто літом жару боїться, той зимою не має чим погріться.

СІМЕЙНО-ПОБУТОВІ ВІДНОСИНИ

КОХАННЯ

Любов сильніше смерті.

*

Любов — не пожежа, займеться — не потушиш.

*

Любов, як перстень, не має кінця.

*

Кохання не запобіжиш зарання.

*

Нужда в вікно, а любов у двері.

*

Не вповала на худобу, а вповала на уроду.

*

Хоч у курені, аби до серця мені.

Хоч борщ без сала, аби душа пристала.

*

Сухар з водою, аби, серце, з тобою.

*

Різні по вдачі — міцні на любов.

*

Старої любові й іржа не їсть.

*

Куди серце летить, туди й око глядить.

*

До любії небоги нема далекої дороги.

*

Душа душу чує, а серце серцю вість подає.

*

Нехай мене той займає, хто кохання в серці має!

*

Нехай мене той голубить, а хто вірно мене любить!

*

Хто любить, той того й голубить.

*

Люблю свою любку, як голуб голубку!

*

Як гляне — серце в'яне.

*

В неї брови до любові, а устеньки до розмови.

Хто любить ревне, жаліє певне!

*

Кого кохає, за тим і зітхає.

*

Болить серденько, та плакати стидненько!

*

Люби мене в будень, а в неділю, як приберуся, то й на тебе не подивлюся.

*

Полюби нас так, а з грішми — то в'язне й дяк.

*

Не втаїться кохання, як у мішку шило.

*

Любиш — люби, а не любиш — не води.

*

Коли любиш — люби дуже, а не любиш — не жартуй же!

*

Коли любиш — так женись, а не любиш — відступись!

*

Волос сивіє, а голова шаліє.

*

Якби літа вернулися, то б ще хлопці горнулися!

*

Старого любить — тільки дні губить.

Хто п'яницю полюбить, той в'к собі згубить.

*

У кого чорний вусок, тому риби шматок; в кого сива борода, тому й юшки шкода.

*

Іж з голоду, а люби змолоду.

*

Полюбиться сатана краще від ясного сокола.

*

На любов і смак товариш не всяк.

*

Кому — як мара, йому — як зоря.

*

З перцем чи не з перцем, аби з добрим серцем.

*

Не кожна ж Ганна й гарна!

*

Силою не будь милою.

*

Не допоможуть і чари, як хто кому не до пари.

*

Невесело в світі жити, як нема кого любити.

*

У дівчини стільки ласки, як на тихім ставку ряски.

*

Хороша, хоч води з лиця напийся.

Краснее личко — серцю непокій.

*

Гарна дівка, як маківка.

*

Дівчина — як у лузі калина.

*

Дівчина, як берізонька, сережками завішана.

*

Дівчина, як квіточка, — з нею рай, а чужої
молодиці не займай!

*

Хоч ти і люба, а не добирайся до мого чуба!

*

Серце ні на що не вважає — свою волю має.

*

Дай серцю волю — заведе в неволю.

*

Кров не вода, а серце не камінь.

*

Дівчина, як тінь: ти за нею — вона від тебе,
ти від неї — вона за тобою.

*

Гонить дівка парубка, а сама від нього не
йде.

*

Рукавом сльози втирає, а очима на парубків
зиркає.

Казала дівка: «Семене, не притуляйся до
мене!» А сама тільки того й хоче!

*

Так тебе люблю, що як не виджу, то вдень
спати не можу!

*

Закохався, як чорт в суху вербу.

*

Хороший, як Микитина свита навиворіт.

*

Як не бачу — душа мре, а побачу — з душі
пре.

*

Я його так люблю, як сіль в оці, а кольку
в боці!

*

Так любить, як порох у оці.

*

Вона за ним сохне, а він і не охне.

*

Так мене, мамо, хлопці люблять, що за ку-
лаками світу не бачу.

*

Така гарна пика, що як виглянула із вікна,
то три дні собаки гвалтували.

Як вигляне у вікно, то три дні собаки брешуть, а одна, як придивилась, то й сказалась!

*

Така ладна, що як на двір вийде, то всі пси брешуть.

ШЛЮБНІ ВІДНОСИНИ

Не з багатством жить, а з людиною!

*

Краще на вбогій жениться, чим вік з багатю волочиться.

*

Бери жінку в одній льолі, аби була до любові.

*

Поберімося, небого, в тебе мало, а у мене нема й того.

*

Бідному жениться, то день укоротиться.

*

Коли убогому жениться, то й ніч мала.

*

Чне весілля, того й музики.

*

Чужим пивом свадьби не одбудеш.

*

На двох весіллях зразу не танцюють.

Не спаруеш голубки до півня, бо голубка півневі не рівня.

*

Сватай ту, яку сам хочеш, а не ту, яка за тебе йде.

*

Кого любиш, того сам даруєш, від нелюба не приймаєш.

*

Краще в ставку потопати, як з нелюбим шлюб узяти!

*

Краще полин їсти, ніж з нелюбим за стіл сісти!

*

Панське кохання — гірке горювання.

*

Є що їсти й пити, та нема з ким говорити.

*

Не підеш по добрій волі, то підеш по неволі.

*

Кому калач пікся, а кому довівся!

*

Тоді він буде жениться, коли бики почнуть телиться!

*

Хороший парубок, хоч води напийся, та й досі не женився!

*

Не ходи по полю, не топчи куколю, не лупай очима, — не твоя дівчина!

Не ходи й порогів не оббивай, бо зятем не будеш.

*

Не микуляй очима, як не твоя дівчина.

*

Не буде Галя -- буде другая.

*

Парубок жениться — любу бере, вдовець жениться — хто за нього йде.

*

Буду сива, як вівця, а не піду за вдівця.

*

Личко дівку віддає.

*

З гарною одружиться — єсть на кого подивиться!

*

З краси не пити роси.

*

З красивого лица води не пити.

*

Не шукай краси, а шукай доброти.

*

Поганий на вроду, та гарний на вдачу.

*

Добра дівка: як старости йдуть, тоді хату мете.

*

Вибирай жінку на цілий вік.

Перше чим одружитись, треба роздивитись.

*

Нежонатого не посилай в старости, бо як гарна дівка — переб'є.

*

Дівка на порі — женихи у дворі.

*

Сватає сім, а дівка буде не всім.

*

Сватає сто душ, а чоловік буде лише один.

*

Засватана дівка усім гарна.

*

Тоді дівка пишна, як заміж вийшла.

*

Лучче женись, а на чужу жінку не дивись.

*

Бачать очі ревниві дальше, ніж орлині.

*

Трудно дівку силувати заміж, як парубок не бере.

*

Сиділа дівка та й висиділа дідька.

*

Хоч за старця, аби не остаться.

*

Хоч за вола, аби дома не була.

З богом, Парасю, як люди трапляються.

*

Одказлива дівка до сивих волос додіває.

*

Сиди до сивої коси, а за ледащо заміж не йди!

*

Кожній свашці по ковбасці.

*

Свасі перша чарка й перша палка.

*

Заміж іти — не дощову годину перестоять.

*

Не все те правда, що на весіллі співають.

*

Хто рано одружиться, той вік не натужиться.

*

Одрізана скиба од хліба. (Віддана заміж.)

*

Кожна птиця знайде свого Гриця.

*

Яку йому кару дати? — Оженить його, то буде знати!

*

Ожени його, він сам пропаде.

*

Ненадовго старий жениться: як не вмре, то жінка покине.

За старого піду — соломкою накрию, а молодого сама нагрію.

*

Хоч і сова, аби з другого села!

*

Не зітхай важко, не віддамо далеко, — хоч і за курицю, та на свою вулицю.

*

Ще молоко на губах не обсохло, а він жениться задумав!

*

Постав мені хату з лободи, а в чужую не веди!

*

Солом'яний парубок золоту дівку бере.

*

Не нашого пера пташка у Івашка.

*

Не плач, небого, що йдеш за нього, — нехай плаче він, що бере біду в дім.

*

Ну й пара! — чорт сім пар лаптів стоптав, поки їх спарував.

СІМ'Я

Нема кращого друга, як вірна супруга

*

Без вірного друга великая туга.

У кого жінка не вмирала, у того горя не
бувало.

*

Батьки глядять дочку до вінця, а чоловік
жінку до кінця

*

Мені батько не рідня, мені мати не рідня,
мені теща родина — мені жінку родила.

*

Як люба дружина, то люба й в ряднині.

*

Хоч нема що з'їсти, аби було з ким сісти.

*

Нашо й клад, коли в сім'ї лад.

*

Живуть між собою, як голубів пара.

*

Нема вірнішого приятеля, як добра жінка.

*

Три друга: батько, мати та вірна жінка.

*

Чоловік та жінка — одна спілка.

*

Мовчок: розбив тато горщик, а мати два,
та ніхто не зна!

*

З добрим подружжям і горе розгорюєш.

Жінка чоловікові подруга, а не прислуга!

*

Жона держить дом за три угли, а муж за
четвертий.

*

Іван плахту носить, а Настя булаву.

*

Гарна пава пером, а жінка норовом.

*

Добра жінка мужові своєму вінець, а зла —
кінець.

*

Краще камінь довбати, чим лиху жінку на-
вчати.

*

Від сердитої жінки постарієш, а від доброї—
помолодієш.

*

Від огня, води і злої жони — боже борони!

*

Лучче їсти хліб з водою, чим жити з жінкою
лихою.

*

Розумна жінка чоловіка із біди вирятує, а
дурна ще втокмачить.

*

Жінка не черевик — з ноги не скинеш.

*

І в лиху годину не кидай дружину!

*

Хоч ох, та вдвох!

Куди голка — туди й нитка, куди чоловік — туди й жінка.

*

Як чоловік жінку любить, то й лиха жінка доброю буде.

*

Як чоловік жінку не любить, то й добра лихою буде.

*

Не заглядайся на чужих жінок, бо свою згубиш.

*

Той сам себе губить, що чужую жону любить.

*

Сім'я міцна — горе плаче!

*

За молодим жити весело, а за старим — затишно.

*

Біда — як жінка бліда, але ж лиха година, коли жінка — як калина!

*

Драний кожух — не одежа, чужий чоловік — не надежа.

*

Не дай бог коня лінивого, а чоловіка ревнивого!

*

Як була я дівочкою — до мене ходили з горілочкою, а як стала молодницею — перестали ходити і з водицею.

Чоловік, як ворона, а все ж жінці оборона.

*

В дівках сиділа — плакала, заміж пішла — вити стала.

*

Гарна дівцею, гарна й молодницею.

*

Як гарна молодниця, то гарно й подивиться.

*

На красивого чоловіка дивитись гарно, а з умним жити легко.

*

На красиву жінку гарно дивиться, а з розумною гарножить.

*

Де красна молодниця, там ясна світлиця.

*

Як сорочка біла, то й жінка мила.

*

Не лихо журить і чужа сторона, а невдала жона.

*

Де багачко господиць, то ту хату хоч покинь.

*

Жона — княгиня, а хата не метена!

*

Вчи жінку без дітей, а дітей без людей.

За ледачим чоловіком жінка марніє, за хо-
рошим — молодіє.

*

Коли п'яниця в шинку скаче, то жінка дома
плаче.

*

Рідня до півдня, а як сонце зайде — і сам
чорт не найде!

*

Доки не поберуться — любляться, а побе-
руться — чубляться.

*

Пий пиво — та не лий, люби жінку — та не
бий!

*

На зло моїй жінці — нехай мене б'ють.

*

Стара не покине, молодих сам не хочу.

*

Поспішився — оженився і в біду зразу
ввалився!

*

Не мав лиха, так оженився.

*

Оженився, як на льоду обломився.

*

Ішов, ішов дорогою — та і в яму впав, лю-
бив, любив хорошую — та й плюгаву взяв.

*

Як оженився, так зажурився: треба горшка,
миски і колиски.

Пий сама, мила, коли таке заварила!

*

Де муж старий, а жінка молода, там рідка
згода.

*

Як жениться — то мостом стелиться, а як
ожениться — то кісткою в грудях стає.

*

Оженився — перемінився.

*

В людях Ілля, а вдома свиня.

* *

*

Жінка для совіту, теща для привіту, а ма-
тішка рідна лучче всього світу!

*

Мати однією рукою б'є, а другою гладить.

*

Рідна мати високо замахує, а помалу б'є.

*

Нашій мамці гарно й в дранці.

*

В кого ненька, в того й голівка гладенька.

*

Як мати рідненька, то й сорочка біленька.

Біля рідної матки добре дитятку.

*

Росте, як утія на воді.

*

Росте, як на дріжджах.

*

Як не стане — то батько достане, як не
буде — то мама добуде.

*

Що мати навчить, то й батько не перевчить.

*

Батькова лайка дужча за материну бійку.

*

Вся сім'я вмісті — так і душа на місці.

*

Малі діточки — що ясні зірочки: і світять, і
радують у темну ніченьку!

*

Діти — як квіти: поливай, то ростимуть.

*

Всякій матері свої діти милі.

*

Дитина хоч кривенька, та батькові-матері
миленька.

*

І сова хвалить свої діти.

Матері кожної дитини жаль, бо котрого
пальця не врїж, то все болить.

*

Дітки плачуть, а у матері серце болить.

*

У дитини заболить пальчик, а у матері
серце.

*

Рад би до дітей небо прихилити та зорями
вкрити!

*

Як грибочки, ростіть, діточки!

*

Горе з дітьми, горе й без дітей.

*

Хата з дітьми — базар, а без них — кладо-
вище.

*

Соловей співа, поки дітей нема.

*

Один син — не син, два сини — півсина, три
сини — ото тільки син!

*

Сім синів годую, всім і щастя готую!

*

«Чим ви, хлопці, дома втираєтесь?»—«Бать-
ко рукавом, мати подолом, а я на печі так
сохну!»

Як квочка з курчатами, так і жінка з дитя-
тами.

*

Сім дочок — свій таночок.

*

Сім дочок — свої вечорниці.

*

У кого дочок сім — то й щастя всім, а у
мене одна — та й щастя нема.

*

Дочка — як ластівка: пощобече, пощобече та
й полетить.

*

Син дивиться в хагу, а дочка кричить:
«Пусти, тату!»

*

Густа каша дітей не розгонить.

*

Нашо ліпший клад, коли в дітках лад.

*

Не доспи, не доїж, а дитину потіш!

*

Де багацько няньок, там дитя каліка.

*

У семи няньок дитина без носа.

*

Де багато баб, там дитя не в лад.

Чим би дитина не бавилась, аби не плакала!

*

Малі діти — малий клопіт, а підростуть —
буде великий.

*

Більшають діти — більшають і клопоти.

*

Від малих дітей болить голова, а від вели-
ких — серце.

*

Великі діти — великі й турботи.

*

Мала дитина — не виспишся, більша ди-
тина — не наїошся, велика дитина — не убе-
решся.

*

Умієш дітей родить — умій же їх і вчить!

*

Не збирай синові худоби — збери йому
розум.

*

Любо й неньці, як дитина в честі.

*

Нагинай гілляку, доки молода.

*

Гни дерево, поки молоде, учи дітей, поки
малі!

*

Як не навчиш дитину в целюшках, то не на-
вчиш і в подушках.

Молоде на всі сторони гнеться.

*

Учи сина, як годуеш, бо тоді вже не навчиш,
як тебе годуватиме!

*

Виховав дитину в добру годину.

*

Учи дітей не страшкою, а ласкою.

*

Потурай малому, то як виросте — буде тебе
на старості бити.

*

Хто дітям потаче, той сам плаче.

*

Каже дитина, що бита, а не хвалиться, за
що.

*

Лінивий ученик плачучи до школи йде.

*

Гарна мазана паляниця, а не дитина.

*

Добрі діти на ноги поставлять, а лихі і з
ніг звалять.

*

Батько—рибалка, то й діти в воду диеляться.

*

Від одної матки, та не одні дітки.

*

В одній руці та й не однакові пальці.

Одна мати родить, та не один розум лає.

*

Добрі діти доброго слова послухають, а
лихі — й дрючка не бояться.

*

Чотири свічки спалила, поки Гриця умила,
а п'ятий каганець — такий Грицько поганець!

*

Не та мати, що родила, а та, що вигодувала!

*

Батько не той, що породив, а той, що спо-
рядив.

*

Не той батько, що зродив, а той, що до ума
довів.

*

Горе тому, в кого нема порядку в дому!

*

Діти, діти, добре з вами літом, а зимува-
ти — горювати!

*

Дядько — не батько, а тітка — не мати.

*

Не навчив батько — не навчить і дядько.

*

Брат — то не батько, сестра — то не мати.

*

На батька надійся, а сам не поганься.

Розумна дитина в батьковій свитині.

*

Батьків хліб не навчить, як треба жить.

*

Своя хата — своя стріха; свій батечко — своя втіха!

*

Своя хата не ворог, — коли прийдеш, то прийме.

*

Поки маленькі — то й рідненькі, побільшали — погіршали, а оженилися — сказилися.

*

Охотніше один батько вигодує десять дітей, ніж десятеро дітей одного батька.

*

Вразливе слово від дітей — гірш за болячку, бо не гоїться.

*

Свекор і свекруха одного духа.

*

Свекор — не рідний батько!

*

Рідна мати і б'є, та не болить, а свекруха словами б'є гірше, ніж кулаками.

*

Свекруха — уїдлива муха.

*

Брехлива свекруха невістці не вірить.

Кішку б'ють, а невістку докоряють.

*

Цап — не скотина, зять — не людина, а невістка — чужа кістка.

*

Вона в хаті замість помела. (Невістка.)

*

«Хто води принесе?» — «Невістка». — «Хто обід зварить?» — «Невістка». — «Хто піде у жнива?» — «Невістка». — «Кого б'ють?» — «Невістку». — «А за що?» — «За те, що вона невістка».

*

«Хто винен?» — «Невістка!» — «Так її вдома нема!» — «Та он її плахта на жердці висить!»

*

Дві невістки в хаті — два коти в мішку.

*

Невісток багато, а хага не метена.

*

Син, як син, та синиха лиха.

*

По дочці і зять милий, по невістці і син чужий.

*

З сином сварися — за стіл берися, а з зятем сварися — за двері берися.

*

Хочеш зятечка придбати — мусиш з хати утікати.

З сином позмагався — то й на печі зостався,
а з зятем позмагався — то й з хати вибирайся.

*

Зять любить взять, а шурин — очі жмурить,
та не хоче дати.

*

Зять любить взять — тесть любить честь.

*

Бійся тестя багатого, як чорта рогатого!

*

Тещиною язика аршином не зміряєш.

*

Так м'яко спати, неначе теща постелила!

*

Хома не без ума: не б'є жінки, та тещу.

*

Зовиця, як синиця, — усе хвостом вертить.

*

Як багато родичів, то або сім раз пообідав,
або ні разу не їв.

*

Обідала чи й не обідала, аби рід відвідала.

*

Рід великий, а пообідати ніде.

*

Поки рідня одвіда, то сусіда пообіда.

Ждала баба внукового книша, та вилізла й
душа!

*

Своїх багато, а як прийшлося топитися, то
ні за кого й вхопитися.

*

Не грати ходу до поганого роду.

*

Як батька покинеш, то й сам загинеш.

*

Шануй батька й неньку — буде тобі скрізь
гладенько.

*

До свого роду хоч через воду.

СИРІТЬСЬКА І ВДОВИНА ДОЛЯ

Нема в світі цвіту цвітнішого, як маківочка,
нема ж і роду ріднішого, як матіночка!

*

Матір ні купити, ні заслужити.

*

За гроші не купиш ні батька, ні матері, ні
родини.

*

Нема тих яток, що продають рідних маток.

*

На світі знайдеш усе, крім рідної матері.

Головонько наша бідна, що в нас матінка
не рідна!

*

Сирота — як камінь на роздор'жжі..

*

Сироту і вдовицю — то й тріски б'ють.

*

За сиротою журба за журбою.

*

Сиротою жити — сльози лити.

*

Хто сиротою не бував, той не наплакувався.

*

Ніхто не бачить і не чує, як сирота плаче і
горює.

*

На сирітський жаль ніхто не вважає.

*

Ніхто не баче, як сирота плаче; а як заска-
че, то всяк баче.

*

В сльозах ніхто не бачить, а як пісні спі-
ваю, — так чують.

*

Сироту лають і б'ють, та плакати не дають.

*

Сироті хоч з мосту та в воду.

Без роду, без плем'я — без привіту, без со-
віту.

*

Росла — весни не бачила, зросла — літечка
не знала, прийшла осінь — сирітського серця
не нагріла.

*

З хати по нитці — сироті свитина.

*

Тоді сироті неділя, як сорочка біла.

*

Сироті докипить і в животі.

*

Без батька — півсироти, а без матері —
вся сирота.

*

Як умре дитина — то мала шербина, а як
батько або мама — то велика яма.

*

Чужа ласка — сироті великдень.

*

Сироті женитися — ніч маленька.

*

Сирітська сльоза не капає дарма.

*

І у сироти на подвір'ї сонце засвітить!

Мати голівку миє — пригладжує, а мачуха
миє — прискубує.

*

Мати рідна б'є — так гладить, а мачуха і
гладить — так б'є.

*

Мати дітей пушить, а мачуха сушить.

*

Добра мачуха, а все не рідна мати.

*

Мачушине добро, як зимне тепло.

*

У мачухи прямі очі, а дивиться косо.

*

Лучче людям робить, ніж мачусі годить!

*

Мачуха пасинкові на волю давала: хочеш —
льолю купи, хочеш — голий ходи.

*

Болай чорт у дядька служив, а до дядини
за платою ходив!

*

Вдовіти — горе терпіти.

Вдівець — дітям не отець, бо й сам круглий
сирота.

*

Краще сім раз горіти, аніж один раз вдо-
віти!

*

Вдовине горе кожен знає, а не кожен про
вдову дбає.

*

Плачть, очі, хоч довіку по доброму чоло-
віку!

ДРУЖБА, ГОСТИННІСТЬ

Для приятеля нового не пускайся старото.

*

Скажи мені, хто твій товариш, — тоді я скажу, хто ти.

*

З ким поведешся, того й наберешся.

*

З добрим поживеш — добро переймеш, а з лихим зійдешся — того й наберешся.

*

Яку дружбу заведеш, таке й життя поведеш.

*

З добрими людьми завжди згоди можна дійти.

*

Хто до кого пристає, таким і стає.

*

Лихий доброго псує.

Вірний приятель — то найбільший скарб.

.*

В пригоді пізнавай приятеля.

*

Друга шукай, а найдеш — тримай.

*

Приятелева вода лучча ворогового меду.

*

Поміч у свій час — як дощ у засуху.

*

Одна головешка і в печі гасне, а дві і в полі горять.

*

Біля сухого дерева й сире горить.

*

В лиху годину узнаєш вірну людину.

*

Друзі пізнаються в біді.

*

Давніх друзів забувають, а при горі спомінають.

*

Не той друг, що лащиться, а той, що печалиться.

*

З добрим дружись, а лихих стережись.

*

Чим багаті, тим і раді.

Набралося гостей з усіх волостей.

*

Люди добрі, тепла хата, є що їсти, є де спати, — хоч зимуй!

*

Що не є в печі, те й на стіл мечи!

*

Що хата має, тим і приймає.

*

Сідайте, хай ноги для дороги!

*

Гість — як невільник: де посадять, там і сидить.

*

На ласий кусок найдеться куток.

ЗДОРОВ'Я, ХВОРИСТЬ, СТАРИСТЬ, СМЕРТЬ

Здоров'я всьому голова.

*

Найбільше багатство — здоров'я.

*

В здоровому тілі — здоровий дух.

*

Здоровий, як хрін.

*

Здорова, як вода.

*

Веселий сміх — здоров'я.

*

Молодого кров гріє.

*

Світ великий — було б здоров'я!

*

Загойться, поки весілля скоїться.

Здоров'я виходить пудами, а входить золотниками.

*

Добрі жорна все перемелють.

*

На добрий камінь що не дай, то змеле.

*

Хоч мале, та вузлувате.

*

Поганому животу і пироги вадять.

*

На плохенький животик і мед не йде в ротик.

*

Коли немає сили, то й світ не милий.

*

Пар кісток не ломить.

*

Здоров'я маємо — не дбаємо, а погубивши — плачемо.

*

Держи голову в холоді, а ноги в теплі — будеш жить вік на землі.

*

У ворожки лікуватись — без здоров'я остатись.

*

Надвое бабка ворожила: або вмре, або буде жива.

Ворожка — на той світ дорожка.

*

Люди часто хворіють, бо глядітись не уміють.

*

Не смерть страшна, а недуга.

*

Де болить — там і торкаєш кожную мить.

*

Перейшов на ліки — пропав навіки!

*

Хвороба нікого не красить.

*

Біль без язика, але каже, де болить.

*

Болить бік дев'ятий рік, та й досі до болю не привик!

*

Червоне яблучко, та всередині черв'ячок.

*

Капуста гарна, та качан гнилий.

*

Верба товста, та всередині пуста.

*

Великий дуб, та дуплинастий, а маленький — та натоптаний.

*

Скрипливе дерево довго живе.

Скрипливе дерево здорове перестоїть.

*

Скрипуче колесо довше ходить.

* *

*

Молодість — буйність, а старість — не радість.

*

Золотий час — юнацькі літа!

*

Двічі молодим не бути.

*

Літа пливуть, як вода!

*

Запізнайте світа, поки служать літа!

*

Рожа червона, та й та блідне.

*

На свіжий цвіт і бджола сідає, а зів'ялий обминає.

*

Нове ситечко на кілочку, а як пристаріється — садять квочку.

*

Проти віку нема ліку.

*

Був кінь, та з'їздився.

146

Старий багато знає, а ще більше забув.

*

Забув віл, як телям був.

*

Старий хоче спати, а молодий — гуляти.

*

Старому подушечки, а молодому ігрушечки.

*

Старе — як мале: що побачить, того й просить.

*

Ів би паляниці, та зубів нема.

*

Кортить бабі шкуринка, та не вкусить.

*

Старий кіт, а масло любить.

*

Добрі ті зуби, та кисіль їдять!

*

Кисіль зубів не псує!

*

Не по зубах мені ці горішки!

*

Як молодим був, то сорок вареників з'їдав, а тепер хамелю-хамелю і насилу п'ятдесят умелю!

*

Старому та слабому годі завше, як малому.

147

Сподівався дід на обід, та й, не ївши, спати
ліг.

*

Старому від хати вже нікуди шкандибати!

*

Старому піч — як малому колиска.

*

Годуй діда на печі, бо й сам будеш там!

*

Саме варило бабу постарило.

*

Пішли мої літа, як вітер круг світа.

*

Пройшов вік, як батою хляснув!

*

Старій бабі і на печі ухаби.

*

Не буде баба дівкою.

*

І чорт на старість в монахи пішов!

*

Згадала баба дівич-вечір.

*

Старість то старість, а без віжок не вдер-
жиш!

*

Пішов наш старий у танець, як мокрий го-
робець.

Був колись горіх, та звівся на сміх.

*

Старий, як світ.

*

І не мірошникує, а голова борошном при-
пала.

*

Старість іде і хвороби веде.

*

Старість не прийде з добром: коли не з каш-
лем, то з горбом.

*

Старість — не радість, горб — не користь.

*

Старість — не радість, а смерть — не ве-
сілля.

*

Старість — не радість, а вмیرать не хо-
четься.

* *

*

Одної смерті не минеш, а двох не буде.

*

Смерть одна, а хвороб багато.

*

Смерть та родини не ждуть доброї години.

*

Смерть вістки не посилає.

Смерть не за горами, а за плечами.

*

Пішов на дно раків ловить!

*

Недовго вже йому ряст топтати!

*

Як хрипить у грудях, не будь йому в людях.

*

Перед смертю не нажитися.

*

Уже я поправлюсь, мабуть, попові в калитку.

*

Нашій Катрі polegшало: то не їла, а тепер і не балакає.

*

Горе тому, що земля на йому!

*

Мертвого з гробу не вертають.

*

З могили і калачем не виманиш!

*

Лучче годувати, як поминати.

*

Боятися смерті — на світі не жити!

*

Смерть боїться того, хто з нею бореться.

ПРОТИ ПОРОКІВ І ВАД ЛЮДИНИ

ПРОТИ ПІДСТУПНИХ, НЕЩИРИХ, ХИТРИХ

Лихий чоловік — як хвороба: усе запакостить.

*

Руки білі, а сумління чорне.

*

Борода — як у владики, а сумління — як у шибеника.

*

Лукавий чоловік в очі світить, а поза очі душу тягне.

*

В ноги кланяється, а за п'яти кусає.

*

Лукавий чоловік словами любить, а ділами губить.

*

Він укусить і меду дасть.

Укусить і зуби похова.

*

Улесливий чоловік схожий на кішку: спереду ласкає, а ззаду кусає.

*

Грається, як кіт з мишею.

*

Котові жартушки, а миші смертушки.

*

Здається і дружить, а гадючку пустив.

*

Такий добрий, що в ложці води втопив би.

*

В тихому болоті чорти плодяться.

*

Зверху гарно та тихо, а всередині ворухить-ся лихо.

*

Тиха вода греблю рве.

*

В потихонях чорт сидить.

*

Під золою і жару не знати.

*

Не клади в рот пальця, бо одкусить.

*

На язичі медок, а на думці льодок.

152

Медок солодок, а язичок дере.

*

Слова, як мед,— діла, як полин.

*

Слова маснії, а пироги піснії.

*

Словом — як листом стеле, а ділом — як голками коле.

*

Словом — як шовком вишиває, а ділом — як шилом шпигає.

*

На словах милості просить, а за халявою ніж носить.

*

Слова ласкаві, та думки лукаві.

*

Слово з маслечком, та чортова думка.

*

Гадина в його словах дихає.

*

Щебече, як соловейко, а кусає, як гадюка.

*

Янгольський голосок, а чортова думка.

*

Голос, як сурмонька, але ж чортова думонька.

*

Добре говорить, але зле робить.

153

Язиком: ось я! А на ділі — свиня.

*

Понура свиня, а глибоко риє.

*

Говорить, як лисиця, а за пазухою камінь
держить.

*

У вічі — як лис, а поза очі — як біс.

*

Добрий би був чоловік, та собаками під-
шитий.

*

Лисом підшитий, псом підбитий.

*

Лестощами й душу вийме.

*

Тіло обіймає, а душу виймає.

*

При тобі — і душа в тобі, а ~~без тебе~~ — і ду-
ша з тебе.

*

Ти його борони від собак, а він тобі покаже
кулак.

*

Ти йому даєш вівса, а він дивиться на тебе,
як на пса.

*

Ти йому хліб, а він тобі камінь.

*

Просить покорно, наступивши на горло.

Свій своєму лиха не мисле: як побачить на
сухому, то в болото тисне.

*

В очі любить, а за очі губить.

*

Любить, як вовк порося.

*

Ясні очі, та чортові думки.

*

Оцима світить — боком душу тягне.

*

~~Жалів~~ яструб курку, доки всю оскуб.

*

Ми з тобою, як риба з водою: я на лід, а
ти під спід.

*

М'яко стеле, та твердо спать.

*

Гарно колишеш, та сон не бере!

*

За шматок ковбаси чортові душу продаси!

*

Ходить, як овечка, а буцькає, як баран.

*

Добрий баранчик, та по-вовчому вие.

*

Вовк прийшов у овечій шкурі.

Дивиться лисицею, а думає вовком.

*

Вовчу думку має.

*

Вовча думка, а лисячий хвіст.

*

Вовк лисиці не рідня, та повадка одна.

*

У кого серце вовче, той їсть, кого схоче.

*

Там вовк не бере, де сам живе.

*

Сказав би словечко, та вовк недалечко.

*

Біда вівцям, де вовк пастушить!

*

Просився вовк у пастухи, а свиня в город-
ники.

*

Дивиться, як вовк на козу.

*

Кликав вовк козу в гості — та йти не хоче.

*

Кобила з вовком мирилася, та додому не
вернулася.

*

Поставили козла город стерегти!

Такий сторож з вовка при вівцях, як з кози
при капусті.

*

Вовка як не годуй, а він усе в ліс дивиться.

*

Пожалів, як вовк поросся,— від'їв ніжки
та й уся.

*

Пожалів вовк кобилу — залишив хвіст і
гриву!

*

Повадиться вовк у кошару ходити, то все
стадо перебере.

*

Повадиться вовк у кошару ходити, то й у
хаті буде.

*

Мани собаку, маючи кияку!

*

Не за те вовка б'ють, що він сірий, а за те,
що овечку з'їв.

*

Одною ногою в гробу стоїть, а ще зло
творить.

*

Рив, доки жив, а по смерті його зарили.

*

Пропав — і собаки не гавкали.

*

Щука пропала, а зуби zostались.

*

Хитрого од лукавого не відрізниш.

Хитра людина в'ється, як хмелина: за що
можна вчепиться, за те й держиться.

*

Хвалить, як медом мастить.

*

Захворів на хитрощі.

*

Хитрує, як собака за вечерєю.

*

Кудахче під бузком, а яйця несе в кропиві!

*

Продав пса за лиса.

*

Хитрий, як лисиця!

*

Спить, а Химині кури бачить!

*

Хвостиком виляє — і курочок хапає.

*

Заховався у закапелку, а хвостика й видко.

*

Стара лисиця писком рие, а хвостом слід за-
мітає.

*

Стара лисиця від собак захиститься.

158

Накрився, мов лисиця хвостом!

*

Не по вас, гуси, я йду, — водиці напиться, —
каже лисиця.

*

Не бійся чорта, а лихого чоловіка.

*

Бійся пса не того, що гавка, а того, що ла-
щиться.

*

Бережись підлесливого, як потайного собаки!

*

Не вір собаці, бо вкусить!

*

За грубе слово не сердься, а на ласкаве не
здавайся!

*

Не ласка реп'яхи за пазуху класти!

*

Не хвали мене в вічі, не гудь поза очі.

*

Не будь солодкий — проглотить, не будь гір-
кий, бо прокленуть!

*

Не той ворог, що перед тобою, а той, що за
спиною.

*

Бережись козла спереду, коня ззаду, а ли-
хого чоловіка з усіх боків.

159

Гадюку як не грій,— вона все одно укусить.

*

Чорну душу милом не відмиєш.

*

Не копай другому яму, бо сам упадеш.

*

Хто під ким яму копає, той у неї сам попадає.

*

Лукавий як не мудрує, а все ж заплутається в свої тенета.

*

Як не вертись, собако, а хвіст ззаду!

*

Пізнати вовка, хоч у баранячій шкурі.

*

Хитроцями не довго проживеш.

*

І хитрого лиса можна зловити.

ПРОТИ КРУТЦІВ, ШАХРАІВ

Пройшов огонь і воду.

*

Вийшов сухим із води Іохим.

*

Перейшов крізь сито і решето.

160

Ходить, як по бритвах.

*

З чобітьми ускочить і вискочить.

*

Він по крашанках пройде і ні одної не роздавить.

*

Такий, що в одно вухо влізе, а в друге вилізе!

*

Він такий, що з вареної крашанки курча висидить!

*

Він і мертвий з шибениці зірветься!

*

З-під живого п'яти ріже.

*

З-під стоячого підшву випоре.

*

І риби наловить, і ніг не замочить.

*

Він з піску мотузки суче.

*

Без мила голить.

*

Він і під церкву підкопається, а таки влізе!

*

Такий, що і в ступі не влучиш!

11

161

Його і в ложці не спіймаєш.

*

Уміє він з чорного біле зробити.

*

В мутній воді рибу ловить.

*

До добра — як до ярма, а до зла — як до меду.

*

Знають його усі, як облупленого!

*

Крутить, як швець шкурою!

*

Крутить, як вихор на дорозі!

*

Мутить, як під греблею біс!

*

Чорт чорту ока не виколе.

*

Часто так буває: один вину свою на другого звертає.

*

Хто кислиці поїв, а кого оскома напала!

ПРОТИ СКУПИХ, ЗАЖЕРЛИВИХ

Скупому душа дешевше гроша.

*

І сам не гам, і другому не дам.

162

Сидить пес на сні: сам не їсть і другому не дає.

*

Посеред зими льоду не випросиш у куми.

*

Се така, що не вступить нікому й п'ятака!

*

Для милого друга — й вола з плуга.

*

Помастили губи медом, а облизати не дали.

*

У скупого завжди по обіді.

*

На тобі, небоже, що мені негоже!

*

На тобі, Данило, що мені не мило!

*

Давали, та з рук не пускали.

*

Давали, та з кишені не виймали.

*

Цяця, цяця — та в кишеню!

*

Обіцянка — цяцянка, а цяця й досі в кишені.

*

Не так шкода, як невігода.

163

Як потопає — сокиру дає, а як порятують —
топорища жалує.

*

Віддасть він на тім світі угольками!

*

Як «на» — то чує, а як «дай» — то глухий.

*

Скупий, якби міг, то б два рази одно їв.

*

Шкода лою — світи водою.

*

Хоче добути ремінця там, де собаки й лика
погризли.

*

Лінивий двічі ходить, скупий двічі платить.

*

Скупий удвоє платить, а лінивий два рази
робить.

*

Ворона маленька, та рот великий.

*

Мала ворона, а великий кусок м'яса ковтає,

*

Гірко ковтати, та шкода вертати.

*

Тяжко нести, та жалко кидать.

*

Не дурний крук пустити з рук.

*

Дай курці грядку, а їй і города мало!

164

Як мед — то й ложкою!

*

Добрався, як вовк до кошари!

*

Дай чорту волю — живцем ковтне.

*

Чує кіт, де сало лежить.

*

Добрався, як кіт до сала!

*

Зліз кіт на сало та й кричить: «Мало!»

*

Ласий, як кіт на ковбаси.

*

Не то що наївся, а і в пазуху набрав.

*

Дірявого мішка не наповниш.

*

Безодньої бочки не наллеш.

ПРОТИ БЕЗСОВІСНИХ, НЕЧЕСНИХ

Поганому виду нема стиду.

*

У кого совісті нема — нема й сорому.

*

Набрався сорому, що й світу не бачить.

165

Стида, як у тої кобили, що воза побила.

*

Погані очі все перелупають.

*

Комусь ніяково, а мені однаково!

*

Дай, старче, палицю, а тебе хай пси їдять.

*

Ти йому плюй межі очі, а він каже — дощ іде!

*

Йому плюй в глаза, а він каже, що роса!

*

Нашим глазам не перший базар: гірше було, та перелупали!

*

Цим глазам не перший базар, а вже третій армарок!

*

У Сірка очей позича.

*

У Сірка очей попросив — та й байдуже!

*

Сало гамкнув та на kota звернув.

*

Знає кіт, чие сало з'їв.

На вовка неслава, а їсть овець Сава.

*

З хворої голови та на здорову.

*

І Гнат не винуват, і Қилина не винна, тільки хата винувата, що впустила на ніч Гната.

*

Яка совість — така й честь.

*

Не жди дяки від прибудної псяки!

*

Не сподівайся з жука меду їсти!

*

Сові сонце очі ріже.

*

Через одну вівцю отара пропадає.

*

Від одного гнилого яблука увесь віз згниє.

*

Ложка дьогтю зіпсує бочку меду.

*

Що собі не мило — й людям не зич.

*

Не носи сміття під чужу хату.

*

Договір дорожче грошей.

Краще не обіцяти, як слова не здержати.

*

Хто не додержує свого слова, той сам себе зневажає.

ПРОТИ НАХАБ

Ти од його спиною, а воно до тебе рилом.

*

Свинню пусти під стіл, а вона лізе на стіл.

*

Пусти чорта в хату, то він і на піч залізе.

*

Звабиш калачем — не одженеш і бичем.

*

Ви тільки за дугу, а він вже й на возі.

*

Сокіл з місця,— сова на місце.

*

Лізе в вічі, мов оса.

*

Як сіль, в очі встряв.

*

Приліпився, як п'явка до тіла.

*

Вчепився, як рак!

*

Прип'явся, як реп'ях до кожуха!

Прилип, як шевська смола до чобота!

*

Пристав, як пан за подушне!

*

Держитесь, як блоха кожуха.

*

Куди кінь з копитом, туди й рак з клешнею.

*

Коня кують, а жаба ногу підставляє.

*

Нате й мій глек на сироватку, щоб і моя була масниця!

*

Свинячим писком та в пшеничне тісто!

*

В чуже просо не пхай носа!

*

Краще гляди свого носа, ніж чужого проса!

*

В чужий черевик ноги не сунь!

*

Не в свої сани не влазь!

*

Не лізь, куди твоя голова не лізе!

*

Де люблять — не части; де не люблять — не ходи!

Як твоє не мелеться, не бігай з кошиком!

*

Не милься, бо бряться не будеш!

*

Не микайся, Грицю, на дурницю, бо дурниця
боком вилізе!

*

На чуже пшонце окропцю не приставляй!

*

Не до тебе п'ють — не кажи «здоров!»

*

За грамотного не розписуйся!

*

Не будь тією людиною, що догори щетиною!

*

Свині на городі одна честь — поліно.

*

Не брудни криниці, бо схочеш водиці.

*

Чужими руками добре гада ловити.

*

Не загібай жар чужими руками!

**ПРОТИ ХВАЛЬКІВ, ЗАЗНАЙОК, ГОНОРОВИТИХ,
ЧВАНЬКУВАТИХ**

Хвастун — пустий чоловік.

*

Колос повний до землі гнеться, а пустий
угору дереться.

Кожна жаба своє болото хвалить.

*

Кожна лисиця свій хвостик хвалить.

*

Гречана каша сама себе хвалить.

*

Гречана каша хвалилась, ніби вона з коро-
в'ячим маслом родилась.

*

Калина сама себе хвалить, що з медом
добра.

*

Хвастала кобила, що з возом горшки по-
била.

*

Хвалилася коза, що в неї хвіст довгий.

*

Хвалилася вівця, що в неї хвіст, як у жереб-
ця, та ніхто тому не вірив.

*

Хвалила сова своїх дітей, що найкращі в
світі.

*

Хвалилась, хвалилась, поки не звалилась!

*

Погана та дівка, що сама себе хвалить.

*

Поки хвалько нахвалиться — будько набу-
деться.

*

Хвали мене, губонько, а то роздеру тебе аж
до вуха!

Тебе й та свиня хвалила, що по городу ходила.

*

Хвальби — повнії торби, а в торбі нема нічого!

*

Діла на копійку, а балачок на карбованець.

*

Не стільки млива, скільки дива.

*

На гривеник покупки, а на карбованець крику.

*

Розносивсь, як чорт з бубном!

*

Носиться, як кіт з салом.

*

Носиться, як баба з ступою.

*

Стукотить, гуркотить — комар з дуба летить!

*

Ходить од села до села та й співає, що до ладу довела.

*

Ману пускає і хвалі роздуває.

*

Чиє нявчало б, а твоє мовчало б!

*

Начебто такий великий вчений, а як придивнися — порожня посудина!

Три дні поробив, то всі кози в золоті.

*

Хто багато обіцяє, той рідко слова дотримує.

*

Кожний кулик у своєму болоті велик.

*

І півень на своєму смітті гордий.

*

Хоче показати, що, мовляв,— ось то я!

*

Не показуй пугачеві дзеркала, бо він і сам знає, що гарний.

*

Голий — як пляшка, а гонор — як в ляшка.

*

Задер носа — й кочергою не дістанеш!

*

Дме морду, що й граблями носа не дістати!

*

Дере носа: я, не я — полова свиня!

*

Дере голову, як попова кобила.

*

Дметься, як жаба в болоті.

*

Дметься, як жаба на кладці.

Роздайся, море, — жаба лізе!

*

Надувся, як жаба під пеньком.

*

Пнеться, як жаба на купину в гарну годину.

*

Дметься, як жаба проти вола.

*

Пнеться, як жаба до гусяти.

*

Дметься, як пухир на воді.

*

Надувся, як ковальський міх.

*

Пнеться, як хміль по тичці.

*

Якби на хміль не мороз, то він би й тин перерос!

*

Сидить, як морква в гряді.

*

Величається, мов попада на весіллі.

*

Загордилась свиня, що об панський тин чухалась.

*

Пані на всі сани, тільки хвіст волочиться.

Величається, як заець хвостом.

*

Якби йому довгий хвіст, то сам би собі боки повідбивав.

*

Не усе ж то козак, що списа має!

*

Далеко кущому до зайця!

*

Пишається, мов кошеня в попелі.

*

Вертиться, як сорока на тину.

*

Знайте нас: ми кислиці — з нас то квас!

*

Раз на віку трапилось черв'яку злізти на моркву, та вже й каже: «Я вище од усіх».

*

Тільки зірок з неба не зніма!

*

Дивиться звисока, а нічого не бачить.

*

Зорі щитаєш, а під носом не бачиш!

*

Показує дорогу, а сам у болото лізе.

*

Ще не зловив, а вже поривається скубти!

Се ще вилами по воді писано, а граблями
скороджено!

*

Ще й риби не піймали, а вже заходилися
кашу варить!

*

Журавель у небі, а ти йому вже ціну вста-
новлюєш!

*

Ще вовка не вбили, а шкуру продають!

*

Не штука вбити крука — злови живого!

*

Коли ще косовиця, а ми вже сіно возимо!

*

Де ще те теля, а він уже з довбнею бігає!

*

М'ясом хвалиться, а він і юшки не їв!

*

От ми — так ми: вовки кобилу з'їли, а ми
воза не дали!

*

Ухопив місяця зубами!

*

Зловив зайця за хвіст!

*

Дай, боже, нашому теляті вовка з'їсти!

*

Якби жабі хвоста — була б не проста.

176

Коли б ковбасі та крила, то б кращої птиці
на світі не було.

*

Якби свині крила, вона й небо зрила б.

*

Якби свині роги, то людей би всіх поколола.

*

Високо літав, а низько сів.

*

На вершині і ворона скидається на орла.

*

Кричала ворона, як вгору летіла, а як до-
долу — то й крила опустила.

*

Вороні де не літять, то на смітник сідають.

*

Сказано — велика птиця, як горобець!

*

Казали люди: квач притикою не буде!

*

Редьці до цукру нічого рівнятись.

*

З їжака не буде бика!

*

Не хвали сам себе — нехай тебе люди по-
хвалять!

*

Чужого хорошого не гудь, а поганого свого
не хвали!

12

177

Нехай буде, як скажуть люди.

*

Стоїш високо — не будь гордим, стоїш низько — не гнися.

*

Зле — не гнися, добре — не пнися.

*

Один цвіт не робить вінка!

*

Одна ластівка не робить весни!

*

Не все то золото, що блищить.

*

Хоч би сова попід небом лігала, то соколом не буде.

*

Хто високо літає, той низько сідає.

*

З великої хмари малий дощ буває.

*

Не дивись високо, бо запорошиш око!

*

Не знайшовши броду, не лізь прожогом у воду!

*

Не хватайся поперед батька в пекло, бо не знайдеш, де й сісти!

*

Чим більше кицьку гладиш, тим вона вище горб підіймає.

Шкода про те й говорити, чого не можна зловити.

*

Не скуби, поки не зловиш.

*

Наперед невода риби не лови.

*

Перше у волок подивися, тоді рибкою й хвалися.

*

Не кажи є, коли риба ще в ріці, а кажи є, як вона в руці.

*

Поперед охоти зайця не лови.

*

Не гостри ножа, доки не зловив барана.

*

Не хвали день до вечора.

*

Не хвались, йдучи на торг, а хвалися, йдучи з торгу.

*

Не кажи гоп, поки не перескочиш!

*

Хоч чин ледачий, та комір стоячий.

*

Хоч голий, зате в поясі.

*

Гучно, бучно, — а п'яти мерзнуть.

Полову їсть, а фасону не теря.

*

Два пани, а одні штани: котрий раніше встав,
той ся і вбрав.

*

Пан у чоботях, а босі сліди знати.

*

«Паничу, паничу! Коза устілку смиче!»

*

Часи для краси, а врем'я по сонцю.

*

Чоботи скриплять, а горшки не киплять.

*

Такий багач, що костюм рипить, а в животі
булькотить.

*

Це ті пани, що в самоварі куліш варять!

*

В мене так: хоч рак, та на тарілці.

*

Нарядилася, як пава, а кричить, як гава.

ПРОТИ БАЗІК, БРЕХУНІВ

Хто багато говорить, той мало творить.

*

Найменше діло — балакать.

*

Язиком гори ворочає.

Золоті гори обіцяє.

*

Обіцяного три роки ждуть.

*

Хто рад обіцяти, той не має охоти дати.

*

Язиком с'як і так, а ділом ніяк.

*

Не так він добре діє, як говорить.

*

Хоч варила, не варила. аби добре говорила!

*

Легко сказати, але зробити — годі.

*

Не так-то він діє, як тим словом сіє.

*

Словами і туди й сюди, а ділами нікуди.

*

На словах — як на органах, а як до діла —
ані гу-гу!

*

Ти йому про діло, а він тобі про козу білу.

*

Хто про Хому, а хто про Ярему.

Як балакати — так його і в п'ять лантухів не
вбереш, а як до діла — то його в торбинку
усього зложити можна, ще й мотузкою пере-
в'язать.

*

Голосний, як дзвін, а дурний, як довбня!

*

Бесіди багато, а розуму мало.

*

Такий язик, що й на припоні не вдержиш!

*

Не тямить голова, що язик лепече здива.

*

Ляпає язиком, як постолом!

*

Десь у його язик поза ушима мотається!

*

Язик без кісток: що хоче — лопоче.

*

Меле язиком, неначе з гарячки.

*

Нащо нам музики, коли в нас довгі язики!

*

Думала мовчати, та не мовчиться.

*

Меле, як порожній млин!

Що схопив, те й змолов.

*

Сип, сип із порожнього в пусте!

*

Мели, коли мелеться!

*

Млин меле — мука буде, язик меле — біда
буде.

*

Намолів сім мішків гречаної вовни.

*

Наговорила сім міхів горіхів, гречаної вов-
ни,— та всі неповні.

*

Передавав куті меду!

*

Плети, плети! Я чув таких, як ти!

*

Нема чого говорить, а є що балакати.

*

Він набалакає, що на вербі груші ростуть!

*

Та у нього на осиці кислиці, а на вербі груші
ростуть!

*

Городить ні се, ні те.

*

Таке верзе, що й купи не держиться!

Городить теревені.

*

Таке говорить, що собака й з маслом не з'їсть!

*

Переливає з пустого в порожнє.

*

Співай, дядьку, вона довга!

*

Співаєш добре, а перестанеш — ще краще!

*

Учений шпак говорить всяк.

*

Казав, та не зав'язав.

*

І сорока розказує, та толку мало.

*

Говорив Мирон рябої кобили сон!

*

За вашим шепотом і нашого крику не чути.

*

Аж на третій яр чути ваш базар!

*

За вашим торгом нашого ярмарку не чути.

*

Аж до діброви чути ваші розмови!

Хто хоче — сокоче, а хто — кудкулаче.

*

Розбалакались, як свиня з гускою!

*

Вона знає, що у нас і в борщі кипить!

*

Чим більше насолить сусіду, як не язиком?

*

Хіба вона утає, чого не знає?

*

Вода в решеті не застоїться.

*

Що знає кум — знає кумова жінка, а вже від неї і все село.

*

Знає кума — знає півсела.

*

Сорока сороці, ворона вороні,— так і пішло!

*

Ніхто не знає: тільки баба та вся громада, тільки сич та сова та людей півсела!

*

Присягалися сліпці, що своїми очима бачили!

*

Чув дзвін, та не знає, звідки він!

*

Не той дурний, хто на слова скупий, а той дурний, хто на діло скупий.

Легше говорити, ніж зробити.

*

Не так швидко робиться, як мовиться.

*

Язиком вихати — не ціпом махати.

*

Одно — творити язиком, а друге — перти плуга.

*

Не спіши язиком, торопись ділом!

*

Менше слів, а більше діла!

*

Менше говори — більше діла твори!

*

Треба руки підкладати, а не дарма гелготати.

*

Не мовчанка буває нудна, а пуста балачка.

*

Треба знати, де що сказати.

*

Вмій пошуткувати, знай, коли перестати.

*

Не стидно мовчать, коли нема чого казать.

*

Слухай тисячу разів, а говори один раз.

Менше говори — більше вчуєш.

*

Говори мало, слухай багато, а думай ще більше.

*

Або розумне казать, або зовсім мовчать.

*

Що маєш казати — то поперед обміркуй.

*

Добра голова не скаже пусті слова.

*

Порожня бочка гучить, а повна мовчить.

*

Порожній млин і без вітру меле.

*

Не мели, як пустий млин!

*

Не говори пишно, щоб тобі на зле не вийшло.

*

Дурний язик голові неприятель.

*

Язык має й коняка, та не балака!

*

Язык мій — часом ворог свій.

*

Дай язикові волю — заведе в неволю!

Держи язик на зашморзі.

*

Держи язик за зубами.

*

Як на своєму язичі не вдержиш, то на чужому не втаїш.

*

Слово—не горобець: випустиш—не піймаєш.

*

Далеко йде хороша слава, а худая ще далше.

*

Чужий рот — не хлів: не зачиниш, як розчиняться.

*

Великої треба хусти, щоб зав'язать людям усти.

*

На чужий роток не наложиш платок.

*

Людам язиків не зав'яжеш.

*

До чужого рота не приставиш ворота.

*

Від людського поговору не запнешся пеленою.

*

Обмова — полова: вітер її рознесе, але й очі засипле.

Не міряй всіх на свій аршин.

*

Не підливай масла у вогонь.

*

Не всякому слуху вір.

*

Вір своїм очам, а не чужим речам.

*

Не бачила очком — не кажи язичком.

*

Знаєш — кажи, не знаєш — мовчи!

*

Коли сам добре не знаєш, то й язиком не плети.

*

Скільки віршовку не плети, а кінець їй буде.

*

Ніхто так часто не впевнює про свою «правду», як брехун.

*

Брехун раз правду на рік скаже, та й то кається.

*

Хіба помилиться, та правду скаже.

*

У нього стільки правди, як у кози хвоста.

*

Брехач — як деркач: усе дерчить.

Вдача собача: не брехне — то й не дихне.

*

Що ступить, то й збреше.

*

Бреше і оком не моргне.

*

Бреше і не заїкнеться.

*

Брехун на всі заставки.

*

Бреше, аж услід курить.

*

Не все брешти за раз — покидай на завтра.

*

Чисто бреше, що й віяти не треба.

*

Бреше, як шовком шиє.

*

Інший торочить, як дратвою строчить.

*

Це той, що одним пострілом сорок сім качок б'є!

*

Не в одне слово бреше.

*

Брехали твого батька сини та й ти з ними!

А ви часом не з Брехунівки?

*

Дмитер хитер: з'їв курку, а сказав, що полетіла.

*

Брехливу собаку далеко чути.

*

Пес бреше на сонце, а сонце світить у віконце.

*

От тобі далі й нічого казати: цвірінь, та й у стріху!

*

Брехливий чоловік — як вугіль: хоч не спалить, то очорнить.

*

Якби сам був білий, то б не чорнив другого.

*

На других гомонять, а самі все лихо творять.

*

Не на брехні світ стоїть!

*

Брехнею хліба не їсти.

*

Брехнею не далеко зайдеш!

*

Брехнею світ пройдеши, та назад не вернешся.

*

Брехень багато, а правда одна.

Брехня часта, але пуста, а правда рідка, за-
те — як квітка.

*

Правдою цілий світ зійдеш, а неправдою —
ані до порога!

*

Брехня і приятеля робить ворогом.

*

Як маєш брехати, то краще мовчати!

*

Мало прибутку з горіха-свистуна — небага-
цько і з брехуна.

*

З брехні люди не мруть, та вже їм більш
віри не ймуть.

*

Брехні слухають, а брехунів б'ють.

*

За погані речі треба бити в плечі.

ПРОТИ ЛЕДАРИВ, НЕДБАЛИХ, МАРНОТРАТНИКІВ

Білі руки роботи бояться.

*

Аби танцювати умів, а робити — й лихо з
ним!

*

Лінивому горб на животі, а скорому на
плечах.

192

Люди орать, а ми руками махать.

*

Люди жать, а ми на межі лежать.

*

Хто діло робить, а хто гави ловить.

*

Той в бороні, а той в стороні.

*

Хто слухає, а хто й окунів ловить слухаючи.

*

Ість, п'є та байдики б'є.

*

Він то і радніший косити, та нема кому коси
носити.

*

Лінивому все ніколи.

*

Хто нічого не робить, той ніколи не має часу.

*

Ледачому завжди тяжко.

*

Дай і діжу з тістом, то будуть клясти, що
важко нести.

*

Один подає, вісім кладе — і кричать: не на-
валюй!

*

Ледача шкапа скрізь припинки має.

13

193

Не в тім сила, що кобила сива, а в тім, що не везе.

*

Сиди, Тетяно, бо ще рано!

*

Сиди, Векло, ще не смеркло!

*

Ледачому всюди зле.

*

І туди гаряче, і сюди боляче.

*

Жать удень душно, а вночі кусаються комарі.

*

Він і за косою мерзне.

*

«Нехай» — поганий чоловік.

*

Нехай, нехай, — та й зовсім занехаеш.

*

Не тепер, а у четвер.

*

На Миколи — та й ніко́ли!

*

Це йому й за вухом не свербить.

*

Робить, як мокре горить.

Мокрого поліна огонь не лиже.

*

Ого-то горе, що риба в морі!

*

Ласа кішка до риби, та в воду лізти не хоче.

*

І каші не хочу, і по воду не піду.

*

Дурний Грицько млинці пекти — він краще тістечко з'їсть.

*

На цьому далеко не поїдеш — де сядеш, там і злізеш!

*

Ховається від роботи, як собака від мух.

*

До роботи — в Гриця порвані чоботи.

*

У всякої Федори свої одговори.

*

Від неділі до неділі — все в одному ділі.

*

І за холодну воду не візьметься.

*

Аби день переднювати та ніч переночувати.

*

Аби день до вечора.

Не живе — тільки дні тре.

*

Користі від його на два шаги, та й ті шербаті.

*

Стільки з його користі, як з чорта смальцю!

*

Ледар живе, аби землі важче.

*

Не така лінь, як не хочеться!

*

Як до роботи — дитина, а заміж — дівка.

*

Ні до плуга, ні до рала, а додому боса дра-
ла!

*

Сюди ник, туди ник — та й день невелик!

*

То лінива дівка, як не мита долівка.

*

Де хата не метена, там дівка не плетена.

*

Поки найде, то й сонце зайде.

*

Улита їде, — коли то буде!

*

Чи їде, чи ходить, — на одно виходить.

Один не йде, — другий не везе.

*

Ні грач, ні помагач.

*

Він по городу гав ловив та витрішки прода-
вав.

*

Літо просвистав!

*

Де хто літував, хай там і зимує.

*

Стільки зробив, як комар надзичжав.

*

Чхали, чхали, — та на степу й ночували.

*

Мухи обжене, — та й вже!

*

З гори далеко, на гору високо, — краще ніяк!

*

По воді ходить і пить просить.

*

Дай яечко, облупи та ще й в рот поклади!

*

Розжуй та ще й в рот положи!

*

Вже й пережував, а він і ковтнуть не хоче.

*

Як до діла — так і сіла.

Тень, тень,— аби збути день!

*

Ледачий свята пильнує.

*

І будень, і неділя — лінивому все безділля.

*

Галу-балу, а свині в ріпі!

*

Йому щодня — неділя.

*

Такий побожний, що другий день святкує!

*

П'ять день нічого не робимо, а шостий відпочиваємо.

*

«А чом ви, хлопці, не орете?»—«Та, дядьку, свято!»—«Яке свято?»—«Чересло й леміш знято!»

*

Батько хай їде орать,— його коні знають, а я піду гулять,— мене гості чекають!

*

Нехай гуляє. «Що робив?» — зима питає.

*

Ість за вола, а робить за комара.

*

Івши, гріється, а робивши, мерзне.

198

Поки зайця вб'ють, то вола з'їдять.

*

Ілося б смачно, та робити страшно!

*

Треться, мнеться — думає, минеться!

*

Не сіло, не впало,— дай, мамо, сала!

*

Де кисіль — там я й сів, де пиріг — там я й ліг!

*

Спасибі за обід, що наївся дармоїд.

*

То снідаю, то обідаю — і погуляти ніколи!

*

Він собачка добрий: як будете годувати, то не почуєте, як гавкає!

*

На ледаче лоша не насвищешся.

*

На ледачого й кий положи, то все одно!

*

Ліновим не находишся,— ледачим не наробишся.

*

Лінового й ноги не носять.

*

Очам видно, та ногам обридло.

199

Думками за горами, а ділом у запічку.

*

Вибирається, як за море стріляти.

*

Збирається, як убогий на кисіль.

*

Пішла по масло,— та й в печі погасло.

*

Пішов глечик за водою та й пропав там з головою.

*

Пішов посол та й упав у розсол.

*

Пішла по селу добувати киселю.

*

Його по смерть добре посилать.

*

Пішов, як багачеві по смерть.

*

Пішов, як за море по зілля.

*

Лежить, як галушка.

*

За лежнею ніколи й посидить.

*

Під тобою лід розтає,— підо мною мерзне.

*

Швидкий, як черепаха.

200

Швидкий, як ведмідь за перепелицями.

*

Волом зайця не здогониш!

*

Добра то річ — попоїв та й на піч!

*

Хоч три дні не їсти, аби з печі не злізти.

*

Ех, якби піч на коні, а я на ній,— добрий козак був би!

*

Якби хліб та одежа, то їв би лежа.

*

Хто лінивий, той і сонливий.

*

Наївсь, напивсь і набік поваливсь.

*

Лінивого не добудишся, як мертвого не докличешся.

*

Сонливого не розбудиш, лінивого не пошлеш.

*

Спиш, спиш, а спочити ніколи!

*

Як не надолужив на спанні, то на взуванні.

*

Спиті, а хліб цвіте!

*

Зима була — чом не пряла, весна була — чом не ткала?

201

В ліс не поїдемо, то й на печі замерзнемо.

*

У ледачого хазяїна і чоботи з ніг вкрадуть.

*

Лінивий у своїй хаті змокне.

*

Хату обдирає та сіни лагодить.

*

Ану, синку, розкидаймо хлівець та нарубай-
мо дровець.

*

Лінь — гірше хвороби.

*

Не дай, боже, ледачому та ще й хвороби.

*

Живіт та головка — ледарська одговорка.

*

Голова болить, а хліб, як на огні, тріщить.

*

В роботі «ох», а їсть за грех!

*

В гарячці лежить, а без пам'яті хліб їсть.

*

Третій день, як лежить, та дев'ятий хліб
кінчає.

*

Два недужих сіли та й хліб з'їли.

202

Не кожен, що стогне, слабій.

*

«Тит, іди молотить!» — «Спина болить!» —
«Тит, іди їсти!» — «А де моя велика ложка?»

*

Як прийшли жнива — я чуть жива, а як
прийшла покрива — я стала здорова.

*

Болить бік дев'ятий рік, та не знаю, в якому
саме місці.

*

Закривіла на ногу, та не знає, на котору.

*

Від ледачого чую, то й не дивую!

*

На голові чиряк, а він на ногу шкутильгає.

*

Лінощі псують людину.

*

Без діла жить — тільки небо коптить.

*

Як без діла сидіти, то можна й одубіти.

*

Хто ледащо, тому їсти нема що.

*

Як усе святкувати, то не буде чого ковтати.

*

Хто празники питає, той спину латає.

203

Щоб лиха не знати, треба рано вставати.

*

Ранні пташки росу п'ють, а пізні слізки ллють.

*

Рання пташка пшеницю клює, а пізня очиці дере.

*

Рання пташка дзьобик чистить, а пізня очиці жмурить.

*

Хто пізно встає, тому хліба не стає.

*

Не жалкуй на сусіда, коли сам спиш до обіда.

*

На чужу роботу дивиться — ситому не бути!

*

Хочеш їсти калачі, то не сиди на печі.

*

Хто літом ледарює, той узимку голодує.

*

Літом пролежиш, а зимою з торбою побіжиш.

*

Як хочеш сорочку мати, то не треба зівати: треба пізно лягати, а рано вставати.

*

З лежні не буде одежі, а з снання — коня.

*

За сон коня не купиш!

204

Хто змолоду балує, той під старість старцює.

*

Гулі не одного в постолои взули.

*

Коли став робить, то байдики не бить!

*

Не відкладай на завтра, що сьогодні можеш зробить.

*

Краще тепер, ніж у четвер.

*

Що нині утече, то завтра не зловиш.

*

Не тоді меча шукати, коли треба потикати.

*

Не тоді коней сідлають, як верхи сідають.

*

Не тоді собак годувать, як на полювання їхать.

*

Не тоді хортів годують, як на влови йдуть.

*

Вчи лінивого не молотом, а голодом!

*

Як проголодається, то хліба дістати догадається.

*

Од ледачого поли вріж та тікай.

205

Ледачому й смерть собача.

*

Оце ледащо пропадає — і то на світі полегшає.

*

Недбалиця гірше п'яниці.

*

Ні б'є, ні лає, та ні про що й не дбає.

*

Так дбає, як пес про п'яту ногу.

*

Спитай людей, що в тебе дома роблять.

*

Приніс з бублика шнурочка.

*

Щедрий на батьківські гроші.

*

Чоловік додому мішком, а жінка винесе хвартушком.

*

Як є — розійдеться, а нема — обійдеться.

*

Дарма верба, що груш нема, — аби зеленіла!

*

Міняй бики на воли, аби дома не були.

*

Поведу я коровку до вовка, щоб не боліла головка.

Пізно берегти вино, коли бочка порожня!

*

Хто шага не береже, той не варт і копійки.

ПРОТИ П'ЯНИЦЬ

Хто стане горілкою свій розум мить, той його ще гірше забруднить.

*

Прощай, розуме, як з горілкою зустрівся!

*

Горілка без вогню розум спалить.

*

Горілка багато шкоди робить: вона і розум затьмиває і на худе штовхає.

*

Горілка з ніг людей збиває.

*

Горілка — усьому доброму злодійка.

*

П'янство — в роботі не товариш.

*

Шинок хазяїном не наставить.

*

Хліб на ноги ставить, а горілка з ніг валить.

Хміль не вода — чоловіку біда!

*

Було ремесло, та хмелем заросло!

*

Як до праці — руки дрижать, а чарочку добре держать!

*

Збувся тато клопоту: жито змолотив і гроші пропив.

*

Заробив кривно та й пропив певно.

*

Утопив свій маєток у животі!

*

Пора кумі і за розум взятися: не все пити — треба похмелятися; а з похмілля знову на весілля.

*

Баба сім літ похмелялась та з похмілля і вмерла.

*

Хмільна вода до добра не доведе.

*

Не шкода горілки випитої, а шкода розуму пропитого.

*

Горілочка — тумá, зведе хоч кого з ума!

*

Хоч і кажуть, що горілка серце веселить, — чого ж від неї, ледачої, голова болить?

208

Воду п'ють, а голова з похмілля болить.

*

Казала горілка: «Ой, хто мене займе — у голову зайде, руки-ноги одбере і додому не найде!»

*

Од пива болить спина, а'од меду голова!

*

П'яний — як дурний.

*

П'яний та дурний — рідні брати.

*

П'яному й кози в золоті.

*

Ні п'ється, ні ллється, ні в чарці не остається.

*

Пішов Опанас по горілку для нас, зачепився за пень та й простояв цілий день.

*

Що в тверезого на умі, то у п'яного на язиці.

*

Перше — що я горілки і в рот не беру, друге — що й день не такий, а третє — що я вже дві випив.

*

Ми не п'ємо — тільки з хлібом їмо.

14

209

Хміль не вода — чоловіку біда!

*

Було ремесло, та хмелем заросло!

*

Як до праці — руки дрижать, а чарочку добре держать!

*

Збувся тато клопоту: жито змолотив і гроші пропив.

*

Заробив кривно та й пропив певно.

*

Утопив свій маєток у животі!

*

Пора кумі і за розум взятися: не все пити — треба похмелятися; а з похмілля знову на весілля.

*

Баба сім літ похмелялась та з похмілля і вмерла.

*

Хмільна вода до добра не доведе.

*

Не шкода горілки випитої, а шкода розуму пропитого.

*

Горілочка — тумá, зведе хоч кого з ума!

*

Хоч і кажуть, що горілка серце веселить, — чого ж від неї, ледачої, голова болить?

208

Воду п'ють, а голова з похмілля болить.

*

Казала горілка: «Ой, хто мене займе — у голову зайде, руки-ноги одбере і додому не найде!»

*

Од пива болить спина, а' од меду голова!

*

П'яний — як дурний.

*

П'яний та дурний — рідні брати.

*

П'яному й кози в золоті.

*

Ні п'ється, ні ллється, ні в чарці не остається.

*

Пішов Опанас по горілку для нас, зачепився за пень та й простояв цілий день.

*

Що в тверезого на умі, то у п'яного на язиці.

*

Перше — що я горілки і в рот не беру, друге — що й день не такий, а третє — що я вже дві випив.

*

Ми не п'ємо — тільки з хлібом їмо.

14

209

Вже не в одній чарці ленце бачив!

*

Якби не діти, добре було б в корчмі сидіти.

*

Господи, за що ти мене караєш: чи я горілки не п'ю, чи я жінки не б'ю, чи я церкви не минаю, чи я в корчмі не буваю?

*

Коли пили — гомоніли, а як настав час платити — то всі понімили.

*

П'яний — гірше скаженого пса.

*

На гріш вип'є, а на карбованець галасує.

*

Де чарка, там і сварка.

*

Перша чарка — на здоров'я, друга — на веселощі, а третя — для сварки.

*

Як випили варенухи, то й загули, наче мухи.

*

Сім п'ятниць на тиждень у п'яниць.

*

П'яному гори немає — усе рівно.

*

П'яному море по коліна.

П'яному й калюжа по вуха.

*

Душа міру знає — вип'є, а потім лежить.

*

Хто частенько випиває, той під тином спочиває.

*

Далеко п'яному до Києва!

*

Ні рак, ні жаба, а просто п'яна нахаба!

*

Набрався, як лин мулу!

*

Намогоричився до самого підборіддя!

*

У п'яниці коли не під очима синє, так плечі в глині.

*

Як гуляв, так гуляв, — ні чобіт, ні халяв!

*

У п'яного кулаки дрова рубають, а як прокинеться, то й сокири не візьме.

*

Як п'ян — то капітан, а проспиться — то й свині боїться.

*

Карти і пиття не доводять до пуття.

*

Пора тобі, п'яниця, протверезиться, а гувлівісі остепениться.

ПРОТИ ЗЛОДІВ

Зароблений сухар краще краденого бублика.

*

Лучче в латанім, ніж в хапанім.

*

Латане, та не хватане, а зароблене, замозольоване.

*

На вовка помовка, а злодій кобилу вкрав!

*

Пожартував злодій: в четвер вмер, а в п'ятницю встав та й коня вкрав.

*

Обібрав, як молоденьку липку!

*

На злодієві шапка горить!

*

Хто порося вкрав, у того в вухах пищить.

*

Умів красти — умії і очима лупать!

*

Не лише той злодій, що краде, а й той, що драбину держить.

*

Краденим добром багатий не будеш.

*

Крадене не йде в користь.

Легко прийде — прахом піде.

*

Прийшло махом — пішло прахом.

*

Не бери чужого нічого — не будеш боятися нікого.

*

Злодія не бити — доброго губити!

ПРОТИ БОЯГУЗІВ

У страху очі великі.

*

Показалась за сім вовків копиця сіна.

*

Що сіре, то й вовк!

*

Полохлива ворона й куща боїться.

*

Полохливий заєць і пенька боїться.

*

Полохається, як заєць бубона.

*

Так вже й спить, як полоханий заєць.

*

Заєць від куща, а жаба від зайця тікає.

*

Лякливий, як заєць, а шкідливий, як кішка.

У лісі вовки виють, а на печі страшно.

*

На словах городá бере, а на ділі жаби боїть-
ся!

*

Налякав міх — і торби страшно!

*

Злякався, аж у п'яти закололо!

*

Злякався, аж у душі похолонуло!

*

Злякався, аж сорочка на мені пополотніла!

*

З переляку очкур луснув.

*

Пішла душа в п'ятки!

*

Труситься, як осичина.

*

Ні живий, ні мертвий!

*

П'ятами накивав, — аж залопотіло!

*

Всіх би перегнав, та бігти боюсь.

*

Ви утрьох, та злякались вовка, а ми усеми,
та тікали від сови.

Проштрафився — й носа не показує.

*

Дав дулю через кишеню.

*

Не бачила сова орла, а як уздріла, то аж
зомліла.

*

Лякає миша кицьку, та сама з нори не вила-
зить.

*

Нагадай козі смерть, то вона мекатиме, аж
поки здохне.

*

Страху нема там, де його не бояться.

*

Молодець проти овець, а проти молодця і
сам, як вівця.

*

Не думай про страх, то його й не буде.

*

Боязливому по вуха — смілому по коліна.

*

На смілого собака гавка, а боязливого рве.

*

Вовків бояться — в ліс не ходить.

*

Коли боїшся, то з чимсь таїшся!

Погано, як боїться: лиха не мине, а ще й
натремтяться.

*

Хто боїться — той не рушить, хто відва-
жить — той віз підважить.

ПРОТИ ГЛУЗЛИВИХ, ЗАЗДРИСНИХ

Самі в гріхах, як в реп'яхах, а ще й людей
судять!

*

Чужі гріхи перед очима, а свої — за плечима.

*

Не бачить сова, яка сама.

*

На другого примова, а про себе ні слова.

*

Себе любиш — людей гудиш, себе хвалиш —
людей ганиш.

*

Чуже бачить під лісом, а свого не бачить
під носом.

*

В чужім глазу бачить зразу, а в своїм — ні
разу.

*

В чужому оці і порошинку бачить, а в своє-
му і сучка недобачає.

Сміялася верша з сака, гляне — коли й са-
ма така!

*

Дорікає горщик чавунові, що чорний; аж
гульк — і сам у сажі.

*

Не смійся, горох, ти не лучче квасолі, — роз-
мкнеш, то й лопнеш.

*

Насміхався кулик з болота та й сам туди
заліз.

*

З насмішки люди бувають, а насмішникам
очі вилазять.

*

І з посміху люди бувають.

*

Над товаришем не смійся, бо над собою за-
плачеш!

*

Не смійся з другого, щоб тобі не було того.

*

Не смійся чужій біді, бо й своя на гряді.

*

Хто сміється, тому не минеться.

*

Не радуйся чужому лихові.

*

Не викидай усіх палиць на чужих галиць.

Гарно сміється той, хто сміється останній!

*

У заздрості на все великі очі.

*

У чужій руці завжди шматок більший.

*

На чужій ниві все ліпшая пшениця.

*

Сестра сестрі заздрить в красоті.

*

Залізо іржа з'їдає, а заздрий від заздрощів
погибає.

*

Заздрий від чужого щастя сохне.

*

На чужий коровай — очей не поривай!

ПРОТИ СВАРЛИВИХ, УІДЛИВИХ

Бджола жалить жалом, а чоловік — словом.

*

Мухи та комарі кусають до пори, а для ли-
хії людини нема ні пори, ні години.

*

Добрий пес луччий, як злий чоловік.

Скаженому псові уступи з дороги!

*

Скажена собака і хазяїна кусає.

*

Жаба і на вола рот роззявля.

*

Сердитого спиняти — гірш роздратовати.

*

Гадюка хоч не вкусить, то засичить.

*

Хоч кума, але чортом дивиться.

*

Гляне — молоко кисне!

*

Гарна година, та ні з ким полаятись.

*

Коли б могла, то в ложці води утопила б!

*

По парі пізнати, чим серце кипить.

*

Серце з перцем, а душа з часником.

*

Без огню варить.

*

Без огню пече.

*

Мов спасівська муха, усім очі виїдає.

Гризе, мов іржа залізо.

*

Дірку в голові прогризла.

*

Розходилась, як квочка перед бурею.

*

Кричить, як ворона над курчам.

*

Не pomoже кадило, коли бабу сказило.

*

Це така баба, що їй чорт на махових вилах
чоботи подавав!

*

Якби на кропиву не мороз, вона б усіх лю-
дей пожалила.

*

Красавниця, що з-під столу кусається!

*

Кидається скаженою собакою.

*

Отакі, матінко, лихі люди: як напало на ме-
не семеро перекупок, то ледве одгризлась!

*

Лаяла, лаяла,— насилу ціле село перелаяла.

*

Худий — як щука, лютий — як тур в горах.

*

Завзяте, як панське щеня кляте.

Мале щеня, та дуже завзяте.

*

Цей з зубами родивсь!

*

Я йому слово, а він мені десять!

*

Накрив мокрим рядном та ще й помелом.

*

Залив за шкуру сала!

*

Не києм, то палицею.

*

Набрид гірше гіркої редьки!

*

Він мені у печінках сидить!

*

Чужі собаки — байдуже, одіб'ються, а свої
зайдять.

*

Живуть, як кішка з собакою.

*

Гризуться, як собаки за кістку.

*

Два коти в одному мішку не помиряться.

*

Не помиряться, як два коти над салом.

Глечик пополам — ні тобі, ні нам!

*

За онучу збили бучу.

*

Корова реве, ведмідь реве, а хто кого дере —
і чорт не розбере!

*

У нашому полку чортма толку.

*

Хто в ліс — хто по дрова!

*

Те к лісу, а те к бісу.

*

Хто в горох, а хто в чечевицю!

*

Отак: той у ріпу — той у мак!

*

Суперечок нема, ну й до діла далеко.

*

Де два сваряться — третій користає.

*

Молоді сваряться — тішаться, старі сварять-
ся — казяться.

*

Криком дуба не зрубаєш!

*

Криком огню не вгасиш!

Якби криком брать, так кого б ми до рук не
прибрали!

*

Нащо з тим миритись, хто охочий сваритись?

*

Язиком що хоч мели, а рукам волі не давай!

ПРОТИ НЕПРИВІТНИХ, НЕЧЕМНИХ

Вітали, а за здоров'я не питали.

*

Просили на дорозі, щоб не були на порозі.

*

Добро пожалувать мимо наших воріт борщу
сьорбати.

*

Милості просим на своїх харчах.

*

Рад би гостю — хліба шкода!

*

Будемо гостити: то у вас, то в тебе.

*

Який гість, така йому й честь.

*

Як кого, то й за стіл саджають, а кого — то й
з-під лави виганяють.

Кому чарка, кому дві, кому нема й одної.

*

Добрі гості, та в середу трапились.

*

Як був квас — то не було вас, а як настало
квасило — то і вас розносило.

*

Сідайте, на чім стоїте!

*

Незваному гостю місце за дверима.

*

Надіявся дід на обід та й води не пив.

*

По бороді текло, а в роті сухо було!

*

Хоч не нагодувати, аби запрохати.

*

Іж, а то вже трохи свиням не вилила!

*

Не вставай: ще в печі долото жарене!

*

Гостю налив чарочку, а сам випив парочку.

*

Подали груш, то й з-за столу руш!

*

Можна було б в гостях довше гуляти, та
забули хліба взяти.

Гості першого дня — золото, другого — сріб-
ло, а третього — мідь,— хоч додому їдь!

*

Нагодують калачем та й в спину рогачем!

*

Ось вам, дядьку, шапка і рукавиці,— гуляй-
те у нас ще!

*

Три дні ходу — днина гостини!

*

Прийшли непрохані, то й підем некохані.

*

Посиділи в гостях на покуті знадвору.

*

От гостював,— насилу з душею вирвався!

*

Поїхав погостювать, а прийшлося горювать.

*

Погуляв, як собака на вір'овці!

*

Яке частування, таке й дякування.

*

Як ідять та п'ють—то й кучерявчиком звать,
а як поп'ють, поїдять,— прощай, шолудяй!

*

Для проханого гостя багато треба, а несподі-
ваний гість — що не постав, то з'їсть.

Хоч мене в гості не звать, та я знаю, де живуть.

*

Де сісти, там сісти,— аби що з'їсти!

*

Тільки на поріг — так і в зуби пиріг.

*

Це такий, що за шматок кишки піде сім миль пішки!

*

Він любить чужі борщі пробувать.

*

Тьопай, Мартине, мати ще підкине!

*

Чи хліб, чи пиріг, аби повен живіт!

*

Їж, на живіт не вважай, аби шкура видержала.

*

Череву — не дерево: роздасться.

*

Хай краще живіт потісниться, ніж страва скиснеться!

*

Хай бісове череву трісне, аби дар божий не пропадав!

*

Їв би очима, та душа не приймає.

*

Баба з нехочу ціле порося з'їла.

Дайте мені, ще й дитині моїй.

*

Щоб знаття, що в кума пиття, то б і діти забрав!

*

Гості хліба не цурались, та й сала не стало.

*

Як часто за шапку береться, так не скоро піде.

*

Гість хоч не довго буває, та все примічає.

*

В гостях добре, а дома найлучче.

*

В гостях добре пити й їсти, а дома спати.

*

В гості збирайся, а дома пообідать не забудь!

*

Хоч ідеш у гостину, а хліба бери в торбину.

*

Їдеш у гостину на день — бери хліба на тиждень.

ПРОТИ УПЕРТИХ

Наскочила коса на камінь, та камінь не подається.

*

Уперся, як кілок у тин!

*

Як на пень з'їхав.

Упертий, як цап!

*

Упертий, хоч черепком вухо ріж!

*

Скільки лаптя не вари, а він усе догори.

*

Отакє гречане: ти його в піч, а воно й ре-
пається.

*

Се така, що не вступла ні кінному, ні пішому.

*

Становиться, мов окунь проти води.

*

З ним каші не звариш!

*

Хоч кіл на голові теши, а він своє!

*

Слова пристають, як горох до стінки.

*

Нащо вороні великі розговори, коли вона
знає своє «кра!»

*

Ви по-вашому, а ми по-нашому, а вони по-
своєму.

*

Ти йому — стрижено, а він тобі — голено!

*

Ти йому — стрижене, а воно тобі — смалене!

Ти йому — печене, а він тобі — жарене!

*

Я йому про цибулю, а він мені про часник.

*

Ти йому про Тараса, а він — півтораста!

*

Я йому — вісімнадцять, а він мені — без
двох двадцять!

*

Йй кажи — овес, а вона каже — гречка!

*

Як схоче — то й на гору скоче, а не схоче —
то й з гори не везе.

*

Як захоче — так на гору скоче, а не захо-
че — як рак, лізе.

*

Хоч помирає, а все-таки пальцем киває!

*

Масти Федя медом, а Федь усе Федьом!

*

Горбатого виправить могила, а упертого ду-
бина.

ПРОТИ ПРИМХЛИВИХ

Все недогода бабиній дівці.

*

Командує, як свиня мішком.

Сирого не їм, печеного не хочу, вареного тер-
пів не можу.

*

Хоч гірше, аби інше.

*

Хоч того самого, аби в другу миску.

*

Захотілося у петрівку мерзлого.

*

Забажав печеної криги.

*

Схотів з чорта молока, як він не пасеться.

*

Хоч не тільна, то телись!

*

Знала кобила, нащо воза побила,— щоб но-
вий був.

*

Знала кобила, нащо оглоблі біла; тепер хоч
хвостом вези!

ПРОТИ НЕВДАХ, РОТОЗІВ, НЕОХАЙНИХ

З нього ні діла, ні роботи.

*

Од одного берега відстав, та до другого не
пристав.

*

Не варт на віхоть.

Ні швець, ні кравець, ні в дуду грець.

*

Ні швець, ні мнець, ні чортзна-що!

*

Спасибі вам, та тільки не за те, що грали, а
за те, що перестали.

*

Гарно ти граєш, та танцювати неохота!

*

З його помочі, як з осики груш!

*

З козла ні шерсті, ні молока.

*

Ні сюди — ні туди, ні саньми — ні колісьми,
ні зимою — ні літом.

*

Ні з губи мови, ні з носу вітру.

*

Ні нам, ні вам, ні добрим людям.

*

Приший кобилі хвіст.

*

Ні врізати, ні доточити.

*

Який Яків, стільки й дяки!

*

Погане, дурне, ледашо не годиться ні на що!

Ані пришити, ані прилатати.

*

Ні риба, ні м'ясо, а щось наче гриб.

*

Ні до чобота закаблук, ні до черевика рант.

*

Ні кує, ні плеще.

*

Ні в тин, ні в ворота — ні в'язать, ні чоботи шити.

*

Ні сюди Микита, ні туди Микита!

*

Ні богу свічка, ні чорту кочерга.

*

З нашого Захарка ні богові свічки, ні чортові огарка.

*

Ні взад, ні вперед, — лишається посеред.

*

За все береться, та не все вдається.

*

Співає, як порося в тину.

*

Вона співає, як муха в глечичку.

*

Як заспіває, то й волос в'яне.

Що не складно, то не ладно.

*

Купив kota в мішку!

*

Піймав смаленого вовка.

*

Проміняв бика на індика.

*

Проміняв шило на мотовило.

*

Виміняв шило на швайку.

*

Міняй, свате, сліпу кобилу на носату!

*

Купив Хома хорта, а Ярема чорта!

*

Їжте, очі, хоч повилазьте, — бачили, що купували!

*

В невмілого руки не болять.

*

Зліпив дядя, на себе глядя.

*

Що в тебе вийшло — гарантас чи дишло?

*

Зробив з лемеша швайку.

Стук, грюк, аби з рук!

*

Косо, криво, аби живо.

*

Скорий поспіх — людям посміх.

*

Поспішиш — людей насмішиш.

*

Сяк, так, на косяк, аби не по-людському!

*

Кував, грів, та на «пшик» і звів!

*

Зробив з дуба спичку.

*

Стругав, стругав та й перестругав

*

Зробив: на собаку мале — на кішку велике.

*

Ото ткач: нитка рветься, а він в плач!

*

У когось і шило голило, а в його і бритва не бере.

*

Молодець — не згірш старої баби!

*

Ні вогню, ні полум'я — тільки дим.

Збився з пантелику.

*

Сіяв гречку, а вродив мак.

*

Плив, плив, та на березі й утонув.

*

Не клеїться робота у Федота.

*

Зачепився за пень та й простояв цілий день.

*

Роззявив рот, як вершу.

*

В лісі був, а дров не бачив.

*

За деревами й лісу не бачить.

*

Попав, як сліпий на стежку.

*

Утікав перед вовком, а впав на ведмедя.

*

Кобила за вовком гналась, та вовкові в зуби попалась.

*

Тобі що сіре — те й вовк, що куце — те й заєць.

*

Де в бога заєць — де в чорта охотник!

Гониться за лисицею, а стріляє зайця!

*

Погнався за зайцем, та коневі голову зламав.

*

Лучив корову, а попав ворону.

*

Пішов на комара з дрючком, а на вовка з швайкою!

*

Мітко стріляє — у світ, як у копійку!

*

Удалось колись вороні піймати рака,— та й возилась цілий рік з ним, нсборака.

*

Де вже нашому теляті та вовка піймати!

*

Замкнув вовка межі вівці — нехай тюрму знає!

*

Пішов по шерсть, а вернувся сам острижений.

*

Не попав по коню — так по голоблях!

*

В криницю воду лить — тільки людей смішить.

*

Після бійки кулаками не махають!

По морі плавав, а води не бачив.

*

Ротом дивіться — нічого не бачить.

*

Не роззявляй рота, бо сорока влетить!

*

Розуміється, як глуха в танцях.

*

Розуміється, як вовк на зорях.

*

Розбирається, як свиня в апельсинах.

*

Розбирається, як баран в аптеці.

*

Так розуміється на справі, як бик на окулярах.

*

Написав, мов курка лапою.

*

Дай у руки, покажи, ще й у рот положи,— то він і тоді розкришить!

*

Не купив батько шапки — нехай вуха мерзнуть!

*

Говорить так, мов три дні хліба не їв!

*

Мне язиком, неначе баба лемішку в макітрі тре.

Не мни слова — говори просто!

*

Жвавий, як рак на греблі.

*

Танцює, як цап на льоду.

*

Звивається, як ведмідь у танці.

*

Сидить, надувається, три дні в Чоботи взу-
вається.

*

Оце надулась: наперед п'ятами обулась!

*

Змішав, як горох з капустою.

*

Прирівняв слона до комара!

*

Заблудився між трьох дубів.

*

Шукає вчорашнього дня.

*

В очереті шукає сучка.

*

От вам Лука: рукавиці за пазухою, а він їх
шука!

*

Шукає Хима Юхима, а Юхим біля неї.

На коні їде і коня шукає.

*

Він коня шукає, а кінь його виглядає.

*

Привів коня кувати, коли кузня згоріла!

*

Мудрий пан по шкоді: коні вкрали — тоді він
стайню зачинив.

*

Догадався цуцик, як хвіст одпав.

*

Як загнав на слизьке, то про підкови згадав.

*

Хотів минути пень, а наїхав на колоду.

*

Якби мені той розум наперед, що напослі!

*

По хаті ходить, а дверей не знайде.

*

Хоч не в лад, та широко ступає.

*

Схилився по поліно — та стовк собі коліно.

*

Найшла сокиру за лавкою!

*

Дві господині в хаті не дадуть ради котеняті.

Поки суд та діло, а кошеня сало з'їло.

*

Діжа, діжа, — треба тобі віхтя та ножа!

*

Чепурненька, як мазничка.

*

Брала дівка льон, та й забула пов'язати.

*

Дівка заплетена, а хата не метена.

*

Одна була хустина, та й ту в воду впустила.

*

Видно, що Гапка млинці пекла, бо ворота в тісті.

*

Знаць жінку, що перепічайка, бо й борони в тісті.

*

Видко, що бублейниця, бо й на воротах тісто.

*

Поки бабуся спече книші, то в дідуся не буде душі.

*

Уміла готувати, та не вміла подавати.

*

Добрий борщик, та поганий горщик.

*

Дала боршу такого, що аж туман з моря котиться!

Такий хліб удався, що кіт би за шкуру сховався, а закалець — на палець!

*

Винувата діжа, що не йде на душу їжа!

*

Шкода перемішувати тісто, вийнявши з печі!

*

Недосол на столі, а пересол на спині.

*

Шие, поре — ниткам горе!

*

Не вмієш шити, так і не пори!

*

І собака б ткав, якби хто нитки в'язав!

*

«Що, небого, шиєш?» — «Шию!» — «А пороти скоро будеш?» — «Ось тільки ниточку дошию!»

*

«Що ваші дівчата роблять?» — «Шиють та співають». — «А мати?» — «Порують та плачуть».

*

Ходив рак сім років по воду, та й прийшов додому, та став через поріг перелазить, розлиз та й каже: «Отак чорт скоро роботу бере».

*

Куди тобі кисіль їсти: ти й квашею замазався!

Ти й квашею зуби поламаєш!

*

«Що ваші роблять?» — «Граків ловлять!»

*

Чи й не справу вчинив: на свиню хомут надів!

*

Іде собі мужик дорогою, а віз дібровою.

*

Оправ його хоч і в рами, а він усе такий самий!

*

На свиню хоч сідло надінь — все конем не буде!

*

Чи так, чи інак, а не буде з риби рак!

*

Годяще на віник та на смітник.

*

Сама себе раба б'є, що не чисто жито жне.

*

Так то так, та з хати як?

*

Торох — горох, змолотили — квасоля!

*

Вали кулем — потім розберем!

*

Змолов батько невіяне — спекла мати несіяне.

Не ходи в воду за птицею, а в ліс за рибою.

*

Дід дурний диба — піймав жабу та й каже: «Риба!»

*

Хто в ліс, а хто по дрова поліз.

*

Лясь, як дурний, багатом по воді, та й дивиться: чи смуг не знати?

*

Іде роззява прямо голоблею в рот!

*

Іздили та возилися і за дуба зачепилися.

*

Купив дід бабі капці — короткі були, — та й втяв пальці.

*

Я їду проворняка, а він їде роззявляка, — не мав де дишель встромити — та мені в рот!

*

Гаразд рота роззявив, хоч колесами їдь!

*

Вискочив, як Кузьма з маку!

*

Вискочив, як Пилип з конопель!

*

Сів маком!

Сів, як на льоду.

*
Хто собою керувать не вміє, той і другого
на розум не наставить.

*
Коли не коваль, то і рук не погань!

*
Коли не пиріг — то й не пирожися, коли не
тямиш — то й не берися!

ПРОТИ БАЙДУЖИХ, БЕЗПРИНЦИПНИХ

Моя хата скраю, — я нічого не знаю!

*
Казала Феся — обійдеться.

*
З нашої Параски ні серця, ні ласки.

*
Мое діло, як кажуть, мірошницьке: запусти
та й мовчи!

*
Наше діло мірошницьке: підкрутив та й сів!

*
Не наше засипалось — не наше й мелеться.

*
Перетреться, перемнеться, та й так минеться.

Перемелеться — мука буде!

*
Наше діло півняче: проспівав, а там хоч не
розвидняйсь!

*
Я не я й рука не моя!

*
Не їв, то й ложок не буду мити.

*
Не мое просо, не мої горобці, — не буду
відганяти.

*
Як з очей, так і з думки.

*
«Діду! Село горить!» — Дід за суму і далі
посунув.

*
Одним вухом почує — другим випустить.

*
Іж, вовче, чужу кобилу, та моїх овець не
руш!

*
Про мене, Семене, аби я Іван!

*
Нехай буде гречка, аби не суперечка!

*
Чи дома, чи на полі — мені однаково.

*
Куди вітер, туди й він.

Куди вітер дме, туди й гілля хилиться.

*

Сім п'ятниць на тиждень.

*

Не знає права, що робить ліва.

*

Не давайся кожному вітрові повівати.

*

Хилку лозину і снігур зігне.

*

Назад тільки раки лазять!

*

Якби все одно, то лазили б у вікно, а то
дверей шукають.

ПРОТИ СЛАБОДУХИХ, БЕЗПОРАДНИХ

Найлегше того бити, хто не борониться.

*

Горе тобі, воле, коли тебе корова рогом
коле!

*

Дурного Кирила і Химка побяла.

*

Такому й муха на заваді.

*

Його й муха крилом вб'є.

Його й кури загребути!

*

Воскова вдача: аби до тепла, так і тани!

*

Опустив вуха, як лопух на дощ.

*

Сметана на голові встоїться — такий тихий!

*

Похвалити не вмю, а погудити не смю.

*

Розходився, як холодний самовар!

*

Розпалився, як жаба на каченят!

*

Пішого сокола і ворони б'ють.

*

Підстреленого сокола і ворона клює.

*

На низьке дерево і кози скачуть.

*

Хто стане вівцею, того вовк з'їсть.

ПРОТИ ДУРНІВ

Чоловік без розуму, що сніп без перевесла.

*

Нема ума: щитай — каліка!

Як голова без голови, то й ноги не ходять.

*

Хто дурнем уродився, тому дурнем і вмерти.

*

Дурнів не сіють, не орють, а вони самі родяться.

*

Шкода краси, де розуму немає.

*

Лучче нехай буде злий, ніж дурний.

*

Нема гіршого ворога, як дурний розум.

*

Лучче з розумним в біді, ніж з дурним в добрі.

*

Краще один мудрий, ніж десять дурних.

*

З розумним будеш умним, а з дурним і сам будеш таким.

*

З розумним розуму наберешся, а з дурнем і останній згубиш.

*

Краще з розумним два рази згубити, як з дурнем раз найти.

*

Як толк, то не маючи придбає, а дурний і маючи промотає.

*

З дурнем зчепитись — дурнем зробитись.

Умний научить, а дурак намучить.

*

Розумний розсудить, а дурень осудить.

*

Більше в розумного розуму в п'яті, як у дурня в голові.

*

Умного пошли — одне слово скажи, дурного пошли — три скажи та й сам за ним піди.

*

Чим мудрий стидається, тим дурний величається.

*

Послухай дурного, то й сам дурним станеш.

*

З дурнем пива не звариш.

*

З дурнем каші не звариш: або пшоно не вкипить, або вогонь не горить.

*

Як з дурнем тягаться — краще відцураться.

*

Один дурень зіпсує, що й десять розумних не поправлять.

*

Дурака не наштовхаєш під бока.

*

З дурним і в ступі не справишся.

Дурня вчити, що мертвого лічити.

*

Мертвого не вилічити — дурня не вивчити.

*

Дурному свого розуму не вставиш.

*

Хто розуму не має, тому й коваль не вкує.

*

Не купити ума, як нема!

*

Що ті і гроші, як чортма в голові!

*

Дурному синові й батьківське багатство не
в поміч.

*

Живіт товстий, та лоб пустий.

*

Розуму палата, та ключ від неї загублений.

*

Рости, сину, хоч дурний, аби великий!

*

Хоч у голові пусто, аби грошей густо.

*

Зверху блищить, а в голові свистить.

*

Ростом з Івана, а розумом з болвана.

Високий — як дуб, а дурний — як пень.

*

Високий до неба, а дурний як треба.

*

Високий — як тополя, а дурний — як ква-
соля.

*

Великий дуб, та порохнею напханий.

*

Верба товста, та всередині пуста.

*

Великий — як ломака, а дурний — як со-
бака.

*

Аби голова на в'язах, а розум дарма!

*

Добра кума, та розуму нема.

*

Хоч вдача гаряча, та розум дурний.

*

Немає третьої клепки в голові.

*

Не всі дома — половина поїхала!

*

Не всі дома — пішли по дрова!

*

Глузд за розум завернув.

Під носом косовиця, а на розум не орано!

*

Шовкова борідка, та розуму рідко!

*

Старі дурні дурніші від молодих.

*

Старий, а розуму за дитину не має.

*

Борода до пояса, а розуму ні волоса!

*

Борода, як у старого, а розуму нема і за
малого.

*

Борода по коліна, а розуму, як у дитини.

*

У бороді гречка цвіте, а в голові й на зяб
не орано!

*

Голова виросла, а ума не винесла.

*

Дурна голова нічого не pomoже.

*

Носить голову тільки для шапки.

*

Голова — як казан, а розуму — ні ложки.

*

У тебе розуму багато, та вдома не ночує!

Дурний голові чад не вадить.

*

Вітер свище в голові.

*

Голова велика, та дуже дика.

*

Голівочка, як маківочка, хоч витруси та й
викинь!

*

В очах мигтить, а в голові свистить.

*

Дурний, хоч об дорогу вдар!

*

На цвіту прибите.

*

З-за вугла мішком прибитий!

*

Не понімає ні «бе», ні «ме».

*

Дурний на санях дрижить, а кожух під ним
лежить.

*

Догадався Семен очкур зав'язати, та й ду-
має, що порозумнішав!

*

Без голови рукам і ногам погано.

*

Пошли дурного, а за ним другого!

Дурень за щастям біжить, а воно в нього
під ногами лежить.

*

Ворона й за море літала, та дурна верта-
лась.

*

Що дурень робить? — Воду решетом міряє.

*

Носиться, як дурень з писаною торбою в
будень!

*

Він дуже розумний: решетом у воді зірки
ловить!

*

Пошли дурня по раки, а він жаб наловить.

*

З дурним розмова, як з вітром полова.

*

Осла визнаєш по вухах, ведмедя — по кігтях,
а дурня — по балачках.

*

Що не скаже, то все півтора людського!

*

Бовть, мов козел у воду!

*

Як дурень з печі!

*

Розумна голова, та дураку попалася!

Дурна, як овечка: не скаже ні словечка.

*

У дурного півня — дурна й пісня.

*

Де умному горе, там дурню сміх.

*

Раденький, що дурненький.

*

Пізнаєш дурного по реготу.

*

Дурному не скучно самому: сидить та реготу-
ється.

*

Сім літ минуло, як музика грала, а він ще
й тепер скаче.

*

Дурному Гаврилці усе чорнобривці.

*

Дурному й лубок — цяцька.

*

Рад дурень, що пиріг великий.

*

Дурний і хату спалить, — так вогневі рад.

*

Обіцянка — цяцянка, а дурневі — радість.

*

Той сказав на глум, а він узяв на ум.

Ворона літає, а дурень голову задирає.

*

Для дурня ні гори, ні низу.

*

Дурням закон не писаний!

*

Дурному море по коліна!

*

Як напише дурень, то не розбере й розумний.

*

Дурень і в макітрі макогона зломить.

*

Дай дурневі макогон, — він і вікна поб'є.

*

У дурного пастуха вся череда поздиha.

*

Дурень думкою багатіє.

*

Дурень з дурнем зустрічались — один одини дивувались.

*

Спарувалось двоє: одне дурне, а друге нерозумне.

Дурень дурня вихваляє, а за що — і сам не знає.

*

Оженився дурний та взяв біснувату, та не мали що робити — підпалили хату.

*

Хоч дурний, так хитрий.

*

Дурний, дурний, а об вугол не б'ється!

РІЗНІ ПРИСЛІВ'Я І ПРИКАЗКИ НА ПОБУТОВІ ТЕМИ

На віку, як на довгій ниві, всього трапляється: і кукіль, і пшениця.

*
Вік ізвікувати — не пальцем перекивати!

*
Вік ізвікувати — не в гостях побувати!

*
Вік прожити — не поле перейти!

*
Життя, як шержиста нива, — не пройдеш, ноги не вколовши.

*
Великому кораблю — велике плавання.

*
Кого почитають, того й величають.

Кому честь, тому й хвала.

*
Сват не сват, а так добрий чоловік.

*
Добрий чоловік надійніше кам'яного мосту.

*
Як словом, так і ділом.

*
Подбай живим про те, щоб було чим добрим тебе мертвого спом'янути!

*
Добрі люди умирають, а діла їх живуть.

*
Доброму й добра пам'ять.

*
Вашими устами та мед пити.

*
Золото і в грязі блищить.

*
Живий про живе й думає.

*
Вище голови не стрибнеш!

*
Риба шука --- де глибше, а чоловік — де ліпше.

*
Напорскливий і під льодом не прохолоне.

Що за холод, як козак молоді!

*

Не то молодець, що за водою пливе, а то
молодець, що проти води!

*

Він не дасть собі в кашу наплювати.

*

Орлиний клекіт з-під хмари чути.

*

Орел мух не ловить.

*

Добре ковадло не боїться молота.

*

Хороша чутка далеко чутна.

*

Добрі вісті не лежать на місці.

*

Мале тілом, та велике духом.

*

З малої іскри великий вогонь буває.

*

З малої хмари великий дош буває.

*

Хоч річка й невеличка, а береги ламає.

*

Прудка ріка береги розмиває.

260

Тиха вода глибока.

*

Гарнець¹ маленький, та великий засік по-
дужає.

*

Нема чоловіка без вади.

*

Рози без колючок не буває.

*

І сонце свої плями має.

*

І сонце не всі гори освічує, хоча високо
ходить.

*

Помилка за фальш не йде.

*

Хто не оре, той і огріхів не робить.

*

Кінь на чотирьох, та й то спотикається.

*

Рожа і в терну жога.

*

Не раз з кропивою і красний цвіт зривають!

¹ Міра ваги силучих тіл. дорівнює 3,28 літра,

І між капустою гарною є багацько гнилих качанів!

*

Нема лісу без вовка, а села — без лихого чоловіка.

*

Риба не без кості, а чоловік не без злості!

*

Горобець маленький, а серденько має.

*

Скільки світа — стільки й дива.

*

Нема краю без звичаю.

*

Що край — то звичай, що сторона — то новина.

*

У всякім подвір'ї своє повір'я.

*

Думка найхуткіша, земля найситніша, сон наймиліший.

*

Ранок вечора мудріший.

*

Слово старше, ніж гроші.

*

Слово до слова — зложиться мова.

262

Слово може врятувати людину, слово може і вбити.

*

Вола в'яжуть мотузом, а чоловіка словом.

*

Коня керують уздами, а чоловіка словами.

*

Добре слово стоїть за завдаток.

*

Добре слово краще, ніж готові гроші.

*

Вода все сполоще, тільки злого слова ніколи.

*

Гостре словечко коле сердечко.

*

Слово — не стріла, а глибше ранить.

*

Рана загоїться, а лихе слово — ні.

*

Скажеш — не вернеш, напишеш — не зітреш, відрубаєш — не приточиш.

*

Що вимовиш язиком, того не виб'єш і кілком.

*

Писаного сокирою не вирубаєш.

*

Що написано пером, то не виволочиш волон.

263

З пісні слова не викидають і свого не вставляють.

*

Нема байки без правди.

*

Язык до Києва доведе.

*

Язык на кінець світу заведе.

*

Не бувають би щастю — так нещастя помогло!

*

Щастя добре, а правда краще.

*

Що в серці вариться, то на лиці не втаїться.

*

Сяка-така напасть, а спати не дасть.

*

У кого що болить, той про те й говорить.

*

Кого не припікає, той не відсувається.

*

Одні очі і плачуть і сміються.

*

Кому легко на серці, до того увесь світ сміється.

*

Танцюй, Мар'яна, поки не викопалась яма!

Танцювати не хочеться, та черевички просяться.

*

Дівки в хороводі — наче маків цвіт на горді.

*

Дівка—як верба: її не поливай, а вона росте!

*

У всякої Пашки свої замашки.

*

В лісі лист, а в миру люди одне на одного не схожі.

*

У чужу душу не влізеш.

*

Чужа душа — темний ліс.

*

Щоб узнати чоловіка, треба з ним пуд солі з'їсти.

*

Щоб дати пораду, треба казати до ладу.

*

На круте дерево крутого треба клина.

*

Від своєї тіні не втечеш!

*

Піший кінному не товариш.

*

Сам собі чоловік не ворог.

*

Лучче одно око своє, ніж чужі двоє.

Близька соломка лучче далекого січня.

*

Лучче нині горобець, як завтра голубець.

*

Краще синиця в жмені, ніж журавель у небі.

*

Лучче з доброго коня власти, ніж на поганому їхати.

*

Краще пізніше, ніж ніколи.

*

Узявся за гуж — не кажи, що не дуж.

*

Обізвався грибом, то лізь у борщ.

*

Пустився в бійку — чуба не жалій!

*

Гора з горою не зійдеться, а чоловік з чоловіком — завжди.

*

Тоді ціну йому знаєш, як його втеряєш.

*

Що маємо — не дбаємо, втративши — плачемо.

*

Близько лікоть, та не вкусиш.

266

Хто опарився на окропі, той і на холодну воду студить.

*

Раз опечешся, другий — остережешся.

*

Інша рада — гірш, як зрада.

*

Зла іскра все поле спалить і сама щезне.

*

Мале щеня, та й те гавкає.

*

Коли б кізка не скакала, то б і ніжки не зламала.

*

Шила в мішку не сховаєш.

*

Крий, ховай погане, а воно ж таки гляне!

*

Хоч ганьба очі не виїсть, але не дає між люди показатися.

*

Стид хоч і не дим, а очі виїсть.

*

Совість гризе без зубів.

*

Тямитиме науку до нових віників.

267

Знявши голову, за волоссям не плачуть.

*

Після бою кулаками не махають.

*

Про ноги не думають, коли голова в петлі.

*

Не до жартів риби, коли її під жабри гаком зачепили.

*

Не до поросят свині, як свиня в огні.

*

На безриб'ї і рак риба.

*

Не прилетів соловей, — нехай же іволга за його править!

*

Є люди, що й солов'я не люблять.

*

Трапляється, що й по мудрому чорт катається.

*

Там муха сідає, де рану чує.

*

А що мені, молодому та нежонатому!

*

Умниця — хвалить вся улица.

*

Він для мене ні грім, ні туча.

Нащо нам гроші, коли ми самі хороші!

*

Як ви нам, так і ми вам.

*

Не вдержався за гриву — за хвіст не вдержися!

*

Кому, кому, а кущому припадає!

*

І по заячому сліду інколи знаходять ведмедя.

*

Все любить міру.

*

Від жару і камінь трісне.

*

Кожному спустити — то й на світі не жити.

*

На ловця і звір біжить.

*

Замахнув на лисицю, а вовка вдарив.

*

Добре довго пам'ятається, а злее — ще довше.

*

Це ще тільки цвіт, а ягоди будуть!

*

Кому весілля, а курці смерть.

І за соломину вхопитися, хто топиться.

*

Як топишся, то й за бритву вхопишся.

*

З поганої вівці хоч вовни жмут.

*

Ти ще не бачив смаленого вовка!

*

Підеш туди, куди Макар телят не ганяв!

*

Ниточка доведе до клубочка.

*

На вовка помовка, а заєць капусту з'їв.

*

Не їла душа часнику, не буде й смердіти.

*

Як у лісі гукнеш, так і відгукнеться.

*

Який стук, такий грюк.

*

Хто як постеле, так і спатиме.

*

Яке «помагайбі!», таке й «доброго здоров'ячка!»

*

Любиш їздити — люби й саночки возити!

270

Любиш смородину — люби і оскомину!

*

Не ясла до коней ходять, а коні до ясел.

*

Як захоче коза сіна, то до воза прийде.

*

Прийде коза до воза, скаже: «Ме!»

*

Не копитові кобила, а копито кобилі.

*

Свого не цурайся — за чуже не хапайся.

*

Що винен — оддати повинен.

*

Дружба дружбою, а служба службою.

*

З чужого похмілля голова болить.

*

Швець знай своє шевство, а в кравецтво не мішайся.

*

Всякий молодець на свій образець.

*

Хто як знає, так і тачає.

*

Кожна птичка свою пісню співає й своє гніздечко має.

271

Аби мед. а мухи налізуть.

*

Аби болото, а жаби будуть.

*

Занадився журавель до бабиних конопель.

*

Хто б дятлика знав, якби не його ніс!

*

Не мала баба клопоту та купила порося,—
порося в кувік, а баба в крик.

*

Треба, як п'ятого колеса до воза!

*

Потрібно, як п'ятої ноги собаці!

*

Так потрібно, як діра в мості!

*

Потрібно, як чорту лапоть!

*

Так йому треба, як лисому гребінця, сліпому
дзеркала, глухому музики.

*

Дбає, як пес за п'яту ногу!

*

Не все так сталося, як жадалось.

*

З гори вскач, а на гору — хоч плач!

272

Зав'яз пазурець — і пташці кінець!

*

Голка в стіжок упала, — пиши пропала!

*

Коли нема на молоці, то й на сироватці не
буде.

*

Коли на те йдеться, то й серед дороги
гнеться

*

Як на гріх, то й граблі стріляють.

*

Як на біду, то й в кваші палець зломив.

*

Під лихий час і кум за собаку.

*

Чужая біда — людям сміх.

*

Чужу біду на воді розведу, а своїй і кінця
не знайду.

*

Чуже лихо за ласощі, а своє за хрін.

*

Якби знав, де впаду, то й соломки б підсте-
лив!

*

Раз на віку спіткнешся, та й те люди бачать.

18—1823

273

Лежачого не б'ють.

*

Із руж все валиться в біді.

*

Лиха та радість, по котрій смуток наступає.

*

При біді за ніч голова молоком береться.

*

Більш копи лиха не буде.

*

Буде утіха, як з дірявого міха.

*

Час все лікує.

*

Ліпше сяка-така пісенька, ніж плач.

*

Хто старе спом'яне, тому глаз вон!

*

Що було, то мохом поросло.

*

Що без нас було — чули, що при нас буде — побачимо!

*

Ніч — мати, все покриє.

*

Вночі всі коти бурі, а всі корови сірі.

*

Вночі панують сови та сичі.

Чим дальше в ліс, тим більше дров.

*

В лісі дрова рубують, а до села тріски летять.

*

На другий раз наука, — не ходи в ліс без дрюка!

*

Куди дерево підрубане, туди воно й пада.

*

Іти пішки — нема замішки.

*

Тоді дорога спішна, коли розмова потішна.

*

Пішов батько навпростець — не скоро вернеться.

*

Хто дуже простує, той в дорозі ночує.

*

Хто ходить на манівці, той падає в рівці.

*

Хто пізно ходить, той сам собі шкодить.

*

У нас так ведеться, що хата віником мететься.

*

Чорна корова, а біле молоко дає.

*

Мило сіре, та мие біло.

І чорна курка білі яйця несе!

*

І червоні чоботи муляють!

*

Не допоможе мертвому кадило, а вороні мило.

*

З білого легко чорне зробити, але з чорного біле — тяжко.

*

Один хліб завше приїється.

*

Перше м'ясо — свинина, перша риба — ливина.

*

Дурне сало без хліба!

*

Де двом вариться, там третій поживиться.

*

Вареники ті самі, та інша макітра.

*

Сякі-такі вареники, а все ж кращі галушок.

*

Почекайте, варенички, прийде на вас масниця!

*

Сметаною вареників не зіпсуєш.

*

Кашу маслом не зіпсуєш.

276

Велике диво — опеньки!

*

Хрін дешевий, та що толку в тім?

*

Редьці до хріну нічого рівнятися.

*

Сніданок — перехвагка, а ґрунт — обід.

*

Сьогодні хоч вола з'їж, а завтра знову схо-чеш.

*

Дорога рибка — добра й юшка.

*

Дешева рибка — погана юшка.

*

Пошануй одежину раз — вона тебе десять раз.

*

Шануй одежу надворі — вона тебе в людях.

*

Держи копійчку про чорний день.

*

Вогонь і вода добрі служити, але лихі панувати.

*

З водою та вогнем не жартуй!

*

Не присувай соломи до вогню.

277

Не сховаєш огню в соломі.

*

Огню вогнем не потушиш.

*

Вода і камінь довбає.

*

Не тим крапля камінець довбає, що сильна,
а тим, що часто падає.

*

Не кидай іскри в попіл: і сама згорить, і
село спалить.

*

Пізнати сову по льоту.

*

Рибак рибака пізнає здалека.

*

Чорт біса і з-під купини бачить.

*

Кулик кулика бачить здалека.

*

Усякий кулик до свого озера привик.

*

Куди бик привик, туди й завертає.

*

Трясе цап бороду, бо так привик змолоду

*

Понадився собака за возом ходити — то
за саньми не втерпить.

Знає сорока, де зиму зимувати.

*

Лякали шуку, що в озері її топити будуть.

*

Не вчи орла літати, а рибу плавати.

*

Не вчи орла літати, а солов'я співати.

*

Не страши kota салом.

*

Боїться, мов гора вітру.

*

Горбатого й могила не виправить.

*

Пси виють, а місяць світить.

*

Співатиме півень чи ні, а день буде.

*

Аби місяць світив, а зорі будуть.

*

Такий веселий, мов цуцик на прив'язі.

*

Гарний, як спить, та ще й пикою до стіни
лежить.

*

Дорогі ліки помагають як не слабому, то
лікареві.

Поможись чи не поможись, а калиточка роз-
в'яжись!

*

Розсипала рева кислиці!

*

Подивився, мов кислицю з'їв.

*

Бачить глаз, а зуб не достане й раз.

*

Є в глеку молоко, та голова не влазить.

*

Солов'я баснями не годують.

*

Хто великого не бачив, той і малому ди-
вується.

*

Трапилося сліпій курці зерно, та й те по-
рожне.

*

Сліпій курці усе пшениця.

*

В болото влізти легко, а назад — хоч волн
випрягай.

*

Де хвіст перед веде, там голова позаду йде.

*

Не то кінь, що в болото увезе, а то, що з
болота вивезе!

І сліпа коняка везе, як видющий на возі
сидить.

*

Як мати сліпу кобилу водить, то краще
пішки ходять.

*

У ялової корови молока не випросиш.

*

Попав пальцем у небо!

*

Добрий борщик, та малий горщик.

*

Шкурка вичинки не варта.

*

Не питай, бо старий будеш!

*

Тепер день не весняний, щоб двічі говорити.

*

Півня на заріз несуть, а він каже: «Куку-
ріку!»

*

Мерзлякуватому й на печі холодно.

*

Погане поросся і в негрівку мерзне!

*

Овес у трьох кожухах, та вітру боїться.

*

Розлука — теж наука!

Охота гірш невол!
*
Без півня оселя глуха.
*
І граб і дуб від малої сокири пада.
*
І стіни мають вуха.
*
Боржник весело бере, а сумно віддає.
*
Не радий хрін тертушці, а проте на кожній танцює.
*
Дереться — на нове береться.
*
Дар — не купля: не гудять, а хвалять.
*
Дарованому коневі в зуби не дивляться.
*
Подарунок назад не беруть.
*
Чим корить, краще не дарить.
*
Коли мое не в лад, то я з своїм назад.
*
За спрос грошей не беруть.
*
Піймав не піймав, а погнатися можна.

Купіть чи не купіть, а спитать треба!
*
Чи купив, чи не купив, аби поторгувався!
*
Як не переплатиш — то й не купиш, як не спустиш — то й не продаси.
*
Копив, копив та чорта й купив!
*
Продати й сам продаси, а купити і з батьком не купиш.
*
За що продать, то продать, аби свіжа копійка!
*
За що купив, за те й продаю.
*
За морем телушка — полушка, та руб перевоз!
*
Хоч нема бариша, так слава хороша!
*
Почин дорожче грошей.
*
Із копійки рублі робляться.
*
Купив би й село, та грошей голб!

Хороший товар сам себе хвалить.

*

Кота в мішку не торгують.

*

Кому не віриться,— нехай подивиться.

*

Хоч раз, та попереду!

*

Іноді рідко, але мітко.

*

Без мене — мене женили!

*

Прирівняв солов'я до зозулі!

*

Тим рак страшний, що ззаду очі.

*

І злодія не було, а батька вкрадено!

*

З цього пива не буде дива!

*

Як kota дома нема, то миші по столу бігають.

*

Кулик невелик, а все-таки птиця.

*

Глухий що не дочує, то вигадася.

*

Де можна в лантух, там торби не треба.

284

Товчеться, як Марко в пеклі!

*

Тримався, аж поки терпець увірвався.

*

Як спиться, то не сниться.

*

Нова мітла гарно заміта.

*

Не піймавши, не кажи, що злодій.

*

Всяка кузочка свою дружину має.

*

Хоч погано покряний, та міцно зшитий.

*

Дуб ламається, а лозина нагинається.

*

І сіно ціле, і кози ситі!

*

Або грай, або гроші вертай!

*

Як дають — бери, як б'ють — тікай!

*

Тупий серп гірш гострого руку ріже.

*

Зайця ноги носять — вовка зуби годують.

*

Кому пироги й млинці, кому гулі та синці.

285

Кому що, а курці просо!

*

Курка по зерну клює, та сита буває.

*

Од поганого зерна і кури сліпнуть.

*

Риба смердить від голови.

*

На битім шляху трава не росте.

*

Дарма в сухій криниці воду брати.

*

В ліс дров не возять.

*

Запас біди не чинить і їсти не просить.

*

Мур не проб'єш пальцем.

*

Головою стіни не проб'єш.

*

Шилом моря не нагрієш.

*

Ухватив шилом патоки!

*

Нащо в море воду лить, коли море повне?

*

Море перепливати — не поле перейти!

Ночвами моря не переплиवेश.

*

Пальцем потопу не заставити!

*

Проти вітру піском не посиплеш.

*

Проти гори піском не сипать з поли.

*

Батога з піску не сплетеш.

*

Батогом обуха не переб'єш.

*

Жив, як пес,— загинув, як собака.

*

Кобила з вовком подружилась, та й додому не вернулась.

*

Не такий чорт страшний, як його малюють!

*

Не завжди коту масниця.

*

Минулась котові масниця!

*

Повадився звір до скотини — попробує рога-тини!

*

Про це можна і пісню заспівати, та якби кого за вухо не зачепити.

Золотоноша — кругом хороша!

*

У Хоролі всього доволі.

*

Обізвався Яготин: «Ніжин мені побратим». — А Ніжин каже: «Є у степу Ромен, та й той мені не ровен!»

*

Київ не відразу збудований.

*

Чумак з возом перекинувся. (Кажуть, як пересолена страва.)

*

Кожна корова своє теля лиже.

*

Іхав до Хоми, а потрапив до куми.

*

Де дощ іде, а де слизько!

*

Дощик за горами, а Маруся змекла.

*

Гуляй, душа, без кунгуша¹, лиха прикупивши!

*

Губа не дура, а язик не лопата,— знає, що гірке, що солодке.

¹ Верхній чоловічий і жіночий одяг.

Бери свої пяцьки, давай мої ляльки — і будемо в рошоті!

*

За що мої свині б'еш, коли в твоїм плоті дірка?

*

Похожий, як свиня на коня,— тільки шерсть не така.

*

Похожий, як сова на яструба.

*

Журиться, як кобиляча голова, коли віз перевернула.

*

Дивується, як заєць у верші.

*

З самого початку думай, який буде кінець.

*

Буває, що й новий птах старої пісні співає.

*

Стару погудку та на нову дудку.

*

Хоч за вітром пусти!

*

Шукай вітру в полі!

*

Жди в моря погоди!

Корова за ділом, а теля без діла.

*

Сидить ні в сих, ні в тих,— мов собака в човні.

*

При добрій годині і дурень човном правитиме!

*

Нема там добра, де порядку нема.

*

Хоч і кожух м'ять, аби не гулять!

*

Коли за все візьмешся, то нічого не зробиш.

*

Хто два зайці гонить, той жодного не зловить.

*

Не трать, куме, сули, спускайся на дно!

*

Сліпому як не світи, все пита — куди йти.

*

У камінь стріляти — тільки стріли теряти.

*

По горобцях з орудій не стріляють!

*

Сильніш від кішки нема для мишки.

*

Один у хаті, як макогін у макітрі.

Із хатини світа не оглянеш.

*

Домашня думка в дорогу не годиться.

*

У дорозі й голка важка.

*

Дома рука й нога спить, а в дорозі й голова не дримає.

*

Ідеш на день, а хліба бери на тиждень.

*

Люди дякують дощеві, а подорожній його лає.

*

За бджоли не скажу, а мед солодкий.

*

Покинув живе і пішов шукати мертвого.

*

Вік живи, вік учись, а дурнем помреш.

*

Не все переймай, що по воді пливе!

*

Вирізав прут, а самого ним б'ють.

*

На всякий чмих не наздоровкаєшся.

*

З печі сирого хліба не виймають.

За вушко та на сонечко!

*

Зробив так, що й комар носа не підточить!

*

Хто хоче пса ударити, той кия найде.

*

Не утікає пес від калача, але від бича.

*

Чия шкода, того й б'ють.

*

Або пан, або пропав!

*

Або виграв, або програв!

*

Або рибку з'їсти, або на дно сісти!

*

Раз мати родила — раз гинути!

*

Був на коні і під конем.

*

Курчат восени лічать.

*

Світить місяць, та не гріє.

*

Який Сава, така й слава.

*

Який пастух, така й череда.

Де не положив, там не візьмеш.

*

Буває, що й черепок блищить.

*

І залізо ржа з'їдає.

*

І золота клітка для пташки **неволя**.

*

Краще на волі на вітці, чим у неволі в **золотій** клітці.

*

І золоті удила коневі не мило!

*

Казала Настя, як удасться.

*

Де наше не пропадало!

*

Позиченими зубами кістки не розгризеш.

*

Навчить лихо з салом коржі їсти!

*

Ждали, ждали та й жданики поїли.

*

Так їсть — аж за вухами тріщить.

*

Забажалось, мов перед смертю.

*

Приївся, як сухий ячмінь **беззубій** кобилі.

Закрутив носом, як тертого хріну понюхав!

*

Хто чого шукає, то й знайде.

*

Хто не має, той не губить.

*

Від добра добра не шукають.

*

Що з воза впало, те пропало.

*

Що в воду впало, те пропало.

*

Нічого дзеркало винить, коли пика погана.

*

Те, що природа дала, милом не змиєш.

*

Були б пиріжки — будуть і дружки.

*

Тісно — і яблуку ніде впасти.

*

Тісняться, неначе хата у печі.

*

Хіба тільки світу, що в вікні.

*

Не тільки світу, що в вікні, — за вікном ще більше.

*

Не нашого поля ягода.

Купив біду за свої гроші.

*

В своїй справі сам не суддя.

*

Іх сам чорт не розбере!

*

На того вина, кого дома нема.

*

Не думав, не гадав, як у біду попав.

*

До гарячого каменю та ще й вогонь приклада.

*

Від вогню біжу, а в воду скачу!

*

Тікав від диму, та впав у вогонь!

*

На мені покатаєшся, як на їжаку!

*

Так його люблять, як собаки старця.

*

Таке слизьке, що й двома руками не вдержиш.

*

Здибав його, як чайку на гнізді.

*

Заховав так, що й з свічкою не знайдеш!

Тягне, як швець шкіру,— аби більша була!

*

Такий тупий ніж, що й киселю не ріже!

*

Це ще тоді діялося, як шкур'яні гроші на світі були.

*

Згадала баба, як дівкою була.

*

Це тоді буде, як рак свисне!

*

Тоді то буде, як п'явка крикне!

*

Це буде тоді, як у курки зуби виростуть.

*

Це буде, як на долоні волосся виросте.

*

Тоді це буде, як дві неділі разом зйдуться.

*

Якби не руки та не ноги, то був би гарний барабан для тривоги.

*

Добра свита, та не на мене щита.

*

Ходім за одним рипом з хати!

ОБРАЗНІ ПОРІВНЯННЯ, ХАРАКТЕРИСТИКИ

Гарна, як сіно в годину.

*

Молодиця, як тихе літо.

*

Весела, як весняний жайворонок.

*

Весела, як весняне сонце.

*

Як сонце грає.

*

Ясний, як сонечко.

*

Чистий, як сльоза.

*

Як кришталь, біла.

*

Білий, як іній.

Зелене, як рута.

*

Червоний, як жар.

*

Синій, як буз.

*

Синій, як курячий пуп.

*

Чорний, як галка.

*

Два білих, а третій — як сніг.

*

Холодний, як крига.

*

Сухий, як горіх.

*

Сухий, як перець.

*

Мокрий, як хлющ.

*

Густе, як патока.

*

Круглий, як місяць.

*

Свіжий, як сиріжка.

*

Видно, як удень.

Так місячно, хоч голки збирай.

*

Ніч — хоч око виколи!

*

Далеко, як небо від землі.

*

Лід кріпкий, хоч гармати коти.

*

Спить, хоч з гармати стріляй.

*

Тихо, хоч мак сій.

*

Багато, як трави.

*

Багато, хоч греблю гати!

*

Уклав, як сіно в годину.

*

У нього натура, як у тура.

*

Верткий, мов в'юн.

*

Жвавий, як рибка в річці.

*

Живий, аж шкура на йому горить.

*

Старий, як світ.

Глухий, як тетеря.

*

Лежить, наче камінь на душі.

*

Без ножа ріже.

*

Стидно, аж вуха в'януть!

*

Впав у біду, як муха в борщ.

*

Сів, як рак на мілкому.

*

Сів, як чиряк на боці.

*

Сів, як більмо на оці.

*

Сидить, як убогий за дверима.

*

Заліз, як муха в патоку.

*

Ускочив, як жаба в жар.

*

Схопивсь, як опарений.

*

Крутиться, як дзига.

*

Крутиться, як посолений в'юн.

300

Вертиться, як в'юн в ополонці.

*

Зав'яз, як собака в тину.

Завив, як вовк.

*

Везе, як утопленику.

*

Поможе, як мертвому кадило.

*

Гуляє, як риба в морі.

*

Живе, як у батька за пазухою.

*

Згинув, як березневий сніг.

*

Згубилась, як голка в сіні.

*

Пропало, як панщина.

*

Пропав, як у воду впав.

*

Пропав, як камінь у воду.

*

Як вода змила.

*

Оце пропав, як з мосту впав!

301

Пропав, як руда миша.

*

Пропав, як собака в ярмарку.

*

Пропав, як Сірко в базарі.

*

Як корова язиком злизала!

*

Нема й чутки — як в яйці завмер.

*

Як комар наплакав.

*

Сидить, як кулик на болоті.

*

Насупивсь, як чорна хмара.

*

Надувсь, як сич.

*

Надувся, мов сич на вітер.

*

Надувся, як індик.

*

Бачить так, як та сова вночі.

*

Як в око вліпив.

*

Говорить, як з рукава сипле.

Вишептавсь, як рак у торбі.

*

Гуде, як вода в лотоках.

*

Бубонить, як у бочку дме.

*

Осадила, мов горщик од жару одставила!

*

Бережи, як ока в лобі!

*

Доглядай, як ока!

*

Дивиться, як кіт на сало.

*

Витрішив очі, як теля на нові ворота.

*

Витрішив очі, як баран.

*

Задивився, наче кіт на каганець.

*

Кива головою, мов сухий опеньок.

*

Кива головою, як кобила в спасівку.

*

Скривився, як середа на п'ятницю.

*

Пристало, як свині наритники.

Іде, як корові сідло.

*

Благородна, як свиня городня.

*

Бере, як вола за роги!

*

Ухватило, як попа за живіт.

*

Нагло, як сніг на голову.

*

Упав, як грім на голову.

*

Скаче, як теля на мотузку.

*

Розгулявся, як теля на припоні.

*

Дошкулив, як пугою по воді.

*

Жаліє, як kota об лаву.

*

Забив, як ведмедя жолудь.

*

Мовчить, як води в рот набрав.

*

Німа, як риба.

*

Як з гуски вода.

304

Як руками одняло (хворобу, біль).

*

Побіг, як собака за возом.

*

Не хоче, як кобила вівса.

*

Не хоче, як коза сіна.

*

Не хоче, як старець гривні.

*

Припав до води, як муха до меду.

*

Усолодився, як черв'як у хріні.

*

Розібрало, мов вовка опеньки.

*

Манить, як kota мишею.

*

Шастає, мов миша у пастці.

*

Як з гілля зірвався.

*

Один, мов з хмари випав!

*

Скучає, як собака за києм.

Прилип, як до Ганни Пилип.

*

Так біжить, аж земля дрижить.

*

Збирається, як на обід.

*

Похожає, як пава.

*

Диба, мов муха по сметані.

*

Держиться, як пісок на вилах.

*

Жде, як віл обуха.

*

Возиться, мов кіт з оселедцем.

*

Розлізлися, як руді миші в полі.

*

Розлетілись, як липове клинтя.

*

Розбрелись, як вівці без пастуха.

*

Вмішалася, як середа в тиждень.

306

Не минеться, як бабі жнива.

*

Поспішається, як з козами на торг.

*

Біжить, як швець з чоботами на торг.

*

Хватається, як попівна заміж.

*

Опарився, як муха на окропі.

*

Вхопив, як шилом борщу налив.

*

Досада шкребе, як кішка лапою.

*

Буде утіха, як з дірявого міха.

*

З нього толку, як з козла молока

*

Справний, як віл до корита.

*

Боїться, як вовк кози.

*

Боїться, як торішнього снігу.

*

Хочеться, як голому на вулицю.

307

Пожививсь, як пес макогоном.

*

Добре, як собаці на перелазі.

*

Удалося, як тій Солосі.

*

Побачиш, як свою потилицю!

*

Побачиш, як своє праве вухо!

ДОБРОЗИЧЛИВІ ПОБАЖАННЯ. ПРОКЛЬОНИ

Будь здорова як вода, а багата як земля!

*

Бувай здорова як риба, гожа як вода, весела як весна, робоча як бджола, багата як земля!

*

Бодай на вас добра година та грошей горбина, а до того дівтори сотні півтори!

*

Скільки в стелі дощок, щоб в тебе було стільки дочок!

*

Скільки в лісі пеньків, щоб в тебе було стільки синків!

*

Великий рости, щасливий будь, себе не хвали, другого не гудь!

*

Нехай йому земля пером стане, щоб добрий був!

Дай, боже, жартувати, аби не хорувати.

*

Бодай не діждати своє серце на шматки
рвати.

*

Не поминай лихом, а добром, як хочеш.

*

Хай би тебе муха вбрикнула!

*

Дай, боже, щоб наші вороги рачки лазили!

*

Побий того, боже, в кого багацько грошей!

*

Хай його поб'є те, що в хмарі гуде.

*

Бодай тебе той знав був, що трясє очеретом!

*

Засмієшся ти ще й на кутні зуби!

*

Йди на чотири вітри, а на п'ятий шум!

*

Дай, боже, здоров'я, щоб і дихати нікуди!

*

Нехай тобі сто чортів і сіра свитка!

*

Коли б ти і в старцях щастя не мав.

Щоб тебе грім убив і блискавка спалила!

*

Сіль тобі в вічі, а камінь у груди!

*

За твоє добро кадук тобі в ребро!

*

А вдарило б на тебе з ясного сонця!

*

Щоб ти крізь сонце пройшов!

*

Щоб на тобі шкура загорілась!

*

Щоб тебе буря вивернула!

*

Нехай над ним ворони крякають.

КАЛАМБУРИ

Де Крим, де Рим, а де попова груша!

*

Так просили, так просили та не пускали, а
я таки вдерся!

*

Трошки гречки, трошки проса, трошки взута,
трошки боса.

*

Дадуть, аби доніс, а доженуть, то й ще да-
дуть.

*

Сідайте, на чому стоїте, ще й ноги звішуйте.

*

Як гороху, тих знайомих: куди не піду, то
випхнуть.

*

Хоч ти іди в ліс по дрова, а я буду дома,
хоч я буду дома, а ти йди в ліс по дрова.

*

«Де ти був?» — «Через річку переходив». —
«А чому ж ти сухий?» — «Бо немає чого їсти».

Сам голий, а сорочка за пазухою.

*

Купив хрону до лимону!

*

Так чи не так, а перетакувати нема чого.

*

Горе тому, що на печі: сюди пече, туди га-
ряче; добре тому, що в дорозі, — лежить собі
на возі.

*

Як є голова, то й носи здоров.

*

Не умен до двадцять, не жонат до тридцять,
не багат до сорок, — кругом дурень.

*

На городі бузина, а в Києві дядько.

*

Ну й ніс — для празника ріс, а ти в будень
носиш!

*

Ніс так ніс, — як через Дніпро міст.

*

Якби та якби, так вирости б і в роті гриби.

*

Своїх не страхай, а наші й так не бояться!

*

Хитро, мудро, не великим коштом.

Що головою в піч, що в піч головою, — то все не мед.

*

Балакала, говорила, — сім мішків гречаного Гаврила.

*

Набалакала, наговорила: дайте жолобчастого Данила.

*

Не знав, не знав, та як на те й забув!

*

Чи програв, чи виграв, аби свіжі гроші!

*

Сухо, — піднімайся по саме ухо.

*

Круть-верть — в черепочку смерть!

*

Побачиш своїх — кланяйся нашим!

*

У сні бачив, а наяву прозівав.

*

Перш ти мене підвези, а потім я на тобі поїду.

*

Наші йдуть, ваші йдуть, наші ваших підвезуть.

*

Аж на небі чути, як мухи кашляють.

*

Це не те, що мете, а те, що зверху йде.

Воно б дуже добре, та нікуди не годиться.

*

Жартуй, глечичок, поки не луснув!

*

Жартуй, глечичок, поки вушко одірветься!

*

Ні те, ні се, ні кукуріку!

*

Купило-притупило.

*

Набрав, що аж голому поза пазухою повно!

*

Казала біла, що не буде діла.

*

Правда твоя, що на вербі — груші, на осиці — кислиці.

*

Дім не ворог, — коли запалиш, то згорить.

*

Я йому, знаєш, так і так, так і так, а він мені тее і тее, тее-то як його.

*

Що пук — гривня з рук: дим густий, борщ пустий, м'ясо вгору, пір'я вниз. (Мисливське.)

*

Прийшов хтось та взяв щось, та пішов кудись, а я за ним, та не знаю, за ким.

Понаставляли тут верствів, що й розмину-
тись трудно.

*

Давай вдвох, бо самому немає чого.

*

Що воно за сіно, коли одна суха трава!

*

Воно як трапиться: коли середа, а коли й
п'ятниця.

*

Іхало помело: в гостях у віхтя було!

*

Пиши: «Пропало», а читай: «Не вернеться».

*

Як був собі, та не мав собі, та пішов собі,
та витесав нетесаного тесана.

*

Де гроші подіти — нема за що калитки ку-
пити.

*

Нудьга за біду дочку оддав, а халепа на
весіллі грав.

*

Такий баштан, що прикупивши і продать
можна.

*

Спасибі за рибу, а за раки нема дяки!

Давай дружити: то я до тебе, то ти мене до
себе.

*

В малу мірку міряєшся, а в велику не вла-
зиш.

*

З чорними бровами іди за дровами, а з ру-
дою бородою хоч іди за водою.

*

За царя Панька, як була земля тонка,—
пальцем ткнеш та й воду п'єш.

*

Це було за короля Горошка, як було людей
трошки.

*

За царя Хмеля, як було людей жменя.

*

За царя Горошка, як було людей трошки,
як сніг горів, а соломою тушили, і свині з по-
ходу йшли.

*

Тринди-ринди — завтра празник!

*

Тринди-ринди — коржі з маком!

*

Курзю-верзю — дайте гречки на кашу!

*

Курзю-верзю — кошелі плету!

Так мені вподобалось, як вовкові весільна
пісня!

*

Свої ніжки краще повозки: захотів і поїхав.

*

Нема грошей — розміняй карбованця.

*

Нема хліба — їж пироги.

*

Що там і говорить, коли нічого й балакати.

*

Жартувала баба з колесом, та в спицях за-
стряла.

*

Якби у мене було пшоно та сіль, то я б
зварив кашу, та жаль, що немає сала.

*

Ви мовчіть, а ми будемо потакувати.

*

Ви мовчіть, а я буду слухати.

*

Хапало в хапиці, ханиця — по пиці.

*

Ніхто й не чув, як комар чхнув.

*

Сім раз відрізали — довга, сім раз лицю-
вали — нова.

Диво у решеті: багацько дірок, а нікуди ви-
лізти.

*

Так дрижав, що аж употів!

*

Пішов у ріст, як заєць у хвіст.

*

Якраз Савці свитка, тільки рукавів нема.

*

Заробив, як Хома на качалках: одну продав,
а дев'ять на плечах баби побили.

*

Якби кури не заклювали, то ще живий би
був.

*

І я колись під школою ночував!

*

Всяк розумний по-своєму: один спершу, а
другий потім.

*

Чи совою в пень, чи совою в дуба, а все
сова буде.

*

Сидить дід на стільці, обуває постільці, а
баба мордується, що в чоботи не взується.

*

Полатать та нікуди не хватать, то ще на три
роки вистачить.

*

Бас гуде, скрипка грає, Гнат мовчить, а все
знає.

Нехай горшки б'ються — на гончареву голову!

*

Сім верств до небес — і все пішки.

*

За каплю молочка та так бити бичка?

*

Хороша пісня, коли б трохи довша!

*

Житній хліб пшеничному калачеві дід.

*

Нема гірше як індик: одного мало, а двох не з'їсти!

*

Їв би борщ, та, жалко, вчора дома пообідав!

*

Наївсь, аж лоб твердий.

*

Дурниці вареники й варениці, — інша справа борщ: хоч поганий, так до біса!

*

Благодареники за вареники, каші не їв, борщу не бачив!

*

Трохи наша мати вареників наварила: рукава закачала, водички примчала, огляділась — ні муки, ні сира, так вона й не місила.

*

Були вареники, та на вербу повтікали.

Не для пса ковбаса — не для кота сало.

*

Піднімайте, свині, хвости, бо глибоко морем брести!

*

Ой, їхав я серед моря драбинчастим возом; оглянувся перед себе — повна люлька раків.

*

Диковина, що собака не кована. — біжить по льоду та й ковзається.

*

Не доходя минаючи, де рябі ворота, а новий собака!

*

Розібрало, як вовка пиво на третій день.

*

Похожий: як свиня на великий піст, макогін на ночви, колесо на оцет, цуценя на пиріг, хвіст на панахиду, олія на дзвіницю.

*

На вовка помовка, а зайці кобилу з'їли.

*

Буває, що й теля вовка хапає.

*

Буває, що й слон літає.

*

Мухи коня з'їли, а вовк помагав.

До дуги й удила недостає тільки воза та кобили.

*

Чи чорт видав, щоб ведмідь щебетав!

*

Захотів з козла молока, як він на попелі па-
сється!

*

Сирно, масляно — корова ожеребилась.

*

З бика не надоїш молока.

*

Не прав ведмідь, що корову з'їв, — не права
корова, що в ліс пішла.

*

Добра, як з курки молока, а з верби пе-
трушки!

*

Толкуємось про ялові гуси, що на псарню
літають та потроху молока носять.

*

І риба співала б, коли б голос мала!

*

Там-то глибоко — жабі по око!

*

Надягай, бабо, кожука, бо буду валовим ба-
тогом бити.

Дайте, тіточко, води напитись, бо так їсти
хочу, що аж переночувати нема де.

*

Так жінку бив, що сам насилу втік!

*

Родився малим, виріс п'яним, умер старим —
і так прожив, що й світу не побачив!

*

Хапай, бабо, решетом сонце!

*

Розспався б дід, якби баба його не підпе-
резала.

*

Всі дівчата — голуб'ята, а де ж ті чортові
баби беруться?

*

Правда Сидорова: киселем млинці помазані
на паркані сушаться.

*

«Хлопче, що ти робиш?» — «Ім». — «А собі
коли?»

*

Сім верств по коліна Матвій.

*

Я робити добре вмю: піч топлю, руки грію;
руки грію, плечі парю — не йди, Грицю, бо
ударю.

*

«Жінко, а де гроші?» — «Які?» — «А шість
кіп». — «Дурень: копу на сіль, копу за сіль, за
копу солі купили, копу пропили, копу борг від-
дали, а копа єсть».

Ото, мамо, люди хвалять нас: ви — мене, а я — вас!

*

«Чого ти, бабо, ополоником їси?» — «Десь діти корець занесли».

*

«Здоров, кума!» — «На базарі була». — «Ти глуха, кума?» — «Купила петуха». — «Прощай, кума!» — «П'ятнадцять дала».

*

В нашого старости три радості: корова здохла, хата згоріла та жінка вмерла.

*

Кому що, а Федорові — пряжа!

*

Його мати моїй матері двоюрідна Параска.

*

Ваша Катерина нашій Орині двоюрідна Одарка!

*

Василь бабі сестра в перших.

*

Ми свояки: його батько і мій батько коло однієї печі грілись.

*

Ми свояки: його мама й моя мама на одній воді хустки прали.

*

Ми родичі: на однім сонці онучі сушили.

Кумова хата горіла, а моя тітка руки нагріла — от ми і родичі.

*

Пень горів, а він руки нагрів — і став йому дядьком!

*

Ми родичі: ваші собаки їли, а наші на ваших через тин гавкали!

*

Такий він мені родич, як десята вода на киселі!

*

Така рідня, як чорт козі дядько!

*

Якось-то бог дасть: батько хату продасть, псів закупить — ніхто не приступить.

*

Овдію, Овдію, п'єш цілу неділю, а я тобі, Овдію, нічого не вдію!

*

І ми люди — не бобри, наша мати — не синиця.

*

Тепер народ гірший прошлогоднього: прийшов ввечора, а пішов ранком, — і брешуть, що ночував!

*

Баба з воза — велика зрада: на возі легше й кобила рада!

*

На одно око сліпий, а на друге не бачить.

Казав сліпий: «Побачимо!»

*

Еге, діждеш: казав сліпий — «побачимо», казав глухий — «почуємо», казав німий — «побалакаємо»... Ну, так дожидай їх!

*

Казав сліпий до глухого: «Слухай, як безрукий голого обдирає».

*

Виміняв сліпий у глухого дзеркало на цимбали.

*

Нащо сліпцеві дзеркало — він і в воду подивиться.

*

Пошила б баба кожуха, так вовна перешкоджає.

*

Давай, жінко, перцю — мед закушу!

*

Хлопець і тепер карбованця варт, а як йому боки намнуть, то два дадуть.

*

Не бачив Гриць воза та й сів на порозі, а думав, що на возі.

*

«Сідай, бабо, підвезу». — «Нема часу! Треба йти!»

Щастя, в кого жінка Настя, а в кого Горпина — то лиха година!

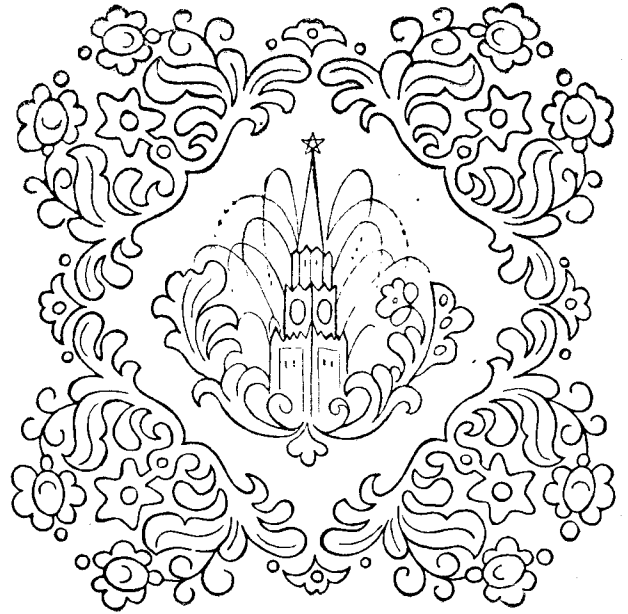
*

Химині кури, що пішли в череду недоєні.

*

Народу багато, а людей мало.

РАДЯНСЬКІ
ПРИСЛІВ'Я
ТА
ПРИКАЗКИ

**КОМУНІСТИЧНА ПАРТІЯ —
НАТХНЕННИК І ОРГАНІЗАТОР
БОРОТЬБИ ТРУДЯЩИХ ЗА ПЕРЕМОГУ
КОМУНІЗМУ**

Немає таких фортець, яких більшовики не
могли б здобути.

*

Ленінізм — це думка сміла, це партії нашої
сила.

*

Наша партія могутня нас веде в ясне май-
бутнє.

*

До щастя й свободи веде партія народи.

*

Що роблять більшовики, те буде жити віки.

*

Наша партія слів на вітер не кидає — що
казано, те й зроблено.

Ми міцнієм і ростем, бо за партією йдем.

*

За партією йти — в щасті жити і цвісти.

*

Більшовики — народу керівники.

*

Більшовики — нашого життя будівники.

*

Комуністи нас навчили—в цьому наша сила.

*

Ленін, Сталін вірний шлях нам показали,
щоб ми до щастя прямували.

*

Від Ленінової та Сталінової науки міцніють
розум і руки.

*

Ленін свої мрії передав в народні дії.

*

Ленін не вмер — він живе й тепер.

*

Леніна заповіді знають старі і діти.

*

Леніна заповіт — на тисячі літ.

*

Леніна заповіт облетів увесь світ.

*

Леніна заповіт має силу на весь світ.

Ленін з нами завжди буде — світ про нього
не забуде.

*

Спогад про Леніна не на день, не на рік, а
на цілий вік.

*

Хто Леніна вивчає, той про його справу
дбає.

*

Ленінові книги звільнили нас від кормиги.

*

Ленінізм вказав шлях у комунізм.

*

Ленінізм, мов сонце ясне: ніколи над сві-
том не згасне.

*

Ленінізм вчить, як на світі треба жить.

*

Ленін і Сталін нам проклали путь — їх ідеї
зорями цвітуть.

*

Леніна й Сталіна твори — це найясніші в
світі зорі.

*

Два сонця має земля: одно світить з неба,
а друге — з Кремля.

*

Сонце світить із Кремля — вільна й радісна
наша земля.

**БОРОТЬБА ЗА ПЕРЕМОГУ ЖОВТНЕВОЇ
РЕВОЛЮЦІЇ
ВЕЛИКА ЖОВТНЕВА СОЦІАЛІСТИЧНА
РЕВОЛЮЦІЯ**

Більшовики нас вели, тому ми ї волю здобули.

*

Більшовики нас учили, тому ми ворога розбили.

*

Ленін і Сталін нас вчили, тому ми в Жовтні всіх ворогів розбили.

*

Ленін і Сталін нам шлях до правди вказали, а ми ту правду завоювали.

*

Сила партії незмірна, бо народу вона вірна.

Революція зробила таку резолюцію: «Панів геть, а царю смерть».

*

Радянський закон — панів вон!

*

Радянська власть — панам напасть.

*

Радянська влада — панам завада.

*

Раніше село таке було: панові поклонись, урядникові покорись, попові помолись; революція настала — всіх їх порозганяла.

*

Старий світ зруйнували — новий збудували.

*

Була Росія царська — стала пролетарська.

*

Розколовся світ на свободу й гніт.

*

Народ проти панів повстав і вільний став.

*

Хоч і кров проливали, але волю дістали.

*

Здобули волю — відшукали долю.

Вчорашні раби — сьогодні герої доби.

*

Нам воля, а панам петля.

*

Крутиться, як під революцію пан.

*

Присмирів, як у революцію пан.

*

Буржуй тікає, бо бідняк наступає.

*

Тікали люди колись од пана, та настав час,
що й пан од людей втік.

*

Досить жить, як набіжить.

*

Радянське — не панське.

*

Вставай, бідного, добивати дуки, годі тер-
піти муки!

*

Як, пане, не крути, а від нас тобі не втекти.

*

І туди верть і сюди верть, а панові прийшла
смерть.

*

Щастя в повітрі не в'ється — воно в бо-
ротьбі достається.

*

Щастя тому дається, хто за нього в бою
б'ється.

Права не дають — права беруть.

*

Урвався панам бас, бо Радянська влада в
нас.

*

Нема панів-кружків, і земля перейшла в наші
руки.

*

Були пани, та не стало — немов корова язи-
ком злизала.

*

Діждались пори, що покотились пани з гори.

*

Минулися ті роки, що розпирало панам
боки.

*

Брав пан, забрали і в пана.

*

У пана брать — своє повертать.

*

Пан із селян брав, люди панське заби-
рають — своє назад повертають.

*

Прийшли червоні — тепер ми на волі.

*

За Радянської влади голота вибралась з
болота.

*

Волі добивались голі, а не багаті, що під за-
лізом хати.

Як настала бідняцька воля — змінилась панська доля.

*

Панам був рай, та настав край.

*

Були пани — плакали ми, пропали пани — усміхнулися ми.

*

Забувай, багач, про білий калач!

*

Наш пан допанувався, що й очкур урвався.

*

Пташки до літа, а пани довіку за море по-дались.

*

Пан був, та загув, — і сліди його терном заросли.

*

Позаростали дороги, де ходили панські ноги.

*

Не вернуться пани-змії знову до Росії.

*

Тоді повернуться пани, як рак одягнеться в штани.

*

Цар вернеться, коли рак свисне!

*

Радянській владі бідняки раді.

Радвлда-мати не дасть бідності погібати.

*

Що Радвлда робить, то все на краще виходить.

*

Нове у нас тепер життя — старому не буде вороття.

*

І в наше віконце заглянуло сонце!

ІНОЗЕМНА ВОЄННА ІНТЕРВЕНЦІЯ. ГРОМАДЯНСЬКА ВІЙНА

За Леніним, за Сталіним ішли, то й ворогів
перемогли.

*

Важка дорога, але наша перемога.

*

На баронів та панів Ворошилов нас повів.

*

Атакували панів червоні, нема панів — одні
коні.

*

Як Будьонний появился — пан від ляку за-
трусився.

*

Як тікали від Будьонного пани, загубили
свої жупани.

*

З великим грузом зав'яз пан пузом.

340

Білі на більшовиків наступали танками, а
тікали санками.

*

Наша власть — генералам білим зась!

*

Гай, гай! Полетіли генерали в теплий край.

*

Махно і Петлюра — продажна шкура.

*

Дошик іде — буде слизько, тікай, Махно. —
красні близько.

*

Що пан, що гетьман, — все одно: у Києві
гетьман об'явився — на селі пан заворушився.

*

Настав гетьман — вивертай карман.

*

Був гетьман — напихав собі карман.

*

Націоналісти-гайдамаки гірше собаки!

*

Видко орла по льоту, а Скоропадського по
німцях.

*

Дурний, як Скоропадський!

*

Скоропадський, Петлюра, Махно — одна-
ково з нас драли, бо в одну дудку грали.

341

Пани з Директорії не мали території.

*

У вагоні Директорія — під вагоном територія.

*

Німці й гетьманці бували — кров нашу, як воду, проливали, Денікін прийшов — дер шкуру для підшов.

*

Кляне, як баба Денікіна.

*

І гетьман брав і Денікін брав, аж поки «годі» комунар сказав.

*

Казав Петлюра: «Вернусь на Юра», та й не доказав.

*

Петлюра в ліс, а Денікіна взяв біс.

*

На готовий шмат і Пілсудський рад.

*

Пробував Врангель до нас лізти, хотів за царя сісти, та не вдалось.

*

Як в людей одна мета — не страшна й Антанта.

*

Діждались пори, що покотились пани з Кримської гори.

БОРотьба за відбудову народного господарства та соціалістичну індустріалізацію країни

Сказали Ленін і Сталін, щоб країна була в металі.

*

Для швидкого відбудування Ілліч вказав шлях соціалістичного змагання.

*

Раніш шахтарям і повітря по нормі давали.

*

І в Юзовці і в Ірміно панство було одно.

*

Робітники потіли, а пани з того жиріли.

*

Колись було в шахту спускаєшся — з світом прощаєшся.

На шахтарську спину були смерть та об-
вали, а буржуї собі гроші в карман клали.

*

Було, лізе чоловік в забій і не знає, чи буде
він живий.

*

Вугіль — заводів корм: дамо по п'ять і
більше норм!

*

Будеш в лаві, як в бою, — Вітчизну вславиш
ти свою.

*

Шахтар вугілля добуває, а про нього країна
дбає.

*

Шахтареві слава, коли багато вугілля дає
лава.

*

Сила гірника не в словах, а в тоннах.

*

Закон шахтарський не забудь: соромсь ро-
бити як-небудь.

*

Шахта любить смілих.

*

Честь шахти — твоя особиста честь.

*

Найбільша честь шахтбору — колектив, що
йде все вгору.

*

Не пишайся крилатою славою — умножай її
вугіллям.

То не вугіль, що в забої, а що в ешелоні.

*

Перше вугілля-золото добув з нами Мо-
лотов¹.

*

Наша техніка шахтурська в сто раз краща,
ніж заморська.

*

Близько вже той час, хлоп'ята, як в музеї
підє лопата.

*

Ростє техніка потужна — з нею люди ро-
стуть мужні.

*

Як спустивсь до нас комбайн — наступив і
в шахті май.

*

Настала радісна пора — вугілля ллється на-
гора.

*

Де пройде комбайн «Донбас», — наче сніг,
піддається пласт.

*

Заводи ми відбудували, бо всі сумлінно пра-
цювали.

*

Чим більше виплавимо сталі, тим ясніші
будуть далі.

*

Яка про машину турбота, така з неї й ро-
бота.

¹ В. М. Молотов у 1920 р. працював секретарем
Донецького губкому партії.

Що в порядку лежить — само в руку біжить.

*

Пошануй верстат раз, а він тебе — десять раз.

*

Оку вір — калібром мір.

*

Не заміряй на ходу, бо попадеш у біду.

*

Без ініціативи — що без рук.

*

Кадри вирішують все.

*

Всякий труд почесний.

*

Чесна праця героїв породжує.

*

Люди нові на подвиг в труді готові.

*

Як ти на подвиг здатний, будеш і в людях знатний.

*

Не обмежуйсь планом — виростеш титаном.

*

Сам вперед їди і другого за собою веди!

*

Працюй ударно — житимеш гарно!

346

Щоб ніколи біди не знати, треба по-ударному працювати.

*

По-ударному робити — добра не злічити.

*

Щоб заможно жити, по-ударному треба робити.

*

Якщо бажаєш стать заможним — у праці будь непереможним.

*

Чесно і ударно працював — за це і орден дістав.

*

Якщо добре працювати — скрізь успіхи будеш мати.

*

Працюй неспинно — зміцниш Батьківщину!

КОЛГОСПНЕ БУДІВНИЦТВО

У колгоспі працювати — горя, лиха не знати.

*

Колгоспне полечко — ні нужди, ні горечка.

*

Гарна доля з колгоспного поля.

*

Робота спільна, як пісня весільна.

*

В колективі працювати — у достатку прожити.

*

Щасливо там жити, де гуртом робити.

*

Добре там живеться, де гуртом сіється й ореться.

*

В колективі гарно жити — є що їсти, є що пити, радісно гуртом робити.

Краще робити гуртом в колективі, як самому на малій ниві.

*

Тоді добре заживем, як в колгосп усі підем.

*

Щоб лиха не знати, треба спільним плугом спільне поле орати.

*

Хто про спільне господарство не дбає, той сам себе розоряє.

*

Щоб межі не знать, треба в колектив вступать.

*

У колективі нічєїї межі не переореш.

*

Щоб глитайні не піддатись — у колгоспнум, єднатись!

*

У колгоспі добре жити, бо не треба куркулям робити.

*

Не стій на заваді колгоспній громадї!

*

Бідняцький актив заснував колектив.

*

В колектив іде охоче весь бідняцький люд робочий.

*

Де колись були бур'яни, там тепер ширші лани.

Де раніш була панська земля, шумлять уро-
жаєм колгоспні поля.

*

Одноосібно жить — сльози лить.

*

Колись з торбою ходив із села до міста, а
в колгоспі маю я звання тракториста.

*

До колгоспу вступив — собі добре зробив.

*

Пропав пан — золотиться лан, землю трак-
тор крає — селянин співає.

*

Всі ниви вкрили колективи.

*

Гарна нива тільки в колектива.

*

Де колгоспи сіють, там поля веселяють.

*

Зруйнували панське кубло — збудували кол-
госпне село.

*

Де було колись болото, там колгоспний хліб,
мов злото.

*

За царату на межі брав брат брата на ножі,
колгосп межі зарівняв — і брат брата обійняв.

*

Як колгосп заклали — межі розорали.

350

Живи, не тужи — нема тепер межі.

*

Без панів сієм — колективно багатієм.

*

В полі робим без межі — є у кожного в
діжі.

*

Межі трактором зрівняли — зерна тоннами
набрали.

*

Доки одноосібно працював, добра не знав.

*

Як у колгоспі робити стала — вся біда про-
пала.

*

Як бідняки в колгосп зійшлися — зразу й
злиднів позбулися.

*

Колись бідні нічого не мали, а тепер у кол-
госпі заможні стали.

*

Раніш гірко жилось — горе в хвості плелось,
а як в колгосп вступив — горю на хвіст на-
ступив.

*

Не кланяюсь багачу — своє жито молочу.

*

Тепер радісно нам жити: не панам — собі
робити.

351

Добре тепер стали жити — стали ми в гурті
робити.

*

Аж радіємо, як колгоспні лани сіємо.

*

Колгоспна сила біду зломила.

*

Колгосп — великий чоловік.

*

Колектив у гурті та в дружній роботі.

*

На колгоспівський лан вже не посунеться
пан.

*

Як не стало куркуля — тепер наша вся земля.

*

Вивернули куркулеві кожух.

*

Куркуль павутину мотав, та сам від того
сконав.

*

Куркуль наживав не своїм горбом, а чужим
трудом.

*

Від колгоспу бідним прибилі — куркулям
усім погибель.

*

Спродується, як куркуль перед колективіза-
цією.

На куркуля СОЗ, як у маю на городину мо-
роз.

*

Бідняцькій владі куркулі не раді.

*

Куркулі, як вовки, блукають, в колгоспні
двори заглядають.

*

Куркуль куркуля бачить здаля.

*

П'явка та куркуль одну роботу роблять.

*

Що куркуль, що вовк — все одно!

*

Хто з глитаїв хліба не таїв!

*

Бідкається, як куркуль перед хлібозаготів-
лею.

*

Надів куркуль сірячок, — вдає, що він бід-
нячок.

*

Куркульському сіряку не вір.

*

Куркуля слова ласкаві, та думки лукаві.

*

Казав куркуль: «Кожух дам», — та слово йо-
го тепле.

Куркуль лисом підшитий, а псом підбитий.

*

На куркульську брехню оренди немає.

*

Куркуль каже на глум — не беріть на ум.

*

Проліз куркуль у артіль, та вилетів і звід-
тіль.

*

Не випити курці глибокую річку — не зір-
вати куркулеві нашу п'ятирічку.

*

Прийшлося куркулеві голосу у півня пози-
чати!

*

Зникли куркулі, як бульки на воді.

*

Куркуль як не п'явся, а перед біднотою по-
дався.

*

Куркуля прогнали — заможними стали.

*

Кооператив куркулям життя вкоротив.

*

Сіємо ми спільно на колгоспівських ланах,
а як пан ітима — дамо по зубах.

*

Ворога за печінку шкребе, що колгоспний
лан цвіте.

Взяло, як глитая за живіт.

*

Наша власть — куркулям зась.

*

Одізвались куркулеві бідняцькї сльози!

*

Показали двері глитаю-зажері!

*

У колгоспну пору пішло життя вгору.

*

На колгоспному току густо — і в коморі не
пусто.

*

За колгосп дбатимеш — достаток матимеш.

*

Колгосп — наша кривна справа, — у кол-
госпі хліб, як лава.

*

Гляди колгоспи, як своє, бо там життя усе
твое.

*

Мое чи твоє — у колективі не годиться.

*

У колективі чужої роботи немає.

*

Аж серце радіє, як колгосп міцніє!

*

Розцвітає наша доля на колгоспнім полі.

Леніна і Сталіна слова збуваються: колгоспи
живуть — розвиваються.

*

Радянській владі колгоспники раді.

*

По новому «Уставу» живемо на славу.

*

Сталін про жінок сказав, що велика вони
сила, і в статут це записав.

*

Колгоспний двір усякому двору примір.

*

З колгоспних полів хліб збираємо не пуда-
ми, а тоннами.

*

Як по-сталінськи робить, у колгоспі добре
житьь.

*

У колгоспі працюєш — ніколи не горюєш.

*

В хорошому колгоспі хороше й живеться.

*

В нас росте шовковий колос, бо лунає один
гелос.

*

Працювала я на пана — сльози проливала
а тепер я у колгоспі пісню заспівала.

*

У колгоспі працюємо — багато пісень чуємо.

Минулось, коли я поганяв та сльози вти-
рав, — тепер поганяю і співаю.

*

Я працюю в колективі на ланах — в мене
пісня розцвітає на устах.

*

Укрупнені артілі показують себе на ділі.

* *

*

Колгосп головою міцний.

*

Де хороший голова, там колгоспу слава.

*

Де керівник гарний, там робітник справний.

*

Як керівники в колгоспі хороші, то будуть
у колгоспників хліб і гроші.

*

Зобов'язався словом — закріпи ділом.

*

Найкраще в роботі слово: «Готово».

*

Роби так: що в плані, те й на лані, — добре
буде.

Працювати без плану — діло погане.

*

У плані — ще не в коморі.

*

Хочеш порядок мати — треба критику й самокритику розгортати.

*

З хорошим бригадиром — що з радянським командиром.

*

Бригадир — у колгоспі командир.

*

У полі бригадир, як у полку командир.

*

Бригадир у полі, як капітан на морі.

*

Як бригадир рано встає, то й порядок є.

*

Бригада бригадиром славиться.

*

Як у бригаді лад, то кожний рад.

*

Наша бригада — дружна громада, а наш бригадир — як на фронті командир.

*

Як на своєму місці бригадир, то і між людьми лад і мир.

В умілого бригадира завжди все до діла.

*

В умілого бригадира руки не болять.

*

Як бригадир не спить — і діло йде, горить.

*

Путній бригадир із степу останній іде.

*

Бригадир не вірить, поки не перевірить.

*

Бригада моя — як дружна сім'я.

*

Для моєї бригади чи поганий, чи добрий май, а хліб родить, як гай.

*

Як бригадир порядкує — так бригада і працює.

*

Ланка відома героїнею ланковою, а колгосп — героєм головою.

*

Яка ланка, така й ділянка.

*

Ланкова гарна — її ланка ударна.

*

Хочеш бути ланковою, подружися з технікою.

Як добра ланкова, то й ланка не крива.

*

Де дружна ланка, там добрий урожай.

*

Була б лиш охота — наладиться кожна робота.

*

Аби дружний колгосп, то урожай буде.

*

Не скуби з колгоспу й кришки, — добийсь працею надвишки.

*

Бережись, щоб комора не знала перебора.

*

Як за економію дбатимеш — стільки й матимеш.

*

Нащо і клад, як у колгоспі лад!

*

Де в колгоспі лад, охота, там скоро робота.

*

Хто працює, той і їсть, — так вимага соціалізм.

*

Там, де добре працюють колгоспники, трактористи й комбайнер, там колгосп — мільонер.

*

У доброму колгоспі і на недобрій землі родить.

Як буде артіль робити, так буде і земля родити.

*

Щоб добре жити — треба чесно в колгоспі робити.

*

В працюватім колективі всі заможні і щасливі.

*

Який колгосп — такий доход.

*

Не хвались, як ідеш в поле, а хвались, як ідеш з поля.

*

На роботу з радістю, а з роботи з гордістю.

*

Як будеш ти працювати, прийде доля аж до хати.

*

Коли хочеш заможно жити, треба чесно в колгоспі робити.

*

Як у колгоспі скорий, то буде хліб в коморі.

*

На машину надійся, а сам не плошай.

*

Колгоспне діло роби сміло.

*

Пильную колгоспної худоби, як свого ока в лобі.

Про худобу артiлi думай в будень i в недiлю.

*

Будуть на фермi корма — не страшна зима.

*

В гарнiй артiлi й худоба в тiлi.

*

Силос силосувати — не буде худоба голодувати.

*

У хорошого свинаря i свинка, як картинка.

*

Не лякайся туманiв — вижджай у поле заранi.

*

Розпочалися жнива — закачуй рукава.

*

Бiлiе колос — давай жатцi голос.

*

Розпочалися жнива — будь скупiшим на слова.

*

Цiнi в жнива хвилину бiльше, нiж взимку годину.

*

Як з жнивами прозивав — рiк даремно працював.

*

Поки зерно в колоску — не засиджуйсь в холодку.

362

Пiдiйми всяк колосок — з колоскiв росте мiшок.

*

Де зорано i зiбрано впору/кiлограм там пiшов угору.

*

Як робота добре йде — то молотарка гуде.

*

Молотiть та не губiть — собi шкоди не робiть.

*

Коли буде критий тiк, не пустуватиме засiк.

*

Щоб довести зерно до толку, треба критого току.

*

Як жнива закiнчиш впору, буде що возить в комору.

*

Змарнуеш робочу хвилину — попрацюеш не одну днину.

*

Трудодень — одиниця, та за ним хлiба копiця.

*

Трудодень хлiбом красний.

*

Хто бiльше трудоднiв заробляє, той хлiб має.

*

Як попрацюємо в колгоспi день у день, заможний виїде нам на осiнь трудодень.

363

У нас так: як дбаєш, стільки й трудоднів маєш.

*

Знай, що кожний трудодень до багатства нас веде.

*

Хто встає раненько — має трудоднів багатенько.

*

Де в пошані трудодні, нема лїньків та гульні.

*

Без трудоднів не їстимеш пірогів.

*

Трудодні не підведуть, скажуть — хто ударник, а хто плут.

*

Працюй ударно — дні пройдуть не марно.

*

Як ударно робить стали — симулянтів розігнали.

*

Будь ударником у полі, а не в протоколі.

*

Де ударник робить, там пшениця родить.

*

Тепер що не колгоспниця, то й п'ятисотенниця.

*

Я стара, та всі мене знають — п'ятисотенницею величають.

Праці не боюся — з праці я горджуся.

*

Не по віку почот, а по чесному труду.

*

Подвір'я знатне не новим тигном, а орденоносцем сином.

*

Урядові нагороди підіймають дух народу.

*

Ми і чаркою не обнесені і на дошку пошани занесені.

*

Працюй, як Озерний, будуть ниви в зерні.

*

Якщо добре працюватимеш, честь і славу матимеш.

* *

*

Щоб високий врожай мати, треба техніку застосувати.

*

Щоб добрее жито жати, треба техніку вичати.

*

Наука доходить, що й плуг сам ходить.

*

Велика сила — колгоспна машина.

*

Колгоспна пшениця машину любить.

Де машина походила — там пшениця уродила, а де рала волочили — там бур'яни зародили.

Як почали машинами лани обробляти, втрое більший урожай стали збирати.

У колгоспі машина молотить — луна по всьому світу котить.

Де робить машина, не загине й зернина.

Де робить машина, там не болить спина.

Покладайсь не на спину, а на машину.

Віз — не машина, серп — не косарка.

На колгоспному лану оре трактор цілину.

Добре орати, як трактора поганяти!

Трактором орати — не лопатою копати.

Для трактора межі немає.

Де трактором ореться, там добре живеться.

Трактором робити — краще в світі жити.

Як трактор гуде, то й хліб буде.

Хто трактором поле оре й добриво вкладає, той з гектара більше має.

Поле трактором орем — кращий урожай зберем.

Де трактор ходить, там золота пшениця родить.

Стали трактором орати, стало й хліба прибавати.

Конем бідні орали — хліба не мали, тепер орють трактори — хліба повні закроми.

Трактором орати — хліба вдосталь мати.

Коли трактор появился, урожай вдесять-рився.

У нашому колгоспі добре жить — трактор оре, хліб біжить.

Землю трактор крає — селянин співає.

Трактор соху приорав.

Соха не йшла, як земля суха; плуги заорали і луги, а трактори розорюють і гори.

*

Коли орала сошка, було хліба трошки, а як трактор став орати — встигай хліба збирати.

*

«Відпочинь, сошко,— сказав дід Тимошка.— Тепер не час, є трактор у нас!»

*

Добрий тракторист — що артист.

*

Трактористів гріх — на полі огріх.

*

Де коняка не везе — допоможе ХТЗ.

*

Машину доглядатимеш — поміч матимеш.

*

Не цурайся коня, й трактора придбавши.

*

Гарно, де трактора мають і коня поважають.

*

Трактор — комбайнові рідний брат.

*

Комбайном косим — ніколи хліба не просим.

*

Коли жне комбайн у полі, маєм хліба доволі.

Самохідним комбайном зберем врожай не-гайно.

*

І негайно і охайно зберемо комбайном.

*

За багатий урожай усі сили віддавай.

*

Агромінімум вивчай — гарний матимеш врожай.

*

Агронаука — на урожай запорука.

*

Без агронаук — колгоспник, як без рук.

*

За врожай агронома поважай.

*

Слухай агронома — буде вдосталь хліба вдома.

*

По-новому орем, сієм, бо науку розумієм.

*

Наука навчить, як хліб родить.

*

Мічуріна наукою озброїмось — садами родючими збагатимось.

*

В гравні про пар дбай — буде урожай.

*

Чим чорніший пар, тим біліша паляниця.

Хто по-старому робить, тому хліб не родить.

*

По-новому живемо, по-новому ниви оремо.

*

В нас колгоспи зеленіють, бо орать колгоспи
вміють.

*

Щоб врожаї добрі мати — треба землю
глибш орати.

*

Тому горе, хто мілко оре.

*

Глибше орать — більше хліба мать.

*

Хто землю удобряє, тому і земля повертає.

*

Попіл в нас не пропадає — лан колгоспний
удобряє.

*

Даси землі суперфосфату — збереш хліба
повну хату.

*

Гній у поле одвезеш — більше хліба при-
везеш.

*

Той колгосп хліб має, який землю удобряє.

*

Клади гній густо — на току не буде пусто.

*

Добре ґрунт угноїш — урожай потроїш.

Підгодуеш рослину — нагодуеш родину.

*

Посієш добрим зерном — будеш з хлібом і
вином.

*

Найкращим зерном засівай — збереш висо-
кий урожай.

*

Якісно посієш, добре пожнеш.

*

Як прочистиш зерно, так і зійде воно.

*

Очищали ми зерно, щоб родило і росло.

*

Не протруїш зерна — вродить зона¹.

*

Посієш впору — збереш зерна гору.

*

Вчасно посієш, вчасно пожнеш, — добре за-
живеш.

*

Посіє колгосп вчасно — вродить пшениця
рясно.

*

Посіє колгосп впору — буде що везти в ко-
мору.

*

Раніше посієш — більше збереш.

¹ Головня зернова.

Борись за стислі строки сівби і не послаблюй боротьби!

*

Слідкуй, щоб на сіві не було обсівів.

*

Зробиш вчасно — і на трудовень буде рясно.

*

Не пропускай найкращих днів — як щітку матимеш посів.

*

На годину спізнишся — за рік не доженеш.

*

Хто на «авось» сіє, той рідко віє.

*

Чи поганий, чи добрий май — у колгоспі хліб родить, як гай.

*

Колгоспники радіють, як ниви зеленіють.

*

Бур'ян знищуєш — урожай підвищуєш.

*

Слідкуй, щоб бур'яни не глушили ярини, бо бур'ян, як той пан: сам угору пнеться, а пшеничка до землі гнеться.

*

Бур'ян пирію питається: «Де наша рідня дівається?»

*

Де чисті родючі ниви — то наші колективи,

В колективах чиста нива і багаті жнива.

*

Як не буде гірчаку, більше буде буряку.

*

Колгоспна нива любить вчасні жнива.

*

Артільний хлібець не зміряєш на гарнець.

*

Гарний соловей голосом, а колгосп колосом.

*

Радість на лицях, бо врожай на полицях.

*

Яка пшениця, така й паляниця.

*

Колгосп гордиться, що в нього вродила пшениця.

*

Ні меж, ні краю колгоспному врожаю.

*

Смілі йдуть на цілину, як ходили на війну.

*

Казахстану і Алтаю весь народ допомагає.

*

В цілину, на перелоги знайшов трактор вже дорогу.

ЗАМОЖНЕ, КУЛЬТУРНЕ ЖИТТЯ

Від Московського Кремля земля щастям за-
цвіла.

*

Вся радянська земля зігріта сонцем з
Кремля.

*

Як з Кремля стало сонце сіяти, стала наша
Україна буйним цвітом розквітати.

*

Як стали у влади комуністи — є що пити, є
що їсти.

*

Живемо — не плачемо, бо добро скрізь ба-
чимо.

*

Чесна праця — наше багатство.

*

Чесно робити — весь вік багатіти.

*

Щоби вволю всього мати, треба чесно пра-
цювати.

Працюватимеш вволю — матимеш долю.

*

Щасливо живем ми нині — хвала й честь у
нас трудящій людині.

*

Жити стало краще, жити стало веселіше!

*

Коли весело живеться, до роботи серце
рветься.

*

Коли добре жити, то гарно й робити.

*

Розцвіло наше життя — старому нема во-
роття.

* *

*

Як був цар Микола, то була країна наша
гола.

*

Були часи, що збиралась голота коло болота.

*

До революції жили — гіркі сльози лили.

*

Колись працював, аж піт виступав, та нічого
не мав.

*

Робили на ката грудьми, але не були
людьми.

Мені було що вдень, що вночі,— все поночі.

*

Цар любив карати, чиновники — хабар брати, пани — шкуру драти.

*

Панський атлас був од нас.

*

Раніш було куди глянь — все панський лан.

*

Добре, що наші діти про панів знають тільки з букварів.

*

Люди раніш бідували, та, бідуючи, серце гартували.

*

Тепер те сталося, про що раніш в казці розповідалося.

*

Колись бідарі ішли в грабарі, а тепер живуть у добрі.

*

Були в неволі, ходили голі, як добились волі — добра в нас доволі.

*

Тепер радісно нам жити, бо стали не на панів, а на себе робити.

*

Раніш жив — латками трусив, в артіль пішов — життя знайшов.

Раніш жили — сльози лили, тепер живемо — щастя куємо.

*

Сама жила — пропадала, в колгосп пішла — заможна стала.

*

У колгоспі Настя знайшла своє щастя.

*

Раніш у мільйонерів жито жали, а тепер мільйонерами колгоспи стали.

*

З колективної пори в нас заможні всі двори.

*

Колгосп — сила наша, що не хата — повна чаша.

*

Все добро колгоспник має, бо Радянська влада дбає.

*

Кожний колгоспник корову має, бо Радянська влада дбає.

*

У колгоспника Тита і хата вкрита, і душа сита.

*

Зажив у колгоспі — збудував хату на помості.

*

Стало весело в Трифона — придбав собі патефона.

*

Як життя кращає, то і вік довшає.

У нашій радянській оселі — всі люди веселі.

*

І дома і в полі — всього маємо доволі.

*

Спасибі Іллічу — у нас хліба досхочу.

*

Життя щасливе дає нам сили — виконаєм
п'ятирічку ми за чотири.

*

Од села до села — добрі скрізь у нас діла.

*

Тепер і місто і село однаково розцвіло.

*

У нас місто вперед іде — і село веде.

*

Спасибі Іллічу — електрикою свічу.

*

Електрика в село біжить, — заможно всю-
ди стало жить.

*

Тепер кожна ніч зоряна, бо артіль електри-
фікована.

*

Села тепер вже не пізнають, — електролампи
скрізь горять.

*

У нас тепер електрики хоч на три Америки.

Нові автотраси — нові селам окраси.

*

Стали тепер ми заможні й щасливі, бо
щастя знайшли у своїм колективі.

*

Живемо культурно, гарно, — не пропадає в
нас час марно.

*

Щоб культурно жити, треба працю любити.

*

Уперта праця все переможе.

*

Люби діло — будеш смілим.

*

*Неписьменний час минув — кожний грамоту
здобув.*

*

Раніш лише ті вчилися, що панами родились.
Тепер без перешкоди беруть знання народи.

*

Радянська наука розв'язує очі й руки.

*

Де більше науки, там менше муки.

*

Здобудеш освіту — побачиш більше світу.

*

Тепер нам треба радіти, бо в нас вчаться
старі й діти.

Учиться завжди пригодиться.

*

Газету читаю, тому усе й знаю.

*

Газета для людини — що вікна для хатини.

*

Марна праця без науки, — взяв колгоспник книгу в руки.

*

Книжку читай, розуму набирай!

*

Не на користь книжку читать, коли тільки вершки хапать.

*

Колись на селі були пісні сумні, а тепер на радянській землі цвітуть, як мак навесні.

*

Ті пісні любі, що несуть радість межи люди.

*

Нам приносить кожен день тисячі нових пісень.

*

Люди самі пісень складають, про нове життя співають.

*

З піснею дружити — в роботі не тужити.

*

Робота пісню і відпочинок любить.

Що в піснях співається, те в житті збувається.

*

Про нові дні складаємо нові пісні.

*

Жити стало веселіше і співаєм голосніше.

*

У колбуд ходжу й ходила, бо освіту любила.

*

Без колгоспного будинку нема розваги й відпочинку.

*

У гарний колбуд прямує увесь люд.

*

Тепер одне знай: учись, працюй, співай!

* *

*

Радянська влада прийшла — жінка щастя знайшла.

*

Колись жінка тільки й знала — від печі до порога, а тепер в нашій країні найщасливіша їй дорога.

*

Раніше жінка — до рогаца, а тепер — до державного керма.

*

Раніш жила брудна, як мара, — тепер у колгоспі цвіту, мов зоря.

Колись бідувала — тепер лікарем стала.

*

Красна хата углами, бо багата трудоднями.

*

Женитися гадаєш, а скільки трудоднів маєш?

*

За ледарем не буду, за ударника піду.

*

Вибирай жінку не в п'янці, а в ланці.

*

Не славиться красавиця, а славиться ударниця.

*

Тракториста любить — треба гарно робить.

*

Дівчина — як вишня, ще й героєм вийшла.

*

Наречена славиться трудоднями, а не подушками.

*

У колбуді співи й танці, оркестр виграє — то Марина-ударниця весілля справляє!

*

Жінка — не рукавиця, мінять жінку не годиться.

*

Тесть — інженер, зять — комбайнер, дочка — знатна ланкова, — от і сім'я нова.

Як під сонцем цвітуть квіти, так живуть радянські діти.

*

Цвітуть наші діти, як пишні квіти.

*

В яслах діти, як рожеві квіти.

*

Не вчи дитини штурханцями, а хорошими слівцями.

*

Батько, мати в колективі, — то й діти щасливі.

*

Колись було на старості хоч в дочки, хоч в сина — лиха година, зараз і на старості живемо не без радості.

**ПРОТИ РЕЛІГІЇ, ЗАБОБОНІВ ТА
ІНШИХ ПЕРЕЖИТКІВ КАПІТАЛІЗМУ
В СВІДОМОСТІ ЛЮДЕЙ**

Раніш казали: «Без бога — не до порога»,
тепер говорять: «Без бога — широка дорога».

*

Без бога ясніша дорога.

*

Без попа і бога нам рівна дорога.

*

Годі молитися — треба учитися.

*

Хто в темряву дивиться, той од світла кри-
виться.

*

У нас є змога жити без бога.

*

Де той бог був, як пан бідноту в дугу гнув?

Воля божа негожа — народна краща.

*

Не бог, а сам чоловік прибавляє собі вік.

*

Бог не покарає, бо його немає.

*

Коли б грім був від бога, то над нами зав-
жди бухкало б!

*

Піп та куркуль — пара коней до масті.

*

Носили темні до владики гуси, кури та ін-
дики.

*

Не вірте в бога, — то не для нас дорога.

*

Бог з бідного останнє здирає та багатого
вдягає.

*

Поміщик та піп були одного гніздечка птиці.

*

До церкви ходили — темними жили.

*

Гучно дзвін дзвенів, та до злиднів вів.

*

Віра в бога — куркулям підмога.

*

Де страх, там і бог.

Колись на бога надіялись, то голодні спать
лягали.

*

Як до церкви ходити перестали — жити кра-
ще стали.

*

Народ робочий церкви не хоче.

*

Святі святителі, що з вами робитимеш: ні
хліба спекти, ні діри залатать, — прийдеться
так повикидать.

*

До церкви й до попа заростає тропа.

*

Минулась попу Мелашина панахида.

*

Вже й дід Яким став не таким, уже й він
гукає, що бога немає.

*

Віра, бог, церкви, дзвони — це все старі
забобони.

*

Церковне кадило людей туманило.

*

Церковне кадило нікому не миле!

*

Вже і дід Данило забув про кадило.

*

І без кропила і кадила земля нам добре
уродила.

386

Без бога живем, біленьку паляничку жуем.

*

Не чекаємо з неба, самі робимо, що треба.

*

Піп молився, щоб колгосп розвалився, та й
лоба розбив.

*

Попові колгосп не приход.

*

Бога не просили, а хліб покосили.

*

По полях і піп не ходить, а пшениця родить.

*

Не буде там діла, де піп за агронома пра-
вить.

*

Богу не молимося, як до посіву готовимось.

*

Де моляться Христу, там бур'яни ростуть.

*

Без бога поставимо стога.

*

«Святий боже» орати не допоможе.

*

Поможе, як попова молитва!

387

*
Чого колгоспу до неба, коли він має все, що
треба.

*
Не в богові спасіння, а в колективній праці.

*
Якщо з'явиться потреба, підкоримо навіть
небо.

*
Римському папі турбота: не слухає папу
голоата.

* *
*
Хто всім такає, тому ніхто не дякує.

*
Хто для всіх добрий, той нам не годиться.

*
Не по дружбі, а по службі пізнавай людину.

*
По службі ні свата, ні кума не повинно бути.

*
Хто кругом обсівсь ріднею, план не викона
за нею.

*
Хто себе скрізь вихваляє, в того совісті не-
має.

*
Як хочеш хвалитись — треба трудитись.

Менше говори, а більше діла твори.

*
Не мудруй багато, а працой завзято.

*
Язык діє — та рука не вміє.

*
Красно говорить, а слухати нічого.

*
Як не вміє діла робить, то береться другим
голову крутить.

*
Не спіши рапортувати, коли маєш втрати.

*
Бракороб і нероба — одна хвороба.

*
Зробив на п'ятак, а зіпсував на гривеник.

*
Де реманент ламається і збруя рветься, там
ледареві затишно живеться.

*
«Нехай» прориву дожидається, а тоді вже
хапається.

*
Язиком прориву не залатаєш.

*
Ледар і рвач — два рідні брати.

*
Рвач хоче побільше урвати, щоб п'ятирічку
зірвати.

Бюрократ так справу поверне, що сам біс
голову зверне.

*

Де закон ламають, там правди не знають.

*

В протоколі густо, а на ділі пусто.

*

Де слова з ділом розходяться, там непоряд-
ки водяться.

*

В плані посіяно, а на лані ще й не орано.

*

Який би не був ти в словах молодець, одни-
ми словами не збудуєш ТЕЦ.

*

Хвацький на витівки, та тупий до справи.

*

Треба жити не розказом, а працею та по-
казом.

*

Крикливий ударником не буде.

*

Язиката, а на трудодні небагата.

*

Хто симулює, той нічого не вхитрує.

*

Працювати горе тому, хто тільки думає про
втому.

390

На ледарів-літунів падає народний гнів.

*

Де ледарів більше, там живеться гірше.

*

Одна звичка в ледарів усіх: робить чужими
боками, а лежать на своїх.

*

З ледарем поведешся — горя наберешся.

*

У ледаря закон простий: працею годину —
півзміни стій.

*

Ледар день гуляє, три — слабий, а на п'я-
тий — вихідний.

*

Ледар крутить цілий рік все від праці десь
убік.

*

Колгосп паше, а він руками маше.

*

Дивись, щоб не було симулянтів і рвачів
серед сівачів!

*

Весна ледачого не любить, вона проворного
голубить.

*

Літом колгоспники жали, а ледарі лежали;
зимою колгоспники їли, а ледарі зуби гріли.

*

Як дбаєш, так і маєш: ударник їсть, а у про-
гульника піст.

391

Прийшов новий рік, штовхає ледаря в бік:
ішов би, ледарю, робити, а не байди бити.

*

Коли б не гульня, не згубив би трудовня.

*

За чаркою засідать — трудовнів не видать.

*

Зачепився за пень, та й простояв трудовдень.

*

Захотіла баба, понеділкувавши, трудовдень
мати.

*

Зрівнялівка — ледачому мати.

*

Ударник лічить трудовні, а ледар — прогу-
ляні дні.

*

Ударник везе хліб гарбою, а ледар несе під
пахвою.

*

Ледар літо спав, восени облизня спіймав.

*

Хто влітку з бригади скоком, у того зима
вийде боком.

*

Хто на колгоспну працю часто не виходить,
той нам усім і державі шкодить.

*

Укрупненій бригаді ледарі не раді.

Трудівнику медові пишки, а ледарю — яли-
нові шишки.

*

Як поганий кінничий у колгоспі, то видно в
коней кості.

*

Де бригадир ледащо, там бригада нінащо.

*

Поганий той колектив, де є до пляшки актив.

*

Ледаря не держи в секреті — тягни його в
газету.

*

Не зря Секлета попада в газету: як робити—
«ох», а як базікати — за двох.

*

Погана прикмета, як не подобається голові
газета.

*

Біда тій громаді, де сільрада за головою
скупає.

*

Де сільрада не спить, там робота кипить.

*

Не той голова, що дуже кричить, а той, що
вміє навчить.

*

Не штука провчити, а штука навчити.

Краще розумна догана, ніж дурна похвала.

*

На всяку привичку є одвичка.

*

Умів помилятись, умій і виправлятись.

*

Каятись кайся, та за те ж не приймайся.

*

У кого в голові капустана розсада, тому не дасть ума й посада.

*

Не пнишь бути найвищим, а вчись бути корисним.

РАДЯНСЬКА КОНСТИТУЦІЯ. ВИБОРИ ДО РАД

Що дала Жовтнева революція, те записала Радянська Конституція.

*

Що в боях завойовано — в нашій Конституції сформульовано.

*

Життя для народу дала революція, уквітчала його Конституція.

*

Конституція нова — то здобутки наші і права.

*

Конституція нова дала працю і права.

*

Нову Конституцію маємо, тому й горя не знаємо.

*

Великі права нам Конституція дала.

Горя не знаємо, бо Великий Закон маємо.

*

Звеселилися заводи, звеселилися поля —
Конституція засяла ясным сонцем із Кремля.

*

Слова Конституції, як зорі, освічують усі
простори.

*

Радянський закон найсильніший.

*

Добре іде діло, бо Новий Закон у дії.

*

Конституція нова дала жінці всі права.

*

Конституцію вивчай — будеш знать, як зріс
наш край.

*

Вибори радянські — не панські.

*

Панська конституція — нагаї і податки, Ра-
дянська Конституція — радість і достатки.

*

Дивись, щоб у Ради не пролізли гади!

*

Не кожен із громади підходящий до Ради.

Вибираймо кращих в Раду, бо вони зміцнять
Радвладу.

*

Гарну сільраду оберем — краще в селі за-
живем.

*

Вибрать найкращих у Раду — вони не під-
ведуть громаду.

РАДЯНСЬКА АРМІЯ. ПРОТИ ВОРОЖИХ ЗАХІХАНЬ НА КРАЇНУ СОЦІАЛІЗМУ

Армія Червона — наша міць і оборона.

*

Наша земля найбагатіша — Червона Армія
найсильніша.

*

Червона Армія непереможна — здолати її
нікому не можна.

*

Наша Армія Червона береже свої кордони.

*

Наша Армія Червона тримає на замку кор-
дони.

*

Стоїть, як мур, на кордонах мужня Армія
Червона.

*

Пильнуй кордон, щоб не проліз шпiон.

*

Для наших солдат кордон свят.

Зіркі очі чекіста не пропустять фашиста.

*

Наша розвідка дуже мітка.

*

Хай ворог не думає на кордон ступити — бу-
демо нещадно його бити!

*

За Червону Армію дбатимеш — то й землю
завжди матимеш.

*

Коли мир любиш дуже, зміцнюй армію,
друже.

*

В Червону Армію пішов — рідну сім'ю зна-
йшов.

*

Колись ішли в армію плачучи, а тепер —
співаючи.

*

На мир надійся, а по-ворошиловськи стрі-
ляти не забувай.

*

Червоні бійці — снайперські стрільці.

*

Що в навчанні важче, то на війні легше.

*

В умілого командира завжди все до діла.

*

Один в полі не воїн, якщо він не радянський

І один в полі воїн, якщо він радянський.

*

«Чи чув? Мій Сисой не абихто — герой!» —
«Не коли, кум, вічі. Мій Андрійко — двічі».

*

Міцна рука радянського моряка.

*

Наші гармати б'ють завзято.

*

Не страшні нам фашистські погрози, бо у
нас є танки й бомбовози.

*

Де з'явиться наша сила — там фашисту мо-
гила.

*

Артилерія в боях перемозі стеле шлях.

*

Радянська Армія і радянська зброя найкра-
щого у світі кроля.

*

Один за одного стій — виграєш бій.

*

Хоробрість — найкраща якість в людині.

*

Хороший в строю — сильний в бою.

*

Не ударю в грязь лицем — буду в армії ган-
кістом і відмінником-бійцем.

Від смілого смерть біжить.

*

Смілого куля боїться, смілого штик не бере.

*

Боягуз додому не вернеться — від нього і
мати одвернеться.

*

Хоробрість після бою нічого не варта.

*

Дисципліна — мати перемоги.

* *

*

Радянська правда ворогам очі коле.

*

Знищ ворога сьогодні, бо завтра нашкодить!

*

Ворога не добити — себе згубити.

*

Де є пильність на сторожі, ворог шкодить
там не зможе.

*

Ворог свинячу натуру має — він будівництво
підриває.

*

У фашистів думка одна — перевернути світ
до дна.

Ми не хочем бою, але завжди готові стати
за щасливу долю.

*

Війни не хочемо ми мати, але завжди го-
тові нещадну відсіч ворогам дати.

*

Ні один фашистський гад не пролізе в
Країну Рад!

*

Ні кроку радянської землі не дамо фашист-
ській очмані!

*

Не бачити панам нашої землі, як своїх вух.

РАДЯНСЬКИЙ ПАТРІОТИЗМ І ДРУЖБА НАРОДІВ

Тепер всі дороги ведуть у Москву.

*

Москва — столиця, любо подивиться.

*

Червоні зорі на Кремлі — дороговказ для
трударів.

*

З нас ніхто не зрадить Радянської влади.

*

Хто за Країну Рад дбає, той славу має.

*

Найвища честь — довір'я народу.

*

Де у людства власна воля, там кується кра-
ща доля.

*

У радянських людей велика сила, бо у них
орлині крила.

Як хотять трудящі люди, так і буде.

*

Серце радіє, що СРСР міцніє.

*

У нас народи вільні, бо права всім рівні.

*

У нас Радянська держава захища народу право.

*

Росія та Україна — з одного кореня калина.

*

У Радянському Союзі всі трудящі — рідні друзі.

*

Наша сила — сім'я єдина.

*

Росіяни нам брати — легко з ними в ногу йти.

*

Хто з нами в ногу йде — в житті він щастя знайде.

*

Добре живеться, бо дружба в радянській сім'ї ведеться.

*

Радянські народи живуть у дружбі й згоді.

*

Народна дружба, братство — дорожче всякого багатства.

Дружно спаяний нарід схожий на граніт.

*

Партія за Україну подбала — наш народ возз'єднала.

*

Червона Армія Збруч переступила — галичанам сонце засвітило.

*

І в наше віконце засвітило радянське сонце.

*

Одна нас мати породила — навік поріднила.

*

Довелось тікати панам за Карпати.

*

Панів польських ми прогнали і життя народу дали.

*

Нема панів-круків — і земля перейшла в наші руки.

*

Нам теперка радісно жити, бо стали не на панів, а на себе робити.

*

Жив раніш гуцул в колібі¹, рідко бачив кусень хліба.

*

Радянська влада всім принесла файну вість: «Хто не робить, той не їсть».

¹ Курінь, житло лісорубів-гуцулів.

Чи є в світі така сила, щоб змагатись з нами
сміла?

*

Радянський народ своєї Батьківщини вели-
кий патріот.

*

За рідний край і життя віддай.

*

Моя слава — це Радянська держава.

*

За кожного героя Батьківщина горою.

*

Жить — Вітчизні служити.

*

Наша Вітчизна — як квітка пишна.

*

Наша країна, як мак, цвіте — з славою зав-
жди іде.

*

В бою за Батьківщину і смерть красна.

*

Хто сміло ворога б'є, про того слава не
вмре.

*

За Радянську Батьківщину будем битись до
загины.

Той радянський патріот, хто дбає про народ.

*

Своїй державі гроші позичимо — Батьків-
щину нашу возвеличимо.

*

Пильнуй соціалістичне господарство, як
зіницю ока.

ВЕЛИКА ВІТЧИЗНЯНА ВІЙНА

(1941—1945 рр.)

Високі в СРСР пороги на фашистські ноги.

*

Не чіпайте нас, фашисти кляті, бо не будете знати, куди й тікати.

*

Кому нашої землі схочеться, той під нею скорчиться.

*

Фашисти кляті, чого прийшли до нашої хати?

*

Жили б ми тихо, так од фашистів лихо.

*

Нам світить зірка із Кремля — загарбників накриє земля.

*

Віримо в радянську силу — фашистів заже-
немо в могилу.

Фашисти-вороги, не закувати вам нас у ланцюги!

*

Чи швидко відступатиме фашист, чи тихо, —
все одно дожене його лихо!

*

Фашистам світ клином.

*

Наша справа справедлива — перемога за
нами!

*

Перемога сама не приходиться, її треба за-
воювати.

*

За Країну Рад щасливу бийте фашистів в
хвіст і гриву!

*

Хочеш вільно жити — іди фашистів бити.

*

Фашистом менше — перемога ближче!

*

Бий фашиста-гада, хай живе Радянська
влада!

*

Добре, коли фашист битий, а ще краще,
коли вбитий.

*

Фашиста в ребро — людям добро.

*

Хай лізе штик у фашистський бік.

Фашиста, як дерсу,— не зрубуй, а викидай
з коренем.

*

Під фашистську спину — радянську міну!

*

Не шкодуй свищю, піхото, на фашистськую
підлоту!

*

Де з'явиться наша сила, там фашисту мо-
гила.

*

Фашисту, як псу, кийок піднесу!

*

Бий фашиста чим попало, аби його не
стало.

*

На фашистів злоба до гроба.

*

Щоб вільно жити, працювати, треба фа-
шистів доконати.

*

Фашистські закони — життю перепони.

*

Годуй фашиста кулями, напувай свинцем,
спати вкладай на багнетах.

*

Фашист брехнею живе.

*

Фашистська вдача — собача.

У фашистів і брехня в оренді.

*

Бреше пес, як Геббельс по радіо.

*

Не бреш, собака, як та гітлеряка.

*

Любить фашист солоденьке, та руки коро-
тенькі.

*

Фашист у хату вліз — повна хата сліз.

*

Фашистська власть настала — Україна за-
стогнала.

*

Де фашистське кубло, там завжди зло.

*

Хто фашиста не зазнав, той біди не видав.

*

Хто фашиста зазнав, тому й пекла не
страшно.

*

Де фашисти керують, там трудящі горюють.

*

Фашист — як комар: де сяде, там і кров п'є.

*

В Гітлера тільки рідні, що бандити одні.

Фашист злий, аж у роті чорно

*

Земля дневі не мила, що фашистів породила.

*

Була гребля, був і став, ішов фашист — все зірвав.

*

Що в фашиста, що у вовка жадності однаково.

*

Вовча паща та фашистські очі — ненаситні.

*

Така у фашиста програма — забирай усе до грама.

*

У фашистів, не ївши, не пивши, живем, лиха перехопивши.

*

Фашистові пшениця — а селянам полова готова.

*

Поки фашисти не хазяїнували, ми просяного хліба не мали.

*

До фашиста було борошно — за фашиста стало порожньо.

*

У фашиста сто лап, що побачив — те й цап.

Що фашист, що свиня — совість одна.

*

Не дай, боже, свині роги, а фашистському ефрейторові панство.

Тягають, як фашисти курей.

*

«Мамо, чого тікають кури?» — «То вони здалека фашиста почули».

*

«На кого то собаки лають?» — «То фашистського офіцера «вітають».

*

Лиха наша біда — наїхала до села фашистська орда.

*

Про вовка помовка, а чорт гітлерівця несе!

*

Куди фашист оком кине, всюди лишить голі стіни.

*

Фашистське рило, як барило, все забрало в колгоспі сало.

*

Фашист квартирував, поки все забрав: у снігах, в коморі, у хаті, надворі.

*

Фашистська власть — хоч із хати не вилазь: тільки вийдеш на порог — то штраф, то налог.

Фашисти наше пили. Їли, а нас голодом морили.

*

Нагайка та палиця — ось чим фашист хвалиться.

*

Таке пішло: коменданту поклонись, поліцейському покорись, староста носа дере, — хай їх чорт забере!

*

Старостина рожа на фашиста схожа.

*

Ти його не займай, бо він поліцей, — тягне з фашистом один край.

*

Не людина, а поліцей.

*

Хто з ворогом п'є та гуляє, того і сира земля не приймає.

*

Зрадникам народу нема помилування — ні їм, ні роду.

*

Величається, як фашистський прикорінь.

*

В народі є така помовка: проклятий фашист гірше вовка, а хто з ним в дружбу пнеться, той вдвічі лиха набереється.

414

Фашист і націоналіст — рідні брати.

*

Бий націоналіста, бо він з фашистського тіста.

*

Старости та поліцаї — фашистські нагаї.

*

Де фашиста б'ють, там і запродацю дістанеться.

*

Фашистський староста достаростувався — без голови остався.

*

З фашистами пішов — могилу знайшов.

*

Поліцей гітлерівців величав, та з ними й пропав.

*

Попалася в Германію — горе своє витужить: в сльозах хустку випере, а на грудях висушить!

*

Ні хліба, ні солі в фашистській неволі.

*

У німецькій неволі плачу доволі.

*

Один чорт — що фашист, що хорт.

415

Заскучала в Германії за всіма вами, щодня
плачу кривавими сльозами.

*

Мама розум мала, дочок від Германії схо-
вала.

*

Бодай ніхто не діждав, щоб ним фашист
керував!

*

Гітлерівський наказ спиною читають.

*

Краще вмерти стоячи, ніж жить на колінах.

*

Фашисти в таборах людей гноїли, але вбити
духу не зуміли.

*

Фашист бешкетує — біду чує.

*

Кляне, як баба фашиста.

*

Не лякай шибеницею — сам погойднешся.

*

Огнем, мечем, сокирою биймо фашистів
всією колгоспною силою!

*

Ой, буде морда бита Гітлера-бандита.

Забили мера — дійде й до фюрера.

*

Буде Гітлеру таке, що за дев'ятьми воріть-
ми загавкає.

*

Грабований кожух фашиста не гріє.

*

Не доведеться тобі, фашисте, у нас панува-
ти, а доведеться тобі скаженою собакою по-
гибати.

*

Люто фашистів треба карати — хай знають,
як нашу Батьківщину руйнувати.

*

Ой, повій, вітре, з Кремля на Україну, зме-
ти, знеси з неї лихую годину.

*

Фашист тікає, бо Червона Армія наступає.

*

Фашисти змолоду бояться холоду; червоно-
армійці так їх гріли, що вони зовсім одубіли.

*

На фронті наш тато б'є фашистів завзято.

*

Радянський тил дав на фронт усе, що фа-
шистам смерть несе.

У радянського тилу — велика сила.

*

Працю зробиш ти дочиста — нею вгровиш ти фашиста.

*

Армія на фронті, партизани в тилу — трощать фашистську сатану.

*

Кращі радянські люди пішли в ліс, щоб фашиста скоріше взяв біс.

*

Щоб фашистам не проїхати, не пройти, повисаджует мости.

*

Темна нічка — день партизанський.

*

Фашисту відплата — партизанська граната.

*

Як візьму я «пепеша»¹, то із німця вон душа!

*

Партизан — страшне для ворога слово.

*

Партизанська завірюха відірвала у фашистів вуха.

¹ «Пепеша» російською мовою означає: «пистолет-пулемет системи інженера Шпагіна».

Фашисту не спиться, — фашист партизана боїться.

*

Партизан показався в лузі — фашист ізгнувся в дугу.

*

Для фашиста партизан — як сіль для очей.

*

Фашист у селі кури ловив, партизани піймали — він і лапки зложив.

*

Партизани вчили фашистів у решеті танцювати.

*

Взялись гнать фашиста дружно — стало фашистові сутужно.

*

Показали двері фашисту-зажері.

*

Фашисти кровожадні, як вовки, а полохливі, як зайці.

*

Фашист — молодець проти овець, проти молодця — і сам, як вівця.

*

Гітлерівський боягуз у болоті загруз.

Фашист як у полон попадається, то завжди
Гітлера цурається.

*

Фашист в полоні у бійця тремтить, як блуд-
на вівця.

*

Тремтить, як фашист перед партизаном.

*

Зляканий фашист і капусти боїться.

*

В лісі ростуть гриби, а на узліссі — гітле-
рівські гроби.

*

Непрохані гості порозкидали в радянських
степях кості.

*

Побачив фашист Москву, як свою поти-
лицю.

*

До Москви — «гох-гох», од Москви — «ох-
ох».

*

До Москви — на танках, од Москви — на
санках.

*

Хотів Гітлер Москву взяти, та й Берлін
кинув.

*

Весь світ узнав, що під Москвою фашист
сконав.

Захотів Гітлер завоювати Ленінград, та й
став життю не рад.

*

Наші славні артилеристи не дають фашис-
там присісти.

*

Не бачить вам Сталінграда, як Москви і
Ленінграда.

*

Фашисти не раді, що побували в Сталін-
граді.

*

Фашисти люблять воювати, коли тепло, —
наша армія зробила їм у Сталінграді пекло.

*

Гітлер «рівняє коліна» від Сталінграда до
Берліна.

*

«Катюша» грає — з фашистів дух вибиває.

*

Нашій «Катюші» фашистський «тигр» — що
торішний сніг.

*

Червоноармійцям «Катюша» дух піднімає,
а фашистів в пекло відправляє.

*

Закрутив фашист носом, як нашого хрину
понюхав.

Гострив на нас фашист зуби — хай же тепер попоцска ними.

*

Фашисти «лінію все сокращають» та на захід відступають.

*

Гітлер фронт «рівняє», а сам манатки складає.

*

Пішло фашистові на лихо, дійде й до погібелі.

*

Фашистові тепер не йде ніщо: ні їда, ні вода, бо перед очима біда.

*

Ціле диво: фашист пив каву і пиво, тепер каже: «Тоска в горло не пуска».

*

Фашисти плачуть: «Ой, біда, тікати нема кудал!»

*

Фашисти од Дінця тікають без кінця.

*

Фашист від горя за річку тікає, а воно вже його і на тім боці чекає.

*

Фашист думав панувати — довелось йому сконати.

*

Фашисти свої сили перехвалили, а їх б'ють, як і били.

Фашист хвалився, хвалився, та в яму звалився.

*

Фашист довоювався: морда в крові і сам в рові.

*

До нових віників фашисти будуть пам'ятати, як на чуже добро зазіхати!

*

Минулися фашистам дурниці — українське сало, яйця й паляниці.

*

Фашист чужий чуб скуб, прийшов край — свій чуб підставляй.

*

Фашист прийшов за нашою землею, та й сам накрився нею.

*

Гітлерівському каюзі заплатили по заслугі.

*

Пропає, як фашист під Сталінградом!

*

Біля Курська і Орла фашистська армія лягла.

*

Фашист думав Дніпро проплити — пішов на дно раки ловить.

*

На Україну — «гох» а з України — «ох».

Біг фашист на Україну, то кричав — «хо-хо-хо», а з України біг, то все стогнав «ох-ох-ох».

*

Казав фашист на Україні «гут», та прийшов йому «капут».

*

Фашисти на Україні панувать гадали, та ворони їм очі повитягали.

*

Думав фашист наїстись на Україні сала. а ми як нагодували, то й шкура відстала.

*

Хотів фашист на Україні жити, але прийшлося йому, собаці, в сирій землі гнити.

*

Фашисти нам яму копали, та самі в неї впали.

*

Фашист за зброю взявся, та й світу відцурався.

*

Хотіли фашисти Ковпака впіймати, але довелось їм з України втікати.

*

Тікай, фашисте, не тікай,— однаково тобі край!

*

Фашисти тікали, аж п'яти показали.

Не забув фашист і досі, як купався зимою в Росі¹.

*

Закрутився Гітлер, як жаба на гарячому попелі.

*

Крутиться, як фашист, топлений у Дніпрі.

*

Де Хмельницький пана гнав, Конев фашиста доконав.

*

Гітлер довоювався, що без союзників остався.

*

Фашистська рука до Кавказу сягала, та одпала.

*

Знає фашист Чорне море — там спіткало його горе.

*

Загнали фашиста на слизьке і вузьке: ні звернуть, ні плигнуть, а наші жмуть.

*

Фашистів на Прут пруть і за Прутом пруть, значить — їм капут.

*

Діждались пори, що покотились фашисти з Карпатської гори.

¹ Мається на увазі річка Рось, де було здійснено Корсунь-Шевченківське оточення фашистського війська.

Добігли фашисти до Карпатської гори —
побили підбори, поки добіжать до Берліну —
скинуть і халявіну.

*

Ішли фашисти на Україну — чоботи блисті-
ли, як тікали з України — ребра торохтіли.

*

Фашист з України пішов без підшов.

*

На бистрому Дунаї полягли фашистські
зграї.

*

Знають фашисти річку Віслу — там червоні
їх затисли.

*

Фашист до Берліна тікає, але й там його
смерть чекає.

*

Наша міна долетить до Берліна.

*

Фашисти по-собачи брехали, як на Москву
наступали, тепер по-вовчи завили, як ми на
Берлін наступили.

*

Скачи, фашисте, хоч задом, хоч передом,
однаково будеш з розбитим черепом.

*

Якщо ворог не здається — його знищують.

*

Знищимо фашистське кубло, щоб ніколи во-
но не ожило.

Народи всього світу прагнуть визволитись
від фашистського гніту.

*

Фашистська Німеччина на смерть приречена.

*

Одер слави наробив — катів-німців потопив.

*

На Рейні жив, на Волзі опинився, а під
самим Берліном в Одері втопився.

*

Гітлер сказився — об СРСР розбився.

*

Гітлер думав нас скорити, та зостався сам
побитий.

*

За те фашистів бито, щоб не ходили в наше
жито.

*

Тож і недаром кажуть так: хоч горох, хоч
жито, як залінеш не в своє, значить будеш
битий.

*

Думав Гітлер в Росії поживитись, та довелось
удавитись.

*

Думав Гітлер панувати — довелось йому ско-
нати.

Не зварився у «котлі», то потрапив до петлі.

*

Яким мечем воював, від такого і пропав.

*

Радянська сила фашистів розбила.

ПІСЛЯВОЄННЕ МИРНЕ БУДІВНИЦТВО

Наші перемоги — до комунізму дороги.

*

Де степ з вітрами розмовляв — там сад свій
килим розіслав.

*

Сталін учив народ не боятись перешкод.

*

Будови комунізму — під силу тільки радян-
ському героїзму.

*

Ллють палії гармати нові — ми споруджуем
новобудови.

*

Комунізму величні будови кличуть нас на
подвиги нові.

*

На Каховці працювати — мир і щастя бу-
дувати.

Нам канали не з неба впали — ми їх самі
збудували.

*

Волго-Донський канал всі моря об'єднав.

*

Утікають недороди — по каналу ідуть води.

*

Скрізь електрика гуде, комунізм за нею йде.

*

З кожним роком, з кожним днем ми міцнієм
і ростем.

*

З кожним роком наш ворог слабіє, а наша
країна цвіте і міцніє.

*

Соціалістичні сили щохвилини зростають, а
капіталісти свої втрачають.

ЗА МИР, ПРОТИ ПАЛІЇВ ВІЙНИ

За океаном казяться пани, бо ми всі про-
ти війни.

*

Сталін сказав: війни не буде, якщо за мир
усі трудящі люди.

*

Не злякати нас війною — ми багаті на ге-
роїв.

*

Усі палії війни — це одріддя сатани.

*

Палії нової війни — вороги нашої весни.

*

Радянський закон — паліїв вон!

*

Не сунь свого свинячого рила до нас в ра-
дянський огород!

*

На радянський коровай очей не поривай.

Хто на нас зазіхає, той собі голову зламає.

*

Тремтять, убивці та іуди: дихнуть народи —
буря буде!

*

Не допоможуть катам грати — весь народ не
закувати.

*

Хай ворог не мріє в нас щастя забрати —
йому доведеться в землі зогнивати.

*

Хто посміє на нас свою руку підняти, тому
доведеться, як фашистові, сконати.

*

Радянські люди про життя дбають — за-
океанські іуди бомби начиняють.

*

Пролетарі турбуються, щоб краще в світі
жити, а хижак-фашисти — щоб кишеню набити.

*

Пан за рубежем не злякає нас грабежем.

*

Імперіалісти готують війну, а народи для
них — тюрму.

*

Не так воно робиться, як панам хочеться.

*

Коршак за голубом ганяється, бо живою
кров'ю впивається.

Нехай їм, клятим, бомба сниться, а у нас
родить пшениця.

*

Слава нашим врожаям, смерть проклятим
паліям!

*

Якби тому трясця, кому війна щастя!

*

Хочем миру, хочем щастя — ворогів бере хай
трясця!

*

Якби тому, хто кричить про війну, та кістка
в горло!

*

Хай тому трясця, хто зазіхає на наше щастя.

*

Для усього тепер світу віє чадом з Уолл-
Стріту.

*

Уолл-Стріт війну готує — бариші свої рятує.

*

Вашінгтон про війни мріє, та дурні його на-
дії.

*

Американський рай: хто сильний — той і
обдирай.

*

Хоче Уолл-Стріт залякати увесь світ, та сили
немає.

*

Наших друзів не злічити, не чіпай нас,
Уолл-Стріте.

Війни хочуть в Уолл-Стріті — зломлять голову бандити.

*

Пани шукають вихід у війні, народ усього світу каже: «Ні!»

*

Нам голуби — щастя миру, Уолл-Стріту — гостра сокира.

*

Голос миру скрізь лунає у колгоспних хатах, а паліїв війни трясця тіпа в Сполучених Штатах.

*

Дивиться на Європу Уолл-Стріт, як на сало кіт.

*

Сателіт — це значить: сідай верхи, бий і їдь.

*

Був Чан Кай-ші, а зостався — пшик на ковші.

*

Чан Кай-ші на Формозі, — як блосі на морозі.

*

Гірко плаче Чан Кай-ші: минулися бариші.

*

Бреше, як американське радіо!

*

Американські блоки дались народам в боки.

*

Атлантичний союз — як гнилий гарбуз.

Північно-атлантичний пакт — кубло собак.

*

В Америці закон: хто за мир — з роботи вон!

*

Долар у руки — петля на шию.

*

У янкі очі завидющі, а руки загребуші.

*

Справжнього демократа за долари не купиш.

*

Є два американці: робочий брат і банкір-кат.

*

В Америці — хмарочоси, а трудящі голодні й босі.

*

Ми за мир, ми за труд, ми за те, щоб жив щасливо весь трудящий люд.

*

Трудящі люди хочуть миру — американський трутень казиться з жиру.

*

Сила миру не в зброї, а в людях доброї волі.

І в Марокко, і в Алжирі є борці за справу миру.

*

Од Куріл і до Паміру наші люди прагнуть миру.

*

Від Камчатки до Паміру — скрізь ростуть будови миру.

*

Руки геть від Кореї!—сказав мир Асамблеї.

*

На Корею боссами¹, а з Кореї босими.

*

На Корею з громом, а з Кореї з гробом.

*

В Білім домі, в Америці, від Кореї в істериці.

*

Дядя Сам в Європі, що шука в окропі, — наче б і в воді, та вода в огні.

*

Встає народ із Заходу і Сходу проти гнобителів народу.

*

Ми відсіч дамо паліям війни, як в край наш квітучий полізуть вони.

Сила радянського ладу велика, її не підриє ніяка американська пика.

*

Пильність — грізна наша сила, — диверсантів жде могила.

*

Нас не залякають палії війни: наш спокій боронять радянські сини.

*

В дружбі вміють у нас жити, край радянський боронити.

*

Спокій буде на землі, як не стане паліїв війни.

¹ Господар, керівник підприємства (англ.).

ДЖЕРЕЛА, ВИКОРИСТАНІ ДЛЯ ЗБІРНИКА

Друковані збірники

1. [Номис М.], Українські приказки, прислів'я і таке інше, Збірники О. В. Марковича і др. Спорудив М. Номис. СПб, 1864.
2. [Чубинский П. П.], Труды этнографическо-статистической экспедиции в Западно-Русский край. Юго-Западный отдел. Материалы и исследования, собранные П. П. Чубинским, т. I, вып. II, СПб, 1877, стор. 230—304.
3. [Комаров М.], Нова збірка народних малоруських приказок, прислів'їв, помовок, загадок і замовлянь. Впорядкував М. Комаров, Одеса, 1890.
4. [Малинка А. Н.], Сборник материалов по малорусскому фольклору. Собрал Ал. Н. Малинка, Чернигов, изд. ред. «Земского сборника Черниговской губ.», 1902.
5. [Закревский Н.], Малороссийские пословицы, поговорки и загадки и галицкие приповедки. Собрал Николай Закревский, «Старосветский бандуриста», кн. 2, М. 1860, стор. 139—230.

6. [Шухевич Володимир], Гуцульщина, Львів, Наук. т-во ім. Шевченка, 1901—1908.
7. [Манжура И.], Сказки, пословицы и т. п., записанные в Екатеринославской и Харьковской губерниях И. И. Манжурой.— В кн. «Сборник Харьковского историко-филологического о-ва», т. II, вып. 2, Харьков, 1890, стор. 161—172.
8. [Головацкий И.], Венок русинам на обжынки, ч. II, Відень, 1947, стор. 377—392.
9. [Вислоцкий В. С.], Пословицы и поговорки Галицкой и Угорской Руси, записи Русского географического общества по отд. этнографии, СПб, 1869, т. II, стор. 225—362.
10. [Франко І.], Галицько-руські народні приповідки. Зібрав, упорядкував і пояснив Іван Франко, Львів, Наук. т-во ім. Шевченка, 1901—1905.
11. Зб. «Українська народна приказка», К., Держлітвидав, 1936.
12. Журн. «Український фольклор», К., «Мистецтво», 1937—1939 рр.
13. Журн. «Народна творчість», К., «Мистецтво», 1939—1941 рр.
14. Зб. «Фольклор Вітчизняної війни». Під редакцією академіка Ф. Колесси, Львів, вид. Львівського обласного Будинку народної творчості, 1945.
15. Зб. «Великому Сталіну». Народні пісні та думи. Поетичні, прозові і драматичні твори письменників Радянської України, К., Держлітвидав, 1949, стор. 117.

Найголовніші фольклорні записи
з рукописних фондів ІМФЕ

1. Гнатюк В. М., Матеріали, зібрані з 1833 по 1926 р. в західних областях України. $\frac{\Phi 28-3}{30-478}$; $\frac{\Phi 28-4}{479-565}$.
2. Яворницький Д. І., Приказки, записані з 1878 по 1940 р. на Дніпропетровщині, Полтавщині, Харківщині, Херсонщині, Київщині, Чернігівщині, Волині, Поділлі. $\frac{\Phi 8-K2}{1-54}$.
3. Рудченко І. Я., Записи з матеріалів Полтавського краєзнавчого музею 1855—1873 рр. $\frac{\Phi 8-K1}{21}$; $\frac{\Phi 8-K1}{31-44}$.
4. Ткалич В. Л., Прислів'я, приказки та ін., записані в 1928 р. в різних областях України (збірник фонду етнографічної комісії). Ф-1.
5. Танцюра Г. Т., Народні прислів'я і приказки та ін., зібрані в 1918—1950 рр. (м. Гайсин, Вінницька обл.). $\frac{\Phi-31}{1-62}$.
6. Красицька Т., Прислів'я та приказки, записані в 1941—1944 рр. на Дніпропетровщині. $\frac{\Phi 14-303}{20}$.
7. Румянцев В. А., Приказки та прислів'я, записані в 1929—1938 рр. на Харківщині та Полтавщині. $\frac{\Phi 8-4}{349}$.
8. Масло М. К., Прислів'я і приказки, записані в 1950 р. на Вінниччині та Полтавщині. $\frac{\Phi 14-4}{39}$.

9. Кушнір К. Ф., Прислів'я, приказки та ін., записані в 1939—1946 рр. на Полтавщині. $\frac{\text{Ф14-303}}{16}$.
10. Мізін І. С., Приказки, прислів'я та ін., записані в 1936—1940 рр. на Київщині. $\frac{\text{Ф8-4}}{515}$.
11. Тарасенко Н. Д., Приказки, прислів'я та ін., записані в 1940—1952 рр. на Донбасі. $\frac{\text{Ф14-3}}{115}$;
 $\frac{\text{Ф14-2}}{57}$.
12. Тимченко О. В., Збірка робітничого фольклору. Записано в 1941—1950 рр. на Донбасі. $\frac{\text{Ф14-3}}{12}$;
 $\frac{\text{Ф14-3}}{103}$.
13. Притула Є. І., Приказки та ін., записані в 1942—1945 рр. на Житомирщині. $\frac{\text{Ф14-353}}{21}$.
14. Бондаренко М. С., Пісні, прислів'я та приказки і ін., записані в 1941—1952 рр. на Полтавщині.
15. Карпенко Ф. А., Приказки та ін., записані в 1945—1946 рр. на Дніпропетровщині. $\frac{\text{Ф14-4}}{1}$.
16. [Ліждвой М. П.], Українські радянські прислів'я та приказки. Упорядкування, передмова та примітки М. П. Ліждвой, 1951. $\frac{\text{Ф14-5}}{52}$.
17. Голубничий П. М., Приказки та рими діда Охріма. Збірки рукописних творів 1950—1952 рр. (Дніпропетровщина). $\frac{\text{Ф14-4}}{81}$.
18. Боровий Р. М., Скоромовки (приказки), складені в 1935—1946 рр. (м. Сталіно). $\frac{\text{Ф14-363}}{10}$.
19. Самойлович Ф. І. Приказки, прислів'я та ін., записані в 1950—1952 рр. на Дніпропетровщині. $\frac{\text{Ф14-3}}{87}$.
20. Приказки, прислів'я та ін., записані студентами Кіровоградського педагогічного інституту в 1948—1952 рр. на Кіровоградщині.
21. Приказки, прислів'я та ін., записані в 1935 р. студентами Луганського педагогічного інституту під час експедиції на Донбас.
22. Приказки, прислів'я та ін., записані студентами Дніпропетровського державного університету в 1948—1952 рр. на Дніпропетровщині під керівництвом А. Бунька.
23. Приказки, прислів'я та ін., записані студентами Хомуцького зоотехнікуму в 1948—1952 рр. на Полтавщині під керівництвом І. Гуріна.

* *
*

Використані також збірники прислів'їв та приказок з рукописних фондів Державної публічної бібліотеки УРСР.

ЗМІСТ

Вступ	III
Дожовтневі прислів'я та приказки	
Класові суперечності між багатими і бідними . . .	3
Проти царів, панів, багатіїв, купців і урядовців	3
Проти панського суду, сутяжництва і хабарництва	16
Проти реакційної експлуататорської ролі релігії, церкви, духовенства	21
Тяжке соціальне становище трудящих	29
Бідність, горе, злидні, голод, жебрацтво	29
Про наймитів, ремісників, робітників	54
Боротьба трудящих проти соціального гніту і несправедливості, за торжество правди, волі і щастя	63
Проти соціальної кривди. Віра в торжество правди	63
Єднання і боротьба трудящих за соціальне визволення	67
Сміливість, відвага, уміння	75
За рідний край. Проти загарбників	77
Праця, досвід, розум, наука, знання	80
Спостереження над природою і господарська діяльність	93
Сімейно-побутові відносини	108
Кохання	108
Шлюбні відносини	114
Сім'я	119
Сирітська і вдовина доля	135
Дружба, гостинність	140
Здоров'я, хворість, старість, смерть	143
Проти пороків і вад людини	151
Проти підступних, неширих, хитрих	151
Проти крутїв, шахраїв	160
Проти скупих, зажерливих	162

Проти безсовісних, нечесних	165
Проти нахаб	168
Проти хвальків, зазнайо́к, гоноровитих, чвань- куватих	170
Проти базік, брехунів	180
Проти ледарів, недбалих, марнотратників	192
Проти п'яниць	207
Проти злодіїв	212
Проти боягузів	213
Проти глузливих, заздрісних	216
Проти сварливих, уїдливих	218
Проти непривітних, нечемних	223
Проти упертих	227
Проти примхливих	229
Проти невдах, ротозіїв, неохайних	230
Проти байдужих, безпринципних	244
Проти слабодухих, безпорадних	246
Проти дурнів	247
Різнi прислів'я і приказки на побутові теми	258
Образні порівняння, характеристики	297
Доброчинливі побажання. Прокльони	309
Каламбури	312

Радянські прислів'я та приказки

Комуністична партія — натхненник і організатор бо- ротьби трудящих за перемогу комунізму	331
Боротьба за перемогу Жовтневої революції. Ве- лика Жовтнева соціалістична революція	334
Іноземна воєнна інтервенція. Громадянська війна	340
Боротьба за відбудову народного господарства та соціалістичну індустріалізацію країни	343
Колгоспне будівництво	348
Заможне, культурне життя	374
Проти релігії, забобонів та інших пережитків ка- піталізму в свідомості людей	384
Радянська Конституція. Вибори до Рад	395
Радянська Армія. Проти ворожих зазіхань на країну соціалізму	398
Радянський патріотизм і дружба народів	403
Велика Вітчизняна війна (1941—1945 рр.)	408
Післявоєнне мирне будівництво	429
За мир, проти паліїв війни	431
Джерела, використані для збірника	439

Українские народные пословицы и поговорки (На украинском языке)

Редактор видавництва *Х. Ю. Берлінська*
Художнє оформлення *В. Д. Лелека*
Художній редактор *В. М. Тепляков*
Техредактор *Є. К. Сіваченко*
Коректор *М. П. Скварська*

БФ 00805. Зам. 1823. Вид. № 85. Тираж 50000 (1-й завод
1—32000). Формат паперу 70х92/32. Друкарськ. аркушів 17.
Обл.-видавн. аркушів 13,6. Паперових аркушів 7,125.
Підписано до друку 6/І 1955 р.

Друкарня Видавництва АН УРСР,
Київ, вул. Чудновського, 2.

